

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Porttiteatteri-toiminta rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana

Nikkilä, Ritva & Valtonen, Leena

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Porttiteatteri-toiminta rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana

Nikkilä Ritva & Valtonen Leena
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2016

Nikkilä Ritva & Valtonen Leena

Porttiteatteri-toiminta rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana

Vuosi	2016	Sivumäärä	100

Porttiteatteri on vankilasta vapautuneiden ja koevapaudessa olevien sekä teatterialan ammattilaisten teatteriseurue, joka tarjoaa rikos- ja päihdetaustaisille mielekästä tekemistä, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuuden löytää omia voimavaroja teatterin keinoin. Porttiteatteri pyrkii mahdollistamaan erilaisen minäkuvan rakentamisen rikollis- ja päihteidenkäyttäjäidentiteetin tilalle. Sen julkisen toiminnan ja esiintymisten tavoitteena on vankeihin kohdistuvan leiman vähentäminen ja sitä kautta uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Opinnäytetyössä tutkittiin Porttiteatteriin osallistuneiden rikos- ja päihdetaustaisten kokemuksia voimaantumisen, minäkuvan rakentumisesta sekä rikollisuudesta irrottautumisesta teatteritoiminnan kautta. Lisäksi selvitettiin vertaistuen ja yhteisöllisyyden merkitystä toiminnassa. Työn teoreettinen viitekehys koostuu voimaantumisen, vankilateatteritoiminnan, vertaistuen ja yhteisöllisyyden, identiteetin ja minäkuvan sekä desistanssin ja stigmatisaation käsitteistä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruun menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Opinnäytetyötä varten haastateltiin seitsemää Porttiteatteri-toimintaan osallistunutta rikos- ja päihdetaustaista sekä kolmea teatterialan ammattilaista. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Tulokset osoittavat, että Porttiteatteri-toiminta vaikuttaa myönteisesti siihen osallistuneiden elämän eri osa-alueisiin, minäkuvaan sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan ylläpitoon. Opinnäytetyö tarjoaa tietoa Porttiteatteri-toiminnan merkityksestä rikos- ja päihdetaustaisten voimaantumisessa, minäkuvan muuttumisesta ja rikollisuudesta irrottautumisesta. Lisäksi se tarjoaa rikosseuraamusalan toimijoille tietoa teatteritoiminnan merkityksestä vankien kuntoutumisesta.

Asiasanat: vangit, päihteettömyys, teatteri, rikollisuudesta irrottautuminen, stigmatisaatio, voimaantuminen, minäkuva, vertaistuki, yhteisöllisyys

Nikkilä Ritva & Valtonen Leena

Porttiteatteri activity as a sustainer of crime and substance free lifestyle

Year	2016	Pages	100

Porttiteatteri is a theatre entourage of ex-prisoners and people in supervised probationary freedom and theater professionals, which offers meaningful activities, sense of community and a possibility to find resources by means of theatre. Porttiteatteri aims to enable to build a different kind of self-image instead of criminal or substance abuser identity. Its public activity goal is to reduce stigma towards prisoners and that way impact on recidivism. The aim of this Bachelor's thesis was to examine the participants' experiences of empowerment and desistance through theatre activities. In addition this thesis resolves the meaning of peer support and community in action. The theoretical framework of this survey consists of concepts of empowerment, prison theatre activity, peer support and sense of community, identity and self-image together with concepts of desistance and stigmatisation.

This thesis was conducted as a qualitative research and half-structured theme interviews were used as a research method. Seven persons with criminal or substance abuse background in Porttiteatteri and three theatre professionals were interviewed. The material was analysed by using content analysis method. The results show that the Porttiteatteri affects positively to self-image and also has positive effect to maintain lifestyle without crimes and intoxicants. This thesis provides information about the importance of Porttiteatteri-activity from point of view of its participants. Moreover, the results offer information for operators of correctional services about the importance of theater activities in prisoners' rehabilitation.

Keywords: inmates, substance free, theatre, crime detachment, stigmatisation, empowerment, self-image, peer support, sense of community

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Porttiteatteri - vankilasta vapautuneiden teatteriseurue	8
3	Näkökulmia rikosseuraamusalan kuntouttavaan toimintaan	9
3.1	Vankilassa järjestettävän kuntouttavan toiminnan muodot	10
3.1.1	Kuntouttava ohjelmatoiminta.....	10
3.1.2	Kuntouttava päihdetyö	11
3.1.3	Muu sosiaalinen kuntoutus	11
3.2	Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohdat.....	12
3.3	Porttiteatteri kuntouttavana toimintana	13
4	Teoreettinen viitekehys.....	16
4.1	Voimaantuminen prosessina.....	16
4.2	Vankilateatteritoiminnan rooli voimaantumisessa	18
4.3	Vertaistuki ja yhteisöllisyys	19
4.4	Identiteetin ja minäkuvan rakentuminen	19
4.5	Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen	20
4.6	Vankistigma eli vankeihin kohdistuva leima.....	22
5	Tutkimusasetelma	23
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	23
5.2	Opinnäytetyöprosessin aikataulu	24
5.3	Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu.....	25
5.4	Kohderyhmät	26
5.5	Aineiston analyysi	26
5.6	Luotettavuus ja eettisyys	28
6	Opinnäytetyön tulokset	30
6.1	Teatterilaisten taustatiedot.....	30
6.1.1	Teatteritoiminta rikoksettoman ja päihdeettömän elämäntavan tukena.....	31
6.1.2	Vertaistuen ja yhteisöllisyyden merkitys Porttiteatteri-toiminnassa ...	39
6.1.3	Teatteritoiminta voimaannuttavana kokemuksena	47
6.1.4	Tulevaisuuden suunnitelmat ja vapaa sana.....	53
6.2	Taustatiedot taiteen ammattilaisista.....	55
6.2.1	Porttiteatterin tarve ja toiminnan organisointi.....	56
6.2.2	Porttiteatterin merkitys desistanssin tukitekijänä	59
6.2.3	Yhteisöllisyyden tukeminen ammatillisesti	62
6.2.4	Porttiteatteri voimaannuttavana toimintana.....	65
6.2.5	Kehittämishaasteita ja näkemyksiä Porttiteatterin tulevaisuudesta....	67
7	Johtopäätökset	69
7.1	Porttiteatteri-toiminta desistanssin tukijana ja hyvinvoinnin lisääjänä.....	70

7.2	Teatteritoiminta voimaannuttavana kokemuksena ja positiivisemman minäkuvan rakentajana	72
7.3	Porttiteatteri kuntouttavana toimintana rikosseuraamusalalla.....	74
8	Pohdinta	76
8.1	Pohdintaa opinnäytetyöprosessista	76
8.2	Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta	79
8.3	Ammatillinen pohdinta	80
8.4	Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset.....	81
	Lähteet	84
	Liitteet.....	88

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme tutkimme, onko teatteritoiminta vaikuttanut Porttiteatteri-toimintaan osallistuneiden henkilöiden elämään. Tutkimme Porttiteatterin roolia toimintaan osallistuneiden desistanssiprosessissa ja stigmatisaation kokemisessa. Tutkimme myös sen mahdollista vaikutusta identiteetin ja minäkuvan rakentumiseen ja voimaantumiseen sekä yhteisöllisyyden ja vertaistuen merkitystä toiminnassa. Kuvaamme Porttiteatteri-toiminnan tarkoituksen ja toimintaperiaatteet ja tutkimme sen myötä saatuja kokemuksia siihen osallistuneiden näkökulmasta. Tutkimuskysymyksenä on: ”Onko Porttiteatterin toimintaan osallistuminen vaikuttanut henkilöiden elämän eri osa-alueisiin, identiteetin ja minäkuvan rakentumiseen sekä rikollisuudesta irrottautumiseen?” Keskiössä ovat toimintaan osallistuneiden rikos- ja/tai päihdetaustaisten henkilöiden kokemukset, mutta tuomme esille myös toimintaa ohjaamassa olleiden taiteen ammattilaisten näkemykset.

Opinnäytetyömme liittyy Porttiteatteri-hankkeeseen, joka alkoi KRIS-Etelä-Suomi ry:n alaisena ja Kansallisteatterin kanssa yhteistyössä toteutettavana teatterihankkeena. Toukokuussa 2016 Porttiteatteri järjestäytyi itsenäiseksi yhdistykseksi ja perustettiin Porttiteatteri ry. Porttiteatteri on vankilasta vapautuneiden ja koevapaudessa olevien sekä teatterialan ammattilaisten yhdessä muodostama teatteriseurue, joka tarjoaa rikos- ja päihdetaustaisille mielekästä tekemistä, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuuden löytää omia voimavaroja teatteritoiminnan kautta. Toiminnan pyrkimys on mahdollistaa erilaisen minäkuvan rakentaminen rikollis- ja päihdeiden käyttäjäidentiteetin sijaan. Porttiteatteri on syntynyt vastaamaan rikos- ja päihdetaustaisten ilmaisemaan tämän kaltaisen toiminnan vahvaan tarpeeseen.

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena, jossa keräsimme aineiston haastatteleamalla seitsemää Porttiteatteritoimintaan osallistunutta teatterilaista puolistrukturoitua teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Lisäksi haastattelimme kolmea Porttiteatterissa vaikuttavaa taiteen ammattilaista. Haastatteluteemat rakentuivat teoreettisesta viitekehyksestä, joka koostuu vankilateatteritoiminnan, voimaantumisen, identiteetin ja minäkuvan, vertaisuuden ja yhteisöllisyyden sekä desistanssin käsitteistä. Valitsimme tämän aiheen opinnäytetyöksemme, sillä meillä oli jo valmiit kontaktit Porttiteatteriin sidoksissa oleviin toimijoihin ja tästä syystä Porttiteatteri oli luonteva valinta opinnäytetyömme aiheeksi. Olemme kiinnostuneita luovien menetelmien hyödyntämisestä lainrikkojataustaisten voimaantumisessa ja rikollisuudesta irrottautumisessa, jonka lisäksi eri vapautumisvaiheessa olevien vankien kanssa työskentely on meille mielekästä ja tuttua. Halusimme tutkia teatteritoiminnan tuomia kokemuksia ja vaikutuksia, kun toiminta perustuu lainrikkoja- ja päihdetaustaisten henkilöiden ja teatterialan ammattilaisten yhteistyöhön. Opinnäytetyön tilasi työelämän yhteytemme KRIS-Etelä-Suomi ry, jonka alaisuudessa Porttiteatteri toimi ennen itsenäistymistään Porttiteatteri ry:ksi.

2 Porttiteatteri - vankilasta vapautuneiden teatteriseurue

Porttiteatteri on Helsingissä sijaitseva vankilasta vapautuneiden ja koevapaudessa olevien sekä teatterialan ammattilaisten teatteriseurue. Helmikuussa 2015 perustettu Porttiteatteri tarjoaa rikostaustaisille mielekästä tekemistä, yhteisöllisyyttä ja mahdollisuuden löytää omia voimavaroja teatterin kautta. Porttiteatterin pyrkimyksenä on mahdollistaa erilaisen minäkuvan rakentamisen rikollis- ja päihteidenkäyttäjäidentiteetin sijaan. Toiminta perustuu päihteettömyyteen. Julkisen toiminnan ja esiintymisten tavoitteena on vankeihin kohdistuvan leiman vähentäminen ja sitä kautta uusintarikollisuuteen vaikuttaminen. Porttiteatteri pyrkii myös olemaan esillä rikosseuraamusjärjestelmästä käytävässä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Porttiteatteri tekee näkyväksi vankien ja vankilasta vapautuneiden oikeudet yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä ja tarjoaa yleisölle mahdollisuuden katsoa maailmaa vangin näkökulmasta. (Porttiteatteri-tiedote 2015.)

Toiminnan alkaessa Porttiteatteri oli osa Kansallisteatterin ja Kiasman dokumentaarista Vapauden kauhu- projektia. Vapauden kauhu-taideprojektiin osallistuneet vankilasta vapautuneet henkilöt muodostavat Porttiteatterin ydinryhmän. Vapauden kauhu- projektin ammattitaiteilijoiden järjestämiä teatterityöpajoja pidettiin vuonna 2014 Kriminaalihuollon tukisäätiön Redisvertaistukipisteessä, Suoja-Pirtti ry:n hoitokoti Sillanpirtissä, Helsingin Diakoniaopiston Jatkokoulutusryhmässä sekä Kylmäkosken vankilassa. Projektin nimen mukaisesti teatteripajoissa tutkittiin taiteen keinoja ja mahdollisuuksia vankilasta vapautumisen ja siviiliin sopeutumisen pelkojen työstämiseksi. (Porttiteatteri-tiedote 2015.) Ryhmän toiminta ja Porttiteatterin esitykset käynnistyivät keväällä 2015 demoesityksellä Kansallisteatterille. Syksyllä 2015 esitettiin Kiasma-teatterin ja Kansallisteatterin dokumentaarista Vapauden kauhu-esitystä, jota Porttiteatterilaiset olivat osana rakentamassa. Vapauden kauhu-projektin päätyttyä Porttiteatterin toiminta jatkui KRIS-Etelä-Suomi ry:n alaisuudessa ja sille haettiin rahoitusta muista lähteistä. (Porttiteatteri-tiedote 2016.)

Toukokuussa Kansallisteatterin Lavaklubilla Porttiteatteri esitti Paavo Haavikon näytelmätekstiin pohjautuvan Kullervon tarinan sekä tuotti sen ympärille esittävän vankilataiteen Porttiteatterifestivaalin. Festivaalin tarkoituksena oli tuoda näkyväksi vankilataiteen monipuolisuus. Kullervon tarina oli Porttiteatterin ensimmäinen itsenäinen ulostulo. Tämän myötä Porttiteatteri halusi järjestäytyä itsenäiseksi yhdistykseksi ja toukokuussa 2016 perustettiin Porttiteatteri ry. Yhdistyksen pyrkimyksenä on tukea ja vakiinnuttaa vankien ja vankilasta vapautuneiden teatteritoimintaa. (Porttiteatteri 2016a.)

Porttiteatterin tarkoituksena on rikostaustaisten henkilöiden teatteritoiminnan vakiinnuttamisen lisäksi vankien ja rikostaustaisten leiman vähentäminen julkisen toiminnan avulla. Tarkoitus ja tavoitteet pyrkivät myös ehkäisemään uusintarikollisuutta. Porttiteatteritoiminta tavoittelee

myös vankien ja entisten vankien aktivoitumista kulttuuripalvelujen käyttäjiksi ja tekijöiksi osallistamalla heitä taidetoimintaan. Porttiteatteri ei siis vain tee teatteria vaan käy esimerkiksi katsomassa muita teatteriesityksiä ja näin tuo kulttuuritoiminnan lähemmäksi lainrikkojataustaisia, jotka perinteisesti jäävät näiden palvelujen tavoittamattomiin. Tavoitteena on myös suomalaisen teatterialan kehittäminen lainrikkojataustaisten kanssa toteutettavan teatteritoiminnan kautta. Ammattitaiteilijoiden ja rikostaustaisten teatteriseurue luo teatteritaidetta, joka on uutta ja poikkeuksellista Suomessa. (Porttiteatteri 2016a.)

Elokuussa 2016 Porttiteatteri palasi kesätauolta ja jatkoi toimintaansa. Alkusyksystä toimintaan rekrytoitiin uusia jäseniä muun muassa eri järjestöistä, jotka tarjoavat rikos- ja päihdetaustaisille kohdennettuja palveluja. Tällä hetkellä Porttiteatteri työstää uutta esitystä, jonka ensi-ilta on keväällä 2017. Seuraavan esityksen aihe luodaan armo-sanana ympärille. Toiminnan jatkuessa syksyllä porttiteatterilaiset tutkivat armon käsitettä intensiivityöpajassa. Porttiteatteri kokoontuu kahdesti viikossa ja harjoitukset koostuvat erilaisista taiteen ja teatterin muodoista. (Porttiteatteri 2016a.)

Porttiteatterin ainutlaatuisuus syntyy taiteen ammattilaisten ja rikos- ja päihdetaustaisten henkilöiden yhdessä luomasta teatteritaiteesta, joka on rohkeaa ja ennakkoluulotonta. Ammattilaisten ja rikos- ja päihdetaustaisten yhteistyö tulkitsee taidetta ja teatteria uusista näkökulmista. Tämä yhteistyö ei vaikuta ainoastaan rikos- ja päihdetaustaisiin, vaan lisää ammattitaiteilijoiden käsitystä omasta taidenäkemyksestään ja näin ollen teatteritaidetta on mahdollista uudistaa. (Porttiteatteri 2016b.)

3 Näkökulmia rikosseuraamusalan kuntouttavaan toimintaan

Tässä luvussa esittelemme rikosseuraamusalalla toteutettavaa kuntouttavaa toimintaa, sillä Porttiteatterin toiminta, sen tarkoitus ja tavoitteet sisältävät kuntouttavia elementtejä ja toiminta on peilattavissa rikosseuraamusalalla toteutettavaan sosiaaliseen kuntoutukseen. Ensin käymme läpi lyhyesti kuntouttavaa toimintaa yleisesti sekä tuomme esiin positiivisen kriminologian näkökulmia kuntouttamiseen. Käsittelemme myös vankilassa järjestettävän kuntouttavan toiminnan muodot ja sen jälkeen siirrymme tarkastelemaan muun sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtia yleisesti.

Kuntouttava toiminta sisältää kaikki ne toiminnot, joilla pyritään vaikuttamaan yksilöllisesti vangin rikollisuudesta irrottautumiseen ja parantamaan edellytyksiä yhteiskuntaan sopeutumiseen. Kuntouttavan toiminnan tavoitteena on parantaa ja edesauttaa elämänhallintaa, toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta. Esimerkiksi vankien kuntoutustarpeet ovat keskimääräistä väestöä suuremmat ja kuntoutustarpeita on useita erilaisia. (Karsikas 2005, 22-23.) Yksi kun-

touttamisen keskeisiä alueita on syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden tavoittaminen ja kuntouttaminen, sillä palvelu- ja kuntoutusjatkumossa tapahtuva väliinputoaminen lisää syrjäytymisen uhkaa (Kokko 2010, 163).

Positiivisen kriminologian näkökulma kiinnittää huomion siihen, että menetelmien vaikuttavuuden edistämiseksi asiakkaan tarpeet tulisi kartoittaa hänen itsensä pohjalta, eikä ulkoa päin määrittelemällä. Työn tulisi olla asiakaslähtöistä ja menetelmätyöskentelyssä tulisi välttää liikaa kaavamaisuutta. On tärkeää, ettei työntekijä lisää asiakkaan tunnetta leimatuksi tulemisesta hänen taustansa takia ja nosta esiin vain negatiivisia tekijöitä, vaan huomioi myös positiiviset tekijät, jotka vaikuttavat rikollisuudesta irrottautumiseen. Esimerkiksi vankilassa tapahtuvassa koulutustoiminnassa tärkeintä ei aina ole sen kautta ammatin saavuttaminen, vaan arvokkainta voi olla onnistuminen koulutuksessa ja minäkuvan kehittyminen positiivisempaan suuntaan. (Laine 2011.)

3.1 Vankilassa järjestettävän kuntouttavan toiminnan muodot

Rikosseuraamuslaitoksen kuntouttava toiminta jaetaan ohjelmatyöhön, päihdetyöhön ja muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen (Rikosseuraamuslaitos 2016b). Vankilassa järjestettävillä yleisillä toiminnoilla pyritään edistämään vangin yhteiskuntaan integroitumista ja rikoksetonta elämäntapaa. Päihteettömän elämäntavan tukeminen, toimintakyvyn sekä osaamisen ja ammattitaidon ylläpitäminen ja parantaminen ovat myös toimintojen tavoitteina. Toiminta voi olla koulutusta, työtä tai muuta vangin valmiuksia lisäävää toimintaa. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.) Kuntoutuksen tärkein arvo on usko siihen, että vangin kanssa pystytään tekemään muutostyöskentelyä edistävää ja muun muassa sosiaalisia suhteita edesauttavaa toimintaa, sen sijaan että rikoksen tekijä viettäisi vankeusaikansa eristettynä kaikesta muusta (Linderborg 2011, 43).

Näitä kuntoutusmuotoja käytetään myös yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ja niitä toteutetaan myös vapaudessa eri tahojen toimesta. Opinnäytetyömme tutkimuskohdetta, Porttiteatteria, voidaan verrata siviilissä toteutettavaan sosiaaliseen kuntoutukseen.

3.1.1 Kuntouttava ohjelmatoiminta

Vangin rikoksettoman elämäntavan valmiuksien lisääminen on kuntouttavien toimintaohjelmien päätarkoitus. Ohjelmatoiminta on kansainvälisesti vakiintunut menetelmä, jonka tavoitteena on desistanssin edistäminen. Ohjelmat eivät ole terapiaa vaan yleisnimitys strukturoiduista työskentelytavoista, joita käytetään kohdennetusti eri ongelmiin ja tarkoituksiin. Niiden tavoitteet, laajuus, menetelmät ja muutosmallit vaihtelevat. Ohjelmatyö sisältää yleisohjelmat, rikosperusteiset ohjelmat ja päihdekuntoutuksen osana olevat ryhmämuotoiset ohjelmat. Yleisohjelmat ovat suunnattavissa laajalle joukolle ja niiden tarkoituksena on osallistujien oman

toiminnan ja sen seurausten arviointi eri näkökulmista. Pyrkimyksenä on rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen. Rikosperusteisten ohjelmien kohderyhmänä ovat tiettyyn rikokseen syylistyneet, kuten seksuaalirikolliset. Keskiössä ovat tietyt kriminogeeniset tekijät, jotka vaikuttavat rikolliseen käyttäytymiseen. Päihdekuntoutuksen osana olevat ryhmämuotoiset ohjelmat ovat osa päihdekuntoutusta. Eri päihdekuntoutusohjelmia voidaan toteuttaa monimuotoisesti ja ne soveltuvat eriasteisten päihdeongelmien hoitoon. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.)

3.1.2 Kuntouttava päihdetyö

Kuntouttavaan päihdetyöhön kuuluu päihdehoito, päihdekuntoutus ja päihdevalvonta. Päihdehoitoon sisältyy muun muassa päihdearvio, vieroitushoito ja opioidiriippuvaisten korvaushoito (Rikosseuraamuslaitos 2016b). Useimmat vankilat tarjoavat päihdekuntoutusta, jonka muoto voi vaihdella lyhyistä päihdeettömyyttä motivoivista ohjelmista pidempikestoisiin ryhmäohjelmiin, joiden sisältö koostuu rikoksettomuutta ja päihdeettömyyttä tukevista tekijöistä (Saunamäki 2015, 11). Päihdekuntoutus on yksilötyönä ja erilaisina päihdeohjelmina toteutettavaa kuntouttavaa toimintaa. Päihdevalvonta käsittää tarkastukset ja päihdeettömyyden valvonnan. Päihdetyö on merkittävä osa kuntouttavaa toimintaa, sillä suurella osalla vangeista on päihdeongelma. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.)

Päihdekuntoutuksen tarkoitus ei ole vain käsitellä vain henkilön päihteidenkäyttöä. Siinä otetaan huomioon myös asiakkaan elämäntilanne ja sosiaalinen ympäristö kokonaisuudessaan, jotta voidaan kattavasti tarkastella hänen taustaansa, tulevaisuuden tavoitteitaan sekä sitä, onko asiakkaan sosiaalinen ympäristö päihdeongelmasta toipumista edistävä vai estävä. Päihderiippuvuudesta toipumisessa sosiaalisen ympäristön merkitys on suuri ja toipumista voidaan edesauttaa tarjoamalla useampia elementtejä, jotka tukevat henkilöä. Asiakkaan toipumisen kannalta sosiaalisella ympäristöllä on suuri merkitys, joten päihdeettömyyttä tukevan yhteisön rakentaminen on silloin tärkeä asia. (Lahti & Pienimäki 2010, 137-138.)

3.1.3 Muu sosiaalinen kuntoutus

Muulla sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan kuntouttavaa toimintaa, jonka tavoitteena on vangin sosiaalisten taitojen ja arkielämän hallinnan lisääminen ja ylläpitäminen. Pyrkimyksenä on myös vangin opintoihin tai työelämään poluttautuminen ja vapauteen valmistautuminen. Muulla sosiaalisella kuntoutuksella ei pääasiallisesti pyritä vaikuttamaan uusintarikollisuuteen ja se on sisällöltään vähemmän strukturoitua. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.)

Myös muu sosiaalinen kuntoutus voi olla esimerkiksi ohjelma- ja kurssimuotoista vankilan sisällä tapahtuvaa kuntouttavaa toimintaa. Niiden kesto vaihtelee vankilasta ja ohjelmasta tai kursista riippuen. Osa kursseista voi kestää vain viikkoja, osa taas kuukausia. Toiminta voi olla

myös erillisellä osastolla tapahtuvaa, jatkuvaluonteista kuntoutusta. Muu sosiaalinen kuntoutus voi olla myös yhdessä muiden toimijoiden kanssa järjestettyä, ulkopuolella olevissa toimintapaikoissa tapahtuvaa toimintaa, kuten esimerkiksi perheleirit. (Rikosseuraamuslaitos 2016c.) Nykyään myös kolmannen sektorin toimijat ovat olleet mukana järjestämässä sosiaalista kuntoutusta yhteistyössä vankiloiden kanssa.

Kolmannen sektorin järjestämässä sosiaalisessa kuntoutuksessa käytetään usein yhteisöllistä työmenetelmää, koska siinä viranomaistahojen rooli ei yleensä ole merkittävästi esillä. Yhteisölliset menetelmät ovat usein käytössä etenkin päihdetyötä tehtäessä, jolloin tärkeitä toimintaperiaatteita ovat muun muassa vastuullisuus, toiminnallisuus sekä toimintaan liittyvien sääntöjen noudattaminen. (Ihalainen & Kettunen 2011, 50.) Porttiteatterin toiminnassa yhteisöllisyys on merkittävä tekijä sen kokonaisuuden kannalta ja se pyrkii tarjoamaan yhteisöllisyyden kokemisen mahdollisuuden rikos- ja päihdetaustaisille. Tästä syystä yhteisöllisyys on yksi opinnäytetyömme haastattelurungon teemoista.

3.2 Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohdat

Sosiaaliseen kuntoutukseen voidaan katsoa kuuluvan kolme eri tasoa: muiden ihmisten huomiointi ja yhteisöllisyyden kokemuksen saavuttaminen, läsnä oleminen sosiaalisesti sekä sosiaalisessa toiminnassa mukana oleminen. Viimeisin näistä edellyttää myös kahden muun elementin toteutumista. Sosiaalisessa kuntoutuksessa painotetaan erityisesti sitä, miten hyvin yksilö sopii yhteen sosiaalisen ympäristönsä kanssa ja millaista hänen vuorovaikutuksensa siinä on. Oleellista sosiaalisen kuntoutuksen kannalta on korostaa sitä aluetta, jolla yksilö toimii yhdessä muiden kanssa, koska se luo pohjan toiminnalle. (Vilkkumaa 2010, 28-29.)

Sosiaalisessa kuntoutuksessa kuntoutettavalla jo olevat suhteet ovat merkittävässä roolissa. Usein erilaiset ihmissuhteet ovat laadustaan riippuen vaikuttaneet yksilön muutosmotivaatioon joko positiivisesti tai negatiivisesti. Mikäli henkilöllä on elämässään henkilöitä, joiden hän kokee tukevan häntä muutoksessa, on onnistuminen todennäköisempää. Mutta jos taas muutosmotivaation syynä on vain jokin tietty ihmissuhde eikä motivaatio lähde suoraan henkilöstä itsestään, on onnistuminen hankalampaa. (Sarpavaara 2014, 208.) Porttiteatterin toiminnassa olevat henkilöt ovat itse tehneet päätöksen irrottautua rikollisuudesta ja päihteistä, joten heillä muutos on lähtenyt heistä itsestään ja teatteritoiminta tarjoaa siihen sosiaalisen tuen, jolloin ollaan lähellä muun sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita.

Yksilön sosiaalinen ympäristö rakentuu monesta muustakin tekijästä, kuin vain sosiaalisesta verkostosta: siihen kuuluu se sosiaalinen konteksti kokonaisuudessaan, minkä kautta yksilö elämänsä rakentaa, kuten asuminen, työt sekä harrastukset. (Lahti & Pienimäki 2010, 137). Port-

titeatteri pystyy vastaamaan hyvin näihin tarpeisiin, sillä jo se yksinään luo toimintaan osallistujalle ympäristön, jossa on yhteisön tuki ja mahdollisuus kehittyä. Porttiteatterin toimintaan osallistuminen voi olla myös osa koevapaussuunnitelman sisältöä, jolloin siitä tulee osa arkea ja harrastus, jota voi jatkaa siviiliin siirtymisen jälkeenkin.

3.3 Porttiteatteri kuntouttavana toimintana

Porttiteatteri-toiminta on verrattavissa muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen, vaikka sen pääasiallisen tehtävän ei ajatellakaan olevan vankien kuntouttaminen. Oman näköisen taiteen tekeminen on etusijalla, kuntouttavat elementit tulevat tekemisen kautta. Sen tavoitteet ja tarkoitus kuitenkin edustavat muuta sosiaalista kuntoutusta parhaimmillaan ja toteutustapa on Suomessa ainutlaatuinen. Porttiteatteri pyrkii edesauttamaan rikollisuudesta irrottautumista ja vapautumisen haasteista selviytymistä yhteisöllisyyden ja teatterin keinoin ja mahdollistaa siviiliin siirtyville vastavuoroisen vertaistuen jakamisen. (Porttiteatteri- tiedote 2016.)

Porttiteatterin Vapauden kauhu-projekti toteutettiin dokumenttiteatterin työskentelymuotona. Junttila (2010) kuvailee dokumenttiteatterin olevan lähtöisin kirjoitetun tekstin dramatisoinnista esityksiksi. Vapauden kauhu-projektin ohjaaja, Jussi Lehtonen (2016), kertoo esityksen rakentuneen porttiteatterilaisten ympärille ja heidän elämäntarinoidensa pohjalta, jolloin kaikilla oli oma roolinsa ja tarinansa kerrottavana.

Dokumenttiteatterilla on historialliset siteet politiikkaan ja joukkotiedotukseen. 1900-luvun alun Venäjällä köyhä väestönosa oli lukutaidotonta, joten näyttelijät esittivät heille uutiset dramatisoituina esityksinä. Niin sai alkunsa niin sanottu sanomalehtiteatteri. Dokumenttiteatterin avulla voidaan esimerkiksi lisätä ihmisten ymmärrystä yhteiskunnallisista asioista paremmin, kuin pelkän journalismin keinoin (Junttila 2010, 9, 28). Tositapahtumiin perustuvat esitykset, jotka on ensin muutettu tekstiksi ja sen jälkeen dramatisoitu esityksen muotoon, tuovat dokumenttiteatterille lisää uskottavuutta. Dokumenttiteatterin päätarkoituksina on uudelleen määritellä asioita: sillä voidaan esimerkiksi tuoda erilaisia marginaaliryhmiä esiin positiivisessa valossa sekä käsitellä tärkeitä aiheita menneisyydessä ja nykyhetkessä. (Paget 2002.)

Dokumenttiteatterissa näyttelemisestä tulee eläytyvän ja jäljittelevän esittämisen sijaan välineellistä, sillä tämän tyyppisessä draamassa käytetään muun muassa yleisön osallistamista, jo valmiiksi olemassa olevia dokumentteja sekä yleisölle kohdistettua suoraa puhetta. (Junttila 2010, 24-25.) Näitä välineellisen esittämisen muotoja on ollut tunnistettavissa myös Porttiteatterin esityksissä. Yksi Porttiteatterin toiminnan tavoite on myös rikos- ja päihdetaustaisiin henkilöihin kohdistuvan stigmatisaation lieventäminen ja yhteiskunnallisen keskustelun herättäminen aiheista, joista on ennen vaiettu. Dokumenttiteatteri on edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseen hyvin sopiva toimintamuoto, sillä se on alkujaan kehittynyt samanlaisten

tavoitteiden pohjalta, kun on pyritty tavoittamaan suuret ihmisjoukot ja tuomaan ajankohtaisia asioita esille.

Porttiteatterin toiminnassa on dokumenttiteatterin lisäksi elementtejä myös yhteisöteatterista. Östern (2000) määrittelee yhteisöteatterin tarkoittavan jonkin yhteisön tai ryhmän itse tuottamaa draamallista tekstiä. Se on siis eräs teatterityöskentelyn muoto. Draamallisen tekstin sisältö muodostuu yhteisön tai ryhmän oman tilanteen ja kokemusten pohjalta. Teksti syntyy osallistujien omista tarinoista ja niiden ympärille tehdyistä improvisaatioista, joista mahdollinen teatteriesitys luodaan. Työympäristönä voi toimia esimerkiksi vankila, vanhainkoti tai nuorisotila. Esiintymistaitojen ja -valmiuksien kehittäminen sekä ilmaisun ja teatterin tekemisen tuomat positiiviset kognitiot ovat toiminnan ensisijaiset tavoitteet. Kaikki Porttiteatterin produktiot eivät kuitenkaan täysin edusta dokumenttiteatterin tai yhteisöteatterin työskentelymuotoja, sillä Porttiteatteri on työstänyt esityksen myös valmiin tekstin pohjalta.

Draaman avulla yksilön on mahdollista oppia uusia tietoja ja taitoja, mutta suurin ja tehokkain muutos lähtee tunnetasolla opituista asioista. Taiteellisen oppimisen kautta yksilön on mahdollista oppia lisää määrällisesti, laadullisesti sekä rakenteellisesti. Määrälliseen oppimiseen sisältyy sanataiteellisen ilmaisun osaaminen, tieto alan tekniikoista ja terminologiasta sekä omien maneerien huomioiminen. Laadulliseen oppimiseen sisältyy muun muassa tavoite parantaa omaa tulkintaa ja pyrkiä rakentamaan taiteellisesti korkealaatuisempia tuotoksia. Rakenteelliseen oppimiseen lukeutuvat muutokset yksilön sisäistä toimintaa, ulkomaailmaa sekä ruumiinkuvaa käsittelevissä visuaalisissa ajatusmalleissa. (Sinivuori 2002, 64-65.) Myös Porttiteatteri pyrkii koko ajan tekemään korkealaatuista taidetta ja sen toiminnan avulla on mahdollista edistää kaikkia näitä edellä mainittuja taiteellisen oppimisen lajeja ja sen myötä voidaan vaikuttaa esimerkiksi yksilön minäkuvaan, itsetuntoon ja voimaantumiseen.

Dokumenttiteatterille ja yhteisöteatterille on yhteistä se, että esitykset pohjautuvat jo olemassa olevaan tekstiin. Molemmat teatterityöskentelyn muodot sisältävät sen lisäksi elementtejä, jotka tukevat osallistujien voimaantumista, itsetunnon parantumista sekä edesauttavat oman menneisyytensä käsittelemistä. Porttiteatterissa osallistujat pääsevät tuomaan omia elämäkokemuksiaan esiin ja ammentamaan niistä materiaalia työstettävänä olevaan produktion. Esitystä luodessaan he käsittelevät kokemuksiaan ja tunteitaan uudelleen, jolloin tulee mahdollisuus tutkia niitä erinäkökulmasta kuin aikaisemmin. Ilmaistessaan itseään teatterin keinoin toimintaan osallistuvat pääsevät kokemaan myös taiteellista oppimista, mikä voi osaltaan tukea heitä sekä teatterissa että yksityiselämässä. Taiteelliseen oppimiseen kuuluvista elementeistä muun muassa itseilmaisun kehittyminen ja muutokset ajatusmalleissa ovat tekijöitä, jotka tukevat itsetunnon parantumista, minäkuvaan ja edesauttavat sosiaalisissa tilanteissa toimimista.

Porttiteatterin kaltaista toimintaa ja vankilateatteria on toteutettu Suomessa aikaisemminkin. Muun muassa Taittuu ry on tehnyt teatteriprojekteja vankiloissa, joiden tavoitteet yksilöiden ja yhteiskunnan kannalta mukailevat Porttiteatterin päämääriä. Taittuu ry on yhdistys, joka tekee soveltavaa teatteria ehkäistäkseen syrjäytymistä ja edistääkseen tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Yhdistys toteuttaa teatterihankkeitaan erilaisissa toimintaympäristöissä, kuten laitoksissa ja muissa yhteisöissä. Taittuu ry järjestää vankilateatteritoimintaa, jolla pyritään edistämään vankien kuntoutumista omaehtoisesti. Vankilateatteritoiminta tähtää myös vapauteen valmistautumisen tukemiseen antamalla valmiuksia yhteiskunnassa toimimiseen. Teatteriprosessiin osallistuminen vahvistaa itsetuntemusta, parantaa ryhmätoimintataitoja ja tarjoaa mahdollisuuden toimia vastuullisesti vuorovaikutustilanteissa. Suomessa Taittuu ry oli ensimmäinen tällaisen toiminnan tarjoaja. (Taittuu ry 2016.) Porttiteatteri on kuitenkin luonteeltaan jatkumo, joka pyrkii vakiinnuttamaan toimintansa ympärivuotiseksi projektiluonteisuuden sijaan (Porttiteatteri-tiedote 2016).

Uusintarikollisuutta ei pystytä vähentämään vain hallinnonalan toimilla. Tueksi siihen tarvitaan monipuolista yhteistyötä valtion, kuntien sekä kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Koska resurssit uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi järjestettäviä toimintoja varten pienenevät, olisi tärkeää rakentaa yhdessä yhteiskunnan tuki- ja palvelujärjestelmien kanssa toimivia jatkumoa, jotka takaisivat mahdollisuuden vankilassa aloitetun toiminnan jatkumiseen myös siviiliin siirtymisen jälkeen. Uusintarikollisuuden vähentämisen tulee olla aktiivisesti esillä oleva tavoite, että siihen liittyvät poikkihallinnolliset tavoitteet voitaisiin saavuttaa paremmin kuin tähän mennessä. (Valtiontalouden tarkastusviraston tiedote 2016.) Porttiteatteri-toiminta pyrkii olemaan juuri tällainen toimiva jatkumo vankilasta vapauteen siirtyessä. Porttiteatteri pyrkii myös uusintarikollisuuden vähentämiseen toimintansa kautta ja julkisen toimintansa myötä olemaan esillä rikosseuraamusalalla käytävässä keskustelussa.

Ei ole olemassa selkeää määritelmää siitä, kenen vastuulla on kerätä yhteen palvelujatkumoon kuuluvat eri sidosryhmät ja siitä johtuen niiden toteutuminen vaihtelee rikosseuraamusalueesta ja yksiköstä riippuen. Palvelujatkumoiden toimimisen edistämiseksi olisi kuitenkin tärkeää, että yhteistyö eri toimijoiden välillä alkaisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mikä puolestaan edesauttaisi tehokkaampaa tiedonkulkua niin rangaistusaikana kuin vapautumisvaiheessakin. Eri sidosryhmien tulisi sopia selkeät säännöt toimintatavoilleen ja kehittää verkostoyhteistyötä niin, että se olisi kaikille selkeä prosessi ja kaikki siihen kuuluvat tiedostaisivat oman ja muiden roolin toimiessaan asiakkaan kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen tulee varmistaa, että tiedonvälitys eri osapuolten välillä toimii ja että toiminta on yhdenmukaista. (Valtiontalouden tarkastusviraston tiedote 2016.)

4 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä perehdyimme teorian tietoon opinnäytetyömme keskeisistä käsitteistä. Keskeiset käsitteet ovat voimaantuminen, identiteetin ja minäkuvan rakentuminen, vankilateatteritoiminta, yhteisöllisyys ja vertaistuki sekä stigmatisaatio. Lisäksi desistanssi-teoria, eli rikollisuudesta irrottautuminen, on keskeinen tekijä opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä, sillä Porttiteatteri-toiminnan yhtenä tavoitteena on rikoksettoman ja päihitteettömän elämäntavan tukeminen ja uusintarikollisuuden vähentäminen. Porttiteatterin harjoituksissa teatterilaiset ovat päässeet heittäytymään eri rooleihin, mikä edesauttaa minäkuvan ja identiteetin rakentumista ja vaikuttaa niiden myötä myös voimaantumiseen. Teatteritoiminnan kautta osallistujat ovat saaneet ympärilleen myös yhteisön ja voineet kokea vertaisuutta muiden samankaltaisista taustoista tulevien henkilöiden kanssa. Porttiteatterin tarkoitus on myös tarjota yhteisöllisyyttä sekä keinoja löytää voimavaroja ja siksi tutkimme myös niiden elementtien näkymistä toiminnassa. Opinnäytetyömme päälähteinä käytimme mahdollisimman ajankohtaisia ja luotettavia julkaisuja ja tiedotteita. Käyttämämme lähteet olivat sekä suomalaisia että ulkomaalaisia teoksia ja joukossa oli painettujen lähteiden lisäksi verkkojulkaisuja, joiden luotettavuuden varmistimme hyväksyttämällä ne ohjaajallemme.

4.1 Voimaantuminen prosessina

Voimaantuminen on yksilön sisäinen prosessi, jossa tuetaan ihmistä ottamaan vastuu omasta elämästään ja päätöksistään (Karsikas 2005, 39). Voimaantumisprosessi alkaa yksilöstä itsestään, ei ulkopuolelta tulevasta käskystä (Heikkilä & Heikkilä 2005, 14). Voimaantuminen ymmärretään siis muutoksen prosessina ja jotta se mahdollistuisi, yksilön on lisättävä tietoisuutta itsestään ja ympäristöstään ja oltava halukas muutokseen. (Hutchison & Lord 1993, 3). Voimaantuessaan ihmisen oma kehitys sekä ympäristön tarjoamat resurssit ja välineet kasvattavat yksilön toimintavoimaa. Lähtökohtina ovat muutos yksilön minuutensa määrittelyssä ja muutos ympäristössä yksilön osallistumisen avulla. Sisäisen voimaantumisen huomaa yksilön valmiuksista ja halukkuudesta toimia oikeaksi näkemällään tavalla. Sen näkee myös itsetunnon paranimisena, päämäärien asettamisena ja saavuttamisena, elämänhallintana sekä myönteisinä tulevaisuuden kuvina. (Karsikas 2005, 39 - 40, 44 - 46.)

Voimaantumisen määrite on peräisin ”empowerment” käsitteestä, jolla tarkoitetaan sekä toimintavoiman kasvattamista että elämänhallinnan edistämistä. Perustana on ratkaisukyvyyn ja elämän hallinnan edistäminen lisäämällä ja tukemalla yksilön omia voimavaroja sekä ottamaan vastuun elämästään. Voimaantumisen käsite sisältää paljon samoja asioita kuin valtaistuminen. (Raunio 2004, 54-55.) Alun perin empowerment-käsite suomennettiin juurikin valtaistumiseksi

ja sillä tarkoitettiin yksilön tai ryhmän vahvistunutta vaikutusmahdollisuutta omaan elämäntilanteeseensa. Valtaistumisessa yksilön tai ryhmän kokemus vallan tunteesta lisääntyy ja avuttomuus vähenee. (Määttä 2001, 101.) Voimavarakeskeinen lähestymistapa kuitenkin erottaa ne toisistaan ja voimavarakeskeisyys onkin yksi voimaantumisen oleellisista tekijöistä. (Raunio 2004, 54-55.)

Voimaantuminen on vuorovaikutteinen prosessi, jonka kautta yksilö voi kokea henkilökohtaisia ja sosiaalisia muutoksia. Tämä muutos mahdollistaa yksilön toimimisen ympäristössään paremmin. Voimaantumisen käsite voidaan nähdä myös itsekontrollina, jolloin se liitetään selviytymiseen ja jolloin voimaantumisosprosessi pyrkii aktiivisesti sitouttamaan yksilön sosiaaliseen ympäristöön. (Hutchison & Lord 1993, 19-20.) Voimaantumisosprosessissa yksilö pyrkii kehittymään itsensä ja asioiden hallitsemisessa ja hankkimaan tarvittavia henkisiä sekä aineellisia voimavaroja (Heikkilä & Heikkilä 2005, 29). Voimaantuminen yhdistetään myös pystyvyyteen: voimaantumiseen vaikuttaa yksilön oma-aloitteellisuus muutosta kohtaan. Yksilön kokemus omasta pystyvyydestään vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon ja lisää yksilön kykyä ottaa vastuuta elämästään. (Hutchison & Lord 1993, 19-20.)

Voimaantumisosprosessi lähtee aina yksilöstä itsestään eikä voimaa tai voimaantumista voi antaa toiselle (Heikkilä & Heikkilä 2005, 30; Siitonen 1999, 91). Yksilön voimaantumiseen kannalta tärkeää on kuitenkin myös sosiaalinen konteksti ja yhteisöllisyys, jotka auttavat ymmärtämään yksilöiden kokemuksia muutoksesta (Hutchison & Lord 1993, 19-20). Avoin sosiaalinen vuorovaikutus tukee vahvasti yksilön henkistä kasvua ja kehittymistä. Vaikka voimaantuminen tapahtuu yksilölähtöisesti, vuorovaikutus ja sosiaalinen tuki edesauttavat sen mahdollistumista. (Heikkilä & Heikkilä 2005, 29-30.) Positiivinen yhteisö ja siihen kuulumisen tunne edistävät henkilökohtaista voimaantumista (Hutchison & Lord 1993, 19-20), joiden lisäksi oikeanlainen toimintaympäristö voi olla merkityksellinen. Voimaantumisen kannalta oikeanlaisessa toimintaympäristössä on tärkeää esimerkiksi turvalliseksi koettu ilmapiiri, avoimuus, tasa-arvoisuus, arvostus ja valinnanvapaus. Voimaantumisen todennäköisyys on siis suurempi sellaisessa ympäristössä, jossa yksilön kokemat olosuhteet ovat ihanteelliset voimaantumisosprosessille. (Siitonen 1999, 93, 189.)

Vankien voimaantumisesta puhuttaessa prosessi voi alkaa vangin ottaessa vastuun rikoksestaan, joka auttaa irrottautumaan rikos- ja päihdekierteestä. Keskeistä voimaantumisosprosessia on juuri yksilön vastuunotto omasta elämästään ja valinnoistaan sekä toimintavoiman kasvu. Laajemmassa mittakaavassa voimaantuminen tarkoittaa yksilön lisääntyneitä vaikutusmahdollisuuksia ja parantunutta asemaa. (Karsikas 2005, 39-40.) Vaikutusmahdollisuuksia lisää kokemus osallisuudesta, joka vaikuttaa positiivisesti myös yksilön itsetuntoon. Itsetunnon myönteinen kehitys puolestaan vaikuttaa laajemmassa mittakaavassa myös henkiseen hyvinvointiin ja voi-

maantumiseen. (Kurki 2015, 66.) Osallisuuden kokemuksen lisäksi tärkeitä elementtejä voimaantumisen rakentumisessa ovat etenkin kannustava ja turvallinen ympäristö, luottamus, kunnioitus, tasa-arvo, vapaus ja hyväksyntä. Vertaistuki ja yhteisöllisyys ovat myös merkittäviä tukitekijöitä voimaantumisessa. (Karsikas 2005, 47.)

Taiteen tekemisellä voi olla hyvin voimaannuttavia vaikutuksia. Gladding & Newsome (2010) toteavat, että taiteen avulla voidaan auttaa yksilöä paitsi ilmaisemaan itseään, myös nostamaan piilossa olleita tunteita ja ajatuksia uudelleen pintaan. Taiteen kautta ihmisen on myös helpompaa olla yhteydessä persoonallisuutensa erilaisiin puoliin ja taiteen keinoja voidaan käyttää etenkin siltana silloin, jos näyttelijän ja ohjaajan käsiteltävänä on asioita, joista puhuminen muuten olisi vaikeaa. Erilaisia taiteen keinoja käyttämällä voidaan tukea vankia omien kokemusien käsittelemisessä myös muiden menetelmien, kuin vain keskustelun kautta.

4.2 Vankilateatteritoiminnan rooli voimaantumisessa

Teatteritaiteen tohtori ja näyttelijä Jussi Lehtonen toteaa kirjassaan *Samassa valossa* (2010) vankilan olevan haasteellinen esiintymispaikka sen suljetun, kontrolloidun ja hierarkkisen ympäristön vuoksi. Vankila ja muu maailma ovat korostetun kaukana toisistaan: vankilaympäristö voi olla hyvin suljettu todellisuus. Toimiva yhteistyö vankilan edustajan kanssa on edellytys, jotta ulkopuolisen esiintyjän on mahdollista toimia vankilan tiloissa. Aktiivisen yhteyden luominen on erityisen tärkeää, mutta ei välttämättä helppoa. (Lehtonen 2010, 123.) Myös vankien kanssa yhteistyön aloittaminen ja mukaan saaminen vankilateatteritoimintaan voi olla haastavaa, sillä empatia ja vuorovaikutteisuus ovat yleisesti ottaen kykyjä, joita ei arvosteta niin paljon (Johnston 2004, 109). Vankilassa monilla on oma roolinsa, mihin ei kuulu tunteiden näyttäminen avoimesti eikä suurin osa koe tarvetta ilmaista itseään näkyvästi.

Teatteriesitys peilaa vankien sielunmaisemaa ja rakentaa sillan vankilasta ulkomailmaan. Se voi luoda yhteyden menneisyyteen, muistoihin ja aikaan ennen vankeusrangaistusta tai tulevaisuuteen, jolloin vankeusaika on takana. Vangit kokevat poikkeuksellisen voimakkaita tunteita, vaikka niitä ei juurikaan tuoda esille. Teatteriesitys mahdollistaa hetkellisen irtautumisen vangin roolista ja vaikeitakin teemoja voi käsitellä teatterin avulla. Eläytyminen teatteriesitykseen ja sen tuomat tunteet voivat herättää halun muutokseen. (Lehtonen 2010, 124 - 125.) Juuri nämä tekijät korostavat teatteritoiminnan merkitystä vankien voimaantumisessa vankilassa ja vapauduttua.

Ehkä merkittävimmät teatterihistorian ilmiöt ovat syntyneet vastamaan tilanteisiin, joissa tarve juuri teatteritaiteelle on ollut huomattava. Usein syynä on ollut jokin tietty inhimillinen oikeus ja sen puolustaminen, kuten oikeus olla juuri sellainen kuin on. Laitostavassa vankilaympäris-

tössä ihmisen minuus ja yksilöllisyys voivat olla vaakalaudalla. Teatterissa esiintyminen mahdollistaa toisena olemisen, joka antaa tilaisuuden tarkastella itseään ja maailmaa eri näkökulmista. Toiseen rooliin asettuminen, samastuminen ja eläytyminen eheyttävät minuutta. Lehtonen (2010, 132 - 133) toteaa, että ”Mahdollisuus toiseuteen on muutoksen mahdollisuus.”

4.3 Vertaistuki ja yhteisöllisyys

Vertaistoiminta on merkityksellistä niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla. Osalle vankipopulaatiota niin kutsuttu tavallinen elämä voi olla vierasta, jos edellytykset siihen eivät ole olleet olemassa. Rikollisesta elämäntavasta yhteiskunnallisesti hyväksyttävään tapaan elää ei ole mahdollista siirtyä yksin, vaan siihen tarvitaan toista ihmistä. (Bergman 2015, 42.) Vertaistytönteijät edistävät toistensa päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta, ja ovat sitoutuneita siihen. Vertaiset myös pyrkivät estämään ajautumista takaisin rikos- ja päihdemyönteiseen elämäntapaan. (Rikosseuraamuslaitos 2012b.) Vertainen on henkilö, jolla itsellään on kokemusta esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmasta (kuntoutuva, sairastava, omainen): hän tietää, miltä ongelmat tuntuvat, miten ne syntyvät ja miten niistä voi selviytyä esimerkiksi hoidon ja kuntoutuksen avulla. Vertaisena toimimisessa olennaisinta on toisten vertaisten kohtaaminen sekä kokemusten ja ajatuksien jakaminen. (Hietala & Rissanen 2015, 13-14.) Porttiteatterilaiset ovat vertaisia keskenään, koska kaikilla heistä on rikos- ja/tai päihdehistoria.

Yhteisön ja ryhmän vuorovaikutus ja ihmissuhteet vaikuttavat yksilön sosiaalisen identiteetin kehitykseen ja itsetuntoon. Rikos- ja päihdetaustaisilla on usein heikko itsetunto ja negatiivinen minäkäsitys. Yhteisöllisyys tukee yksilön itseluottamusta, aktiivisuutta, vastuuntuntoisuutta ja psyykkistä eheytymistä. Hyvä yhteisöllisyys koostuu toisten kunnioittamisesta, luottamuksesta, toveruudesta, tasa-arvoisuudesta, turvallisuudesta, rehellisyydestä, aidosta ilmapiiristä ja toisten tukemisesta. Nämä tekijät muodostavat myös voimaannuttavan ympäristön. (Karsikas 2005, 109.) Porttiteatteri pyrkii luomaan juuri tämän kaltaisen ympäristön, jossa kaikki edellä mainitut tekijät toteutuvat ja näin ollen edesauttavat rikos- ja päihdetaustaisten voimaantumista ja rikollisuudesta irrottautumista. Tutkimukset ovat korostaneet sosiaalisen ympäristön vaikuttavan merkittävästi rikollisuudesta irrottautumiseen ja että on tärkeää huomioida yksilön henkilökohtaiset haasteet muutosprosessiin liittyen sekä kiinnittää huomiota myös sosiaalisiin olosuhteisiin desistanssia tukiessa (McCullouch 2005, 8-9).

4.4 Identiteetin ja minäkuvan rakentuminen

Identiteetti on yksilön näkemys omasta itsestään ja kuinka hän kokee ja käsittää minuutensa. Minuus muodostuu yksilön sisäisen todellisuuden kokemuksesta, ruumiinkuvasta ja oman olemassaolon tunteesta. (Aitolehti & Silvola 2008, 32.) Asennoituminen elämään ja yksilön oma

kokemus elämän sisäisistä ja ulkoisista raameista ovat myös osa identiteettiä ja sen rakentumista. Sosiaalinen vuorovaikutus ja johonkin yhteisöön kuuluminen vahvistaa yksilön minäkuvaa. Oman identiteetin tuntemuksessa yksilö on tietoinen päämääristään ja tuntee tulevansa hyväksytyksi omana itsenään. (Huovila 2013, 52.)

Käsitteinä identiteetti ja minäkuva menevät usein limittäin toistensa kanssa. Minäkuvaa voidaan tarkastella eri näkökulmista: sen voidaan nähdä rakentuvan esimerkiksi erilaisten kokemusten pohjalta tai yksilön itse luomana kuvana sen mukaan, mistä hän on lähtöisin ja millaisia tavoitteita hänellä on. Sekä yksilönä että vuorovaikutustilanteissa tapahtuva sosiaalinen toiminta on keskeistä minuuden ja minäkuvan kannalta, sillä ulkoinen toiminta on vaikuttava tekijä yksilön minäkuvan käsittelyssä. Yksilön ja ympäristön välillä tapahtuva vuorovaikutus on merkittävässä roolissa myös minäkuvan rakentumisessa ja muuttumisessa. Minäkuva ei ole pysyvä ominaisuus, vaan muun muassa vuorovaikutuksen myötä muuttuva kokonaisuus. (Ruisniemi 2006, 57-59.)

Toiminnan kautta muotoutunut identiteetti kytkeytyy yksilön toimintaan ja tulkintoihin siitä. Desistanssiprosessissa eli rikollisuudesta irrottautumisen prosessissa haitallinen toiminta voidaan korvata toisin toimimisella kun yksilö on valmis luopumaan vanhoista toimintamalleistaan. Toimintaan osallistuminen auttaa muovaamaan yksilön identiteettiä ja se tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vuorovaikutus ja mielekäs toiminta lisäävät yksilön hyvinvointia ja elämän merkityksellisyyttä. (Viikki-Ripatti 2011, 218 - 219.)

4.5 Desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen

Lyhyesti määriteltynä desistanssi tarkoittaa yksilön rikollisuudesta irrottautumisen ja rikoksettoman käyttäytymisen ylläpitämisen prosessia. Desistanssi-termin määrittelemine ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteistä. Desistanssiprosessin voi jakaa kahteen vaiheeseen: primaari- ja sekundaaridesistanssiin. Primaaridesistanssi tarkoittaa rikoksetonta ajanjaksoa rikoksentekijän elämässä. Sekundaaridesistanssi puolestaan tarkoittaa rikoksettoman identiteetin omaksumista. Desistanssi-teorian määrittelijät keskittyvät enenevässä määrin muutoksiin yksilön kognitioissa, identiteetissä ja minäkuvassa, jotka voivat edeltää tai olla samanaikaisia sosiaalisissa suhteissa tapahtuvien muutosten kanssa. (McNeill & Weaver 2007, 90 - 91.)

Yksilön käyttäytymisen muutoksen voidaan nähdä tapahtuvan ainakin viiden eri vaiheen kautta, jotka ovat esiharkinta- ja harkintavaihe, toiminta, päätöksenteko sekä vakiintumisvaihe, eli saavutetun vaiheen ylläpitäminen. Joskus voi tapahtua myös retkahdus, joka on silloin kuudes vaiheista. Muutokseen sisältyy myös psyykinen prosessi, jota edellä kuvattu muutosvaihemalli kuvaa. Motivaatio muutokseen alkaa vuorovaikutuksesta, joka vahvistaa yksilön muutoshaluk-

kuutta ja -kykyä. Muutoksessa kannustava sosiaalinen ympäristö on tärkeä tekijä, sillä kuntoutuminen on pitkäaikainen prosessi, joka jatkuu läpi elämän. Eri muutosvaiheita joutuu usein kertaamaan ja vaiheissa saattaa tapahtua taantumista, sillä vanhoista toimintamalleista on haastavaa oppia pois. (Bergman 2015, 43.)

Kriminologian tutkijat ovat samaa mieltä siitä, että ikä ja rikollinen käyttäytyminen linkittyvät vahvasti toisiinsa: rikoksentekijä on aktiivisimmillaan nuoruus- ja varhaisaikuisiässä. Lisäksi suurin osa tutkijoista pitää desistanssia muuttavana, monivaiheisena prosessina, jossa sisäiset ja ulkoiset tekijät vuorovaikuttavat toistensa kanssa. Desistanssiin vaikuttavat niin yksilön ominaisuudet kuin tilannekohtaiset, kulttuuriset ja rakenteelliset tekijät. Erityisesti yksilölliset ominaisuudet ja sosiaaliset toimintatavat ovat keskiössä rikollisuudesta irrottautumisessa. (Viikki-Ripatti 2011, 200.)

Yhtenä oleellisena haasteena desistanssissa on yhteiskuntaan kuulumisen tunteen saavuttaminen. Sen voidaan katsoa olevan oleellinen saavutettava elementti rikollisesta elämäntavasta pois pysymisen kannalta. Desistanssiin kuuluu yhteiskunnassa mukana oleminen myös sosiaalisella tasolla. Usein desistanssiprosessin myötä yksilön käytöksessä ja vuorovaikutusmalleissa tapahtuu positiivisia muutoksia, mitkä osaltaan edesauttavat prosessia uusien ihmissuhteiden rakentamisen kautta. Luotujen ihmissuhteiden vakiinnuttaminen sekä rikos- ja/tai päihdetaus-tattomien ihmisten kanssa asioiminen ja osallistuminen perusarkeen kuuluviin asioihin ovat todella isoja muutoskohtia, jotka edistävät mahdollisuuksia pitää kiinni rikoksettomasta elämäntavasta. (National Research Council of the National Academies 2007, 20-21.)

Ei voida kuitenkaan ajatella, että samat elementit toimisivat jokaisen ihmisen kohdalla desistanssin tukemisessa. Desistanssia tutkittaessa on huomattu, että tietyillä elämäntapahtumilla (kuten vanhemmaksi tulemisella tai vakituisen työpaikan hankkimisella) on desistanssiprosessia edesauttava vaikutus. Edellä mainitut elämäntapahtumat eivät yksinään kuitenkaan riitä edistämään desistanssia, koska sillä, miten yksilö itse kokee nuo elämäntapahtumat, on suurin merkitys niiden vaikutusten kannalta. (McNeill 2004, 244.)

Nykyään rikollisen käyttäytymisen syiden etsimisen lisäksi on kiinnitetty huomiota myös niihin tekijöihin, mitkä kannustavat lopettamaan rikosten tekemisen ja ylläpitävät rikoksetonta elämäntapaa. Tätä näkökulmaa kutsutaan positiiviseksi kriminologiaksi, ja se tuo esille muun muassa niitä yksilöllisiä suojaavia tekijöitä, jotka edesauttavat yksilön tunnetta eheytymisestä ja lisäävät paineensietokykyä. Esimerkiksi rikos- ja päihdetaustaiset voivat kääntää negatiiviset kokemuksensa niin, että löytävät sieltä voimavaroja, joilla on positiivinen vaikutus heidän elämänsä. Sosiaalisen ympäristön arvot vaikuttavat myös, sillä esimerkiksi järjestötyöhön ja vapaaehtoistoimintaan mukaan lähteneissä henkilöissä ja heidän elämäntavassaan on huomattu suuria muutoksia positiivisempaan suuntaan. Koska ihmisellä on sisäinen tarve tulla sosiaalisesti

hyväksytyksi, tulisi erilaiseksi leimaamisen ja ulos sulkemisen sijaan antaa yksilölle tunne siitä, että hän kuuluu johonkin ryhmään. (Laine 2011.)

Desistanssiprosessissa ei riitä vain joko ammattiapu tai ulkopuolelta tuleva epävirallinen apu, vaan siinä tarvitaan molempia. Rikollisuudesta irrottautumista tukiessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös positiivisiin voimavaroihin, sen sijaan että keskityttäisiin vain riskitekijöihin. Esimerkiksi kolmannen sektorin itsehoitoryhmissä ja ohjelmissa on huomattu olevan sellaisia elementtejä, jotka koetaan terapeuttisina ja voivat muokata osallistujien ajattelutapaa positiivisempaan suuntaan. (Laine 2011.)

Porttiteatterissa osallistujilla on mahdollisuus käsitellä ajatuksiaan ja tunteitaan rikollisuudesta irrottautumiseen sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan ylläpitämiseen liittyen. Teatterilaiset kohdataan siellä tasavertaisina taustasta riippumatta ja teatteritoimintaan kuulumisen edistää uusien ihmissuhteiden luomista niin mukana oleviin teatterilaisiin, joilta voi saada vertaistukea, kuin teatterialan ammattilaisiin, joilla ei itsellään ole rikos- ja/tai päihdetaustaa.

4.6 Vankistigma eli vankeihin kohdistuva leima

Desistanssiin liittyy vahvasti myös leimautuminen eli stigmatisaatio. Monet rikos- ja päihdetaustaiset henkilöt kokevat tulevansa leimatuksi ulkopuolisten toimesta taustansa takia. Laine (2007, 115) kuvailee kyseen olevan sosiaalisen kontrollin luomasta ulkoisesta leimasta. Ulkoa-päin tullutta vankistigmaa on vaikea rikkoa ja leimautumisen kokonaisvaltaiset haittavaikutukset voivat ulottua vielä kohtuuttoman pitkälle vankilasta vapautumisen jälkeen (Ervasti 2010). Porttiteatteri pyrkii toiminnallaan vähentämään tätä leimaa ja vaikuttamaan ihmisten käsityksiin rikos- ja/tai päihdetaustaisista tuomalla heidän taustansa ja tarinansa näkyviin. Myös silloin, kun henkilö tai hänen käsittelemänsä asia liittyy jollain tapaa vääränä tai häpeällisenä pidettyyn ilmiöön, voi asian pukeminen sanoiksi olla haasteellista. Se vaikuttaa tuomalla haasteita myös asian käsittelemiseen ja puheeksi ottamiseen. (Pohjola 2009, 79-80.) Porttiteatterin toiminnassa mukana olevilla on mahdollisuus käsitellä sekä harjoituksissa että esityksissä taiteen keinoja hyödyntämällä niitä aiheita, jotka ovat ennen kokeneet vaikeina ja vaiettavina esimerkiksi leimaavuutensa takia.

Leimautuminen kohdistuu yleensä marginaali- ja vähemmistöryhmiin, sillä ihmisen aivoilla on taipumus yhdistää negatiiviset tapahtumat ja ajatukset harvinaisempiin kohderyhmiin enemmistön sijaan. Tämä selittää myös vankien leimaamista, sillä rikollisuus on harvinaisempaa kuin rikoksettomuus. Rikollisuus on siis poikkeavaa käytöstä yhteiskunnan enemmistön käytöksestä, jolloin stigma kohdistuu rikoksentekijöihin. (Haghighat 2001.) Leimautumisella on pyritty myös

selittämään rikollisuutta. Leimautumisteorian mukaan yksilön tai ryhmän luokittelu ja leimaaminen rikolliseksi lisää rikollisia ominaisuuksia. Uusintarikollisuuden näkökulmasta leimautumista on pidetty myös merkittävänä selittävänä tekijänä sille. Rikoksen ilmetessä, rikoksenteikijää aletaan pitää poikkeavana, jolloin tämän poikkeavuuden hyväksyvät vain muut samasta syystä poikkeavat. Usein vangiksi leimattu henkilö kokee hyväksyntää vain muilta vangeilta. Rikollisidentiteetin omaksuttuaan yksilö alkaa myös käyttäytyä sen mukaisesti. (Laitinen & Aromaa 2005, 66.) Porttiteatterin toiminta stigmatisaation vähentäjänä on merkittävää myös uusintarikollisuuden kannalta.

Leimautumisella on merkittävä rooli myös yksilön identiteetin ja minäkuvan kannalta. Stigma eli kielteinen leima voi vahingoittaa yksilön kokemusta omasta identiteetistään ja olla haitallista positiivisen minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentumiselle. Stigma lisää epävarmuutta ja voi synnyttää myös pelkoa, joka heikentää sosiaalisten suhteiden luomista ja näin ollen edesauttaa syrjäytymistä. (Ervasti 2010.) Stigman vaikutus identiteettiin ei kuitenkaan ole välttämättä pysyvä, sillä yksilö voi eri tavoin vaikuttaa identiteettinsä rakentumiseen. Identiteetti ei ole ihmisellä valmiina, vaan sen muokkaaminen ja säilyttäminen elämän eri vaiheissa ovat jokaisen oma tehtävä ja siihen vaikuttaa yksilön lisäksi myös ympäristö (Bauman 2002, 41-42). Toimintansa kautta Porttiteatteri pyrkii lieventämään stigmatisaatiota tuomalla julkisesti esille osallistujien elämäntarinoita. Porttiteatterin tavoitteena on myös mahdollistaa osallistujien identiteetin ja minäkuvan muutokset ja itsensä toisin näkeminen. Tukena tämän tavoitteen saavuttamisessa on teatterin mukanaan tuoman yhteisö ja sosiaalinen ympäristö.

5 Tutkimusasetelma

Tässä osiossa kuvaamme opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteet sekä prosessin ja tutkimuksen toteutuksen kokonaisuudessaan. Aluksi kuvaamme opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteet sekä esittelemme tutkimuskysymyksen. Tämän jälkeen käymme läpi opinnäytetyöprosessimme aikataulun. Prosessin kuvauksen jälkeen avaamme ja perustelemme tutkimusmenetelmän valinnan, aineiston keruutavan sekä esittelemme opinnäytetyömme kohderyhmät. Näitä seuraa kuvaus aineiston analyysin toteutuksesta, jonka jälkeen tarkastelemme lisäksi tutkimuksemme luotettavuutta ja eettisyyttä. Tämän osion tarkoituksena on selvittää opinnäytetyösämme käyttämiä tutkimusmenetelmiä ja esitellä keinot, joilla olemme työmme tuloksiin päätyneet.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme on tavoitteena tutkia Porttiteatterin toimintaan osallistumisen vaikuttamista henkilöiden elämän eri osa-alueisiin ja rikollisuudesta irrottautumiseen. Keskiössä ovat Porttiteatterin merkitys voimaantumisessa ja minäkuvan rakentuminen teatteritoiminnan

kautta. Minäkuva sisältää arvot ja asenteet, jotka heijastuvat yksilön toimintaan yhteiskunnassa. Tutkimme myös mitkä elementit ovat vaikuttaneet edellä mainittuihin tekijöihin toimintaan osallistuneiden henkilöiden näkökulmasta.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä on;

Onko Porttiteatterin toimintaan osallistuminen vaikuttanut henkilöiden elämän eri osa-alueisiin, identiteetin ja minäkuvan rakentumiseen sekä rikollisuudesta irrottautumiseen?

Tarkastelun kohteenamme oli myös porttiteatterilaisten kokemus leimatuksi joutumisesta. Lisäksi tutkimme teatteritoimintaan osallistumisen vaikutusta henkilöiden elämänhallintaan ja siviiliin sopeutumiseen sekä yhteisöllisyyden ja vertaistuen merkitystä toiminnassa. Opinnäytetyössämme tarkastelemme Porttiteatterin toimintaa kokonaisuutena niin rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten kuin taiteen ammattilaisten näkökulmasta. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa, kuinka Porttiteatteri -toiminta vaikuttaa rikos- ja päihdetaustaisten voimaantumiseen, minäkuvan muuttumiseen ja rikollisuudesta irrottautumiseen. Tieto pohjautuu Porttiteatteriin osallistuneiden kokemuksiin.

Tutkimuksemme vastaa kysymykseen ”onko Porttiteatterin toimintaan osallistuminen vaikuttanut henkilöiden elämän eri osa-alueisiin, identiteetin ja minäkuvan rakentumiseen sekä rikollisuudesta irrottautumiseen?” Teemahaastattelun runko koostui kysymyksistä, jotka käsittelivät kokemuksia Porttiteatterin toimintaan osallistumisesta ja miten se on vaikuttanut elämän eri osa-alueisiin, minäkuvaan, identiteettiin, voimaantumiseen ja rikollisuudesta irrottautumiseen. Haastattelukysymyksiin sisältyy myös vertaistuen ja yhteisöllisyyden teemat. (Liite 5)

Opinnäytetyömme liittyy rikosseuraamusjärjestelmästä käytävään tutkimuskeskusteluun luovien menetelmien hyödyntämisestä rikos- ja päihdetaustaisten henkilöiden yhteiskuntaan integroitumisessa ja uusintarikollisuuden vähentämisessä. Laajempi kehittämistyön tavoite olisi erilaisten luovien menetelmien käyttämisen yhteys ja vaikutus edellä mainittuihin asioihin.

5.2 Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Opinnäytetyöprosessimme alkoi opinnäytetyöstartilla 11.9.2015, jolloin suunnittelimme alustavaa aikataulua opinnäytetyön toteuttamiseen. Syksyn 2015 aikana osallistuimme opinnäytetyön työpajoihin. Opinnäytetyön alustavan suunnitelman teimme opinnäytetyön ideapajassa 25.9.2015 ja suunnitelmaseminaarin pidimme 12.2.2016. Samalla haimme tarvittavat tutkimusluvut Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnolta ja KRIS-Etelä-Suomi ry:ltä, jonka alaisuudessa Porttiteatteri silloin toimi. Porttiteatterin järjestäydyttyä itsenäiseksi yhdistykseksi 10.5.2016 haimme vielä elokuussa 2016 tutkimusluvan Porttiteatteri ry:ltä. Noudatimme tutkimuseettisiä

lähtökohtia koko opinnäytetyöprosessin ajan. Haastateltavilta pyysimme kirjalliset suostumukset toteutettaviin haastatteluihin erillisellä suostumuslomakkeella. Keväällä 2016 osallistuimme vaadittaviin seminaareihin ja opponointeihin. Haastattelut toteutimme elo- ja syyskuun 2016 aikana. Haastattelujen jälkeen litteroimme, analysoimme ja raportoimme aineiston. Opinnäytetyömme seminaariversion jätimme 14.10.2016 ja arvioivan seminaarin pidimme 20.10.2016. Lopullisen työn jätimme 31.10.2016.

5.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Toteutimme opinnäytetyön kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimusmenetelmä on erityisen toimiva silloin, kun tutkitaan yksilöitä ja vuorovaikutusta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 27). Opinnäytetyömme keskeinen aineistokeruumenetelmä oli haastattelututkimus ja toteutimme haastattelut työparina KRIS-Etelä-Suomi ry:n toimintakeskuksessa sekä Teatterikorkeakoulun ja Kansallisteatterin tiloissa. Opinnäytetyön aineiston keruussa käytimme kohderyhmien mukaan kahta eri tutkimusmenetelmää: puolistrukturoitua teemahaastattelua rikos- ja päihdetaustaisille teatterilaisille sekä fokusryhmähaastattelua teatterialan ammattilaisille.

Puolistrukturoidussa haastattelussa on valmis haastattelurunko ja esitettävät kysymykset, jotka ovat kaikille haastateltaville samat, mutta ei valmiita vastausvaihtoehtoja. Tämä antaa haastateltaville mahdollisuuden vapaampaan itsensä ilmaisuun omin sanoin: valmiiksi määritellyt vastausvaihtoehdot eivät tällöin rajoita haastateltavan vastauksia. Teemahaastattelussa on ennalta määritelty haastattelun sisältö teemoittain. Haastattelu on vapaamuotoinen, mutta silti siinä huolehditaan siitä, että määritellyt teemat käydään läpi jokaisen haastateltavan kanssa. (Eskola & Suoranta 2001, 86.) Opinnäytetyömme aineistonkeruussa yhdistimme puolistrukturoidun haastattelun ja teemahaastattelun saadaksemme haastateltavien omat kokemukset esille aihepiireittäin jäsennellysti. Puolistrukturoidun teemahaastattelun käyttäminen takasi sen, että haastattelulla on tietyt raamit, mutta se antaa samalla tilaa mahdolliselle vapaalle keskustelulle. Pyrimme pitämään haastattelutilanteet rentoina ja keskustelunomaisina, jotta haastateltavien oli mahdollista vastata kysymyksiin mahdollisimman luontevasti.

Fokusryhmähaastattelu on tiedonkeruumenetelmä, jolla tieto kerätään puolistrukturoidulla ryhmähaastattelulla jostain spesifistä aiheesta. Fokusryhmähaastattelun haastateltavat valikoidut tietyn yhteisen nimittäjän tai tekijän perusteella. Opinnäytetyössämme tämä ryhmä koostuu teatterialan ammattilaisista. Fokusryhmähaastattelua käytettäessä saadaan erilaisia tulokulmia ja kokemuksia tutkittavaan aiheeseen, joka rikastuttaa aineistoa. (Cohen & Crabtree 2006.)

5.4 Kohderyhmät

Porttiteatterilaiset ovat opinnäytetyömme ydin ja kohderyhmänä ovat Vapauden kauhu- ja Kullervon tarina- projekteihin osallistuneet henkilöt. Haastattelimme seitsemää Porttiteatterin toimintaan osallistunutta: vankeja ja vankilasta vapautuneita sekä päihdetaustaisia henkilöitä. Haastateltavista suurimmalla osalla on sekä rikos- että päihdetausta, mutta osalla vain toinen edellä mainituista. Rikos- ja päihdetaustaiset teatterilaiset haastattelimme yksilöhaastatteluna ja pyysimme heiltä kirjalliset suostumuslomakkeet.

Lisäksi haastattelimme myös Porttiteatteri-toiminnan teatteriohjaajia saadaksemme heidän näkemyksensä toiminnasta. Haastattelimme kolmea teatterialan ammattilaista: teatteripedagogi Tuija Minkistä, muusikkoa Sanna Salmenkalliota sekä Vapauden kauhu-projektin taiteellista suunnittelijaa ja ohjaajaa Jussi Lehosta. Heidän haastattelunsa toteutimme käyttäen fokusryhmähaastattelu-menetelmää.

5.5 Aineiston analyysi

Analysoimme keräämämme materiaalin sisällön aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Induktiivisessa analyysissä tutkija tekee päätelmät aineiston pohjalta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 136). Laadullisen aineiston analyysillä pyritään selkiyttämään kerättyä aineistoa ja sen pohjalta tuottamaan uutta informaatiota tutkimusaiheesta. Tarkoituksena on kiteyttää hankittu aineisto tiiviimpään muotoon ilman, että sisältö muuttuu. Epäyhtenäisestä aineistosta luodaan ymmärrettävä ja mielenkiintoinen kokonaisuus. (Eskola & Suoranta 2001, 137.)

Tallensimme hankitun informaation nauhoittamalla haastattelut. Mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen litteroimme eli puhtaaksi kirjoitimme keräämämme aineiston sanasta sanaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 222). Litterointi on nauhoitetun haastatteluaineiston ensimmäisiä käsittelyvaiheita. Aineistoin litterointi tarkoittaa siis puheen muuntamista tekstiksi, jotta aineiston käsittely helpottuu. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori, 2010, 424.) Litteroimme kaiken haastattelun aikana käydyn keskustelun muutamaa epäselvästi ilmaistua täytesanaa lukuun ottamatta. Haastatteluja litteroidessa käyttämämme fontti oli Trebuchet MS, fonttikoko 10 ja riviväli 1,5. Näillä asetuksilla rikos- ja/tai päihdetaustaisten teatterilaisten haastattelusta tuli litteroitua materiaalia 47 sivua ja taiteen ammattilaisten haastattelusta 17 sivua. Litteroinnin jälkeen jäsentelimme aineiston yhdessä sovittujen käytäntöjen mukaan, jotka olivat teemoittelu, luokittelu ja värikoodaus.

Opinnäytetyössämme käytettyjen teemoittelun, koodauksen sekä luokittelun tarkoituksena on jäsentellä aineisto helposti tulkittavaksi. Niiden kaikkien avulla aineisto pyritään läpikäymään

järjestelmällisesti. Koodimerkit ovat aineiston tulkinnoista tehtyjä muistiinpanoja ja niiden selitteet jäsentelevät tulkintoja. Koodimerkit lisäksi auttavat kuvailemaan aineistoa, toimivat jäsentelyn testaajina ja osoittavat tietyt kohdat aineistossa, jotta niihin on myöhemmin helppo palata. Teemoittelulla pyritään havaitsemaan toistuvat teemat aineistoista ja vertailla niitä. Teemoittelun avulla löydetään aineistosta esille nousseet keskeiset asiat, jotka liittyvät olennaisesti tutkimusongelmaan. (Eskola & Suoranta 2001, 154-155, 174.) Luokittelu on menetelmä, jonka kautta pystytään yhdistämään samaa tarkoittavia käsitteitä tai asioita, eli löytämään koodatusta tekstistä yhdistävät tekijät ja asiat isomprien käsitteiden alle (Kananen 2014, 113).

Litteroinnin jälkeen koodasimme keräämämme aineiston. Koodaamalla aineisto järjestetään sisältöä muuttamatta esiin nousseiden teemojen mukaan sellaiseen muotoon, että sitä on helpompi käsitellä analysointivaiheessa (Kananen 2014, 104). Koimme loogisimmaksi tavaksi värikoodata litteroidun materiaalin sen mukaan, mihin teemaan liittyvään kysymykseen haastateltava antoi vastauksen. Jokaisella haastattelussa käsitellyllä eri teemalla oli oma värikoodinsa, mikä helpotti vastausten löytämistä litteroidusta materiaalista. Tämän jälkeen siirsimme vastaukset luokittelutaulukkoon. Luokittelutaulukossa oli kaikki teemahaastattelussa kysytyt kysymykset ja jokaisen kysymyksen alla oli kaikille seitsemälle haastatellulle oma rivi, josta löytyi kolme saraketta: yksi suoria, haastatteluista otettuja lainauksia varten sekä yhdet sarakkeet vastauksen luokitteluksi ala- ja yläluokkiin. Luokittelun kautta pystytään yhdistämään useita käsitteitä yhden käsitteen alle, joka kattaa kaikki alleen lukeutuvat käsitteet (Kananen 2014, 113).

Värikoodasimme myös haastateltavien vastauksista johdetut ala- ja yläluokat sen mukaan, oliko vastauksessa ilmi tullut asia positiivinen, neutraali vai negatiivinen. Alaluokkiin koottiin useampia esiin tulleita asioita ja siksi siellä saattoi vielä esiintyä useampaa värikoodia, mutta yläluokat jaoimme pelkistetympään muotoon esimerkiksi sen mukaan, oliko jokin asia vaikuttanut henkilöön vai ei. Alaluokissa sen sijaan käsiteltiin tarkemmin sitä, miten asia oli vaikuttanut tai miksi se ei ollut vaikuttanut. Materiaalin ja sieltä esiin nousseiden kokemusten analysointi oli helpompaa ylä- ja alaluokkien avulla. Kaikilla ei välttämättä ollut jokaiseen kysymykseen selkeää ja yksinkertaista, yläluokaksi merkittävää, kyllä/ei- vastausta. Sen sijaan haastateltavalla saattoi olla useampia yksittäisiä vastauksia, jotka kuitenkin kertoivat paljon hänen kokemuksestaan ja niitä pystyimme hyödyntämään hieman yksityiskohtaisempien alaluokkien avulla. Käytimme samoja menetelmiä sekä seitsemän teatterilaisen teemahaastattelun että kolmen teatterialan ammattilaisen fokusryhmähaastattelun luokitteluun. Liite 8 sisältää esimerkin käyttämästämme luokittelutaulukosta.

5.6 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetöiden tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa, joka on mahdollisimman luotettavaa. Tämä edellyttää objektiivisuutta, joka taataan toteuttamalla tutkimus tieteen sääntöjä noudattaen sekä oikeanlaisella tiedonkeruulla ja tulennalla. Opinnäytetyön tulee perustua aineistoon ja siitä tehtyihin päätelmiin, eivätkä omat mielipiteet saa vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkimustulokset ja tutkimusprosessin aikaiset valinnat tulee pystyä perustelemaan. Opinnäytetyötä tehdessä käytetään tieteellisiä menetelmiä, joista on osattava valita juuri kyseiseen tutkimukseen sopivin menetelmä ja tiedonkeruutapa. Luotettavuuden takaamiseksi opinnäytetyön prosessi ja aineisto tulee dokumentoida ja raportoida kattavasti ja huolellisesti. (Kananen 2014, 62-63.) Omat kokemukset kuitenkin vaikuttavat tutkimusta tehtäessä: tunnemme haastateltavia henkilöitä jo entuudestaan ja olemme keskustelleet heidän kanssaan Porttiteatterista jo aiemmin. Tutkimusta tehtäessä meidän tulee kuitenkin olla hypoteesittomia eli meillä ei saa olla vahvoja oletuksia ennalta esimerkiksi tutkimuksen tuloksista (Eskola & Suoranta 2001, 19).

Luotettavuustarkastelua kvalitatiivisessa opinnäytetyössä tehdään jo suunnitteluvaiheessa. Luotettavuutta mitataan reliabiliteetilla eli tutkimustulosten pysyvyydellä ja toistettavuudella sekä validiteetilla eli tutkimuksen keskittämällä oikeisiin asioihin. Yleiset luotettavuuskriteerit laadulliselle tutkimukselle ovat mm. vahvistettavuus, arvioitavuus/dokumentaatio, tulkinnan ristiriidattomuus, luotettavuus tutkitun kannalta ja saturaatio eli tutkimustulosten toistuvuus aineistossa. (Kananen 2014, 63, 151, 153.) Varmistamme opinnäytetyömme luotettavuuden käyttämällä laadullisesti luotettavia lähdemateriaaleja. Opinnäytetyömme tulokset ja johtopäätökset perustuvat vain informanttien tuottamaan aineistoon: aikaisemmat havainnot, tiedot tai teoriat eivät ohjaa analyysimme tekemistä.

Tutkimusten eettisiä kysymyksiä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Tutkimus on kuitenkin todennäköisesti eettisesti asianmukaista, mikäli tutkija itse tunnistaa eettiset ongelmakohdat tutkimusta tehdessään. Eettisiä kysymyksiä voidaan tarkastella tiedon hankinnan ja tiedon käytön näkökulmista. Tutkimusprosessissa tulee eteen useita eri päätöksiä ja tilanteita, jotka pakottavat tutkijan tarkastelemaan tutkimusetiikkaa läpi prosessin. (Eskola & Suoranta 2001, 52.)

Tutkimusaineiston keräämiseen on olemassa monia tapoja. Tutkimustavasta huolimatta tutkittavia tulee informoida tutkimusaineiston käytöstä. Tämä on hyvin tärkeää monestakin näkökulmasta; informoinnin laatu voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, halutaanko tutkimukseen osallistua. Tutkimuksesta annettava informaatio sisältää tutkijoiden yhteystiedot, tutkimuksen tavoitteen, aineistonkeruumenetelmän ja informanttien tuottaman aineiston käyttötarkoituksen. Lisäksi informoitaessa tuodaan esille tutkittavien vapaaehtoisuus ja heidän tietojensa ja tuotta-

mansa aineiston suojaaminen luottamuksellisuuden säilyttämiseksi. Tutkimusaineistoin luottamuksellisuus tarkoittaa tutkittavien kanssa tehtyjä lupauksia ja sopimuksia aineiston käyttöä koskien. Tärkein edellytys luottamuksellisuudelle on tutkimusaineiston käyttäminen, kuten on ennalta sovittu. (Kuula 2011, 88, 90, 99, 101-102.)

Anonymisointi eli tunnistettavuuden poistaminen, estäminen tai muuttaminen on yksi tutkimusetiikan tärkeimmistä normeista ihmistieteissä. Anonymisoinnin tarkoitus on estää mahdolliset negatiiviset seuraukset, joita tutkittaville voisi aiheutua tutkimuksen julkaisemisesta, mikäli heidät tunnistettaisiin. Anonymisoinnin takaamisella voi olla myös myönteisiä vaikutuksia tutkittavien osallistumishalukkuuteen ja vastausten rehellisyyteen. (Kuula 2011, 200-201.) Haasteena opinnäytetyössämme oli se, että Porttiteatteriin osallistuu vain marginaaliryhmä. Vaikka he voivat olla tunnistettavissa aineiston perusteella, pyrimme suomaan heille anonyymiuden poistamalla tunnistettavuuden litterointivaiheessa.

Kaikkien tutkimusten tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, jotta ne ovat luotettavia, uskottavia ja eettisesti hyväksyttäviä. Hyvä tieteellinen käytäntö perustuu yhdeksään lähtökohtaan, jotka sisältävät koko tutkimusprosessiin kuuluvat eettiset ja hyväksytyt toimintatavat, menetelmät, muun tutkimustyön ja tutkijoiden huomioimisen sekä oikeudet ja velvollisuudet. Jokainen tutkija on pääsääntöisesti itse vastuussa hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta tutkimusprosessin aikana. Hyvän tieteellisen käytännön loukkaukset ovat tutkimusta vahingoittavia epärehellisiä ja epäeettisiä tekoja ja toimintoja, jotka pahimmassa tapauksessa mitätöivät tutkimuksen tulokset. Ne voivat johtua huolimattomuudesta tai olla tahallisesti tehtyjä, ja niiden tarkka määrittäminen on vaikeaa. Loukkaukset ovat jaoteltu kahteen kategoriaan: piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja vilppi tieteellisessä toiminnassa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-8). Opinnäytetyössämme noudatimme hyvää tieteellistä käytäntöä koko prosessin ajan ja toimimme sen käytäntöjen mukaan.

Opinnäytetyöprosessissamme meidän tuli huomioida etenkin valmiit kontaktimme informantteihin: osa haastateltavista oli meille entuudestaan tuttuja. Harjoittelu - ja työtaustamme tuli myös ottaa huomioon eettisyyttä pohdittaessa. Huomioimme nämä lähtökohdat tutkimusta tehdessämme. Porttiteatterilaiset olivat opinnäytetyömme ydin ja kohderyhmänä Vapauden kauhu- ja Kullervon tarina- projektiin osallistuneet. Ennen haastatteluja pyysimme tutkimukseen osallistuvilta kirjalliset suostumuslomakkeet, joissa kerroimme tutkimuksen tarkoituksen ja haastateltavien oikeudet. Informanttien osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen sekä luottamuksellisuuteen ja pidimme huolta heidän anonymiteetistään. Huolehdimme, että toteutimme opinnäytetyöprosessin objektiivisesti, vaikka molemmat opinnäytetyöntekijät ovat työskennelleet KRIS:ssä. Käsittelimme keräämämme aineiston luottamuksellisesti: säilytimme, julkaisimme ja hävitimme materiaalit asianmukaisesti.

6 Opinnäytetyön tulokset

Tulososiossa esittelemme opinnäytetyöstämme saadut tulokset. Haastattelimme seitsemää Porttiteatterin toimintaan osallistunutta henkilöä sekä kolmea toimintaa ohjannutta taiteen ammattilaista. Käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua saadaksemme vastauksia tiettyihin teemoihin ja antaaksemme haastateltaville mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan heille ominaisimmalla tuntuvala tavalla. Haastattelimme teatterilaiset yksilöhaastatteluina ja ammattilaisten haastattelun toteutimme fokusryhmähaastatteluna. Molempien kohderyhmien haastattelurungot noudattelivat samoja teemoja. Keskiössä ovat teatterilaisten kokemukset toiminnasta, joiden lisäksi tuomme esille myös taiteen ammattilaisten näkökulman.

6.1 Teatterilaisten taustatiedot

Haastattelemamme henkilöt olivat Porttiteatterin toimintaan osallistuneita, joilla kaikilla oli rikos- ja/tai päihdetausta. Haastateltavista viisi oli miehiä ja kaksi naisia ja iältään he olivat 40 - 60- vuotiaita. Kuudella seitsemästä haastateltavasta oli vankilatausta ja heidän vankilakertalaisuuksien määrä vaihteli yhdestä kerrasta yli kuuteen kertalaisuuteen. Tuomioiden pituudet vaihtelivat alle vuodesta 11 vuoteen ja tuomioihin johtaneiden rikosten laatu ulottui talousrikoksista huumausainerikoksiin. Siviilissä oloajan jakauma oli suuri: yksi haastateltavista on ollut siviilissä yli 25 vuotta ja osa on juuri vapautunut tai parhaillaan koevapaudessa. Kaikilla haastateltavilla oli jonkinlainen päihdetausta viihdekäytöstä usean vuoden runsaaseen käyttämiseen. Haastateltavien pääasiallisia päihteitä olivat alkoholi, heroini ja amfetamiini, joiden lisäksi myös hasis, kannabis, kokaiini ja erilaiset piristeet. Kaikki haastateltavat olivat haastattelujen aikaan päihteettömiä ja raittiusajat vaihtelivat kahdesta vuodesta yli kahdeksaan vuoteen.

Haastateltavat olivat löytäneet Porttiteatterin toimintaan mukaan KRIS-Etelä-Suomi ry:n, muiden toiminnassa mukana olleiden henkilöiden ja Vapauden kauhu-projektin työpajan kautta. Kysyttäessä haastateltavilta, miksi he halusivat toimintaan mukaan, syiksi kerrottiin muun muassa aiempi kokemus teatterin ja musiikin tekemisestä sekä näyttelemisestä ja niiden kautta herännyt innostus. Muina syinä kerrottiin esimerkiksi halu tehdä jotain taiteeseen liittyvää kun siihen tarjoutui mahdollisuus ja samalla käyttää vankeusaika niin, että siitä jäisi hyvä muisto. Toimintaan osallistumisen syinä oli myös halu olla tuottamatta pettymystä Porttiteatteri-toimintaan osallistumisen mahdollistaneille sekä halun olla esimerkkinä muille rikostaustaisille.

Seitsemästä haastateltavasta kuusi on edelleen toiminnassa mukana. Haastateltavista yli puolet on ollut toiminnassa mukana Porttiteatterin alusta asti eli noin puolitoista vuotta, kaksi noin kahdeksan kuukautta ja jo toiminnasta pois jäänyt oli mukana noin neljä kuukautta. Kaikki

haastateltavat ovat tai olivat toiminnassa mukana erittäin aktiivisesti, niin harjoituksissa, esityksissä kuin oheistapahtumissa, lukuun ottamatta muutamia poissaoloja esimerkiksi sairastumisesta johtuen.

Haastateltavat teatterilaiset kertoivat yhteistyön taiteen ammattilaisten kanssa toimineen hyvin. Toiminnan alkuvaiheessa osalla teatterilaisista oli epäluuloja yhteistyön toimivuuden suhteen, mutta toiminnan alettua epäilykset hävisivät ja haastateltavat kuvailivat yhteistyön olleen loistavaa ja tulleen hyvin toimeen ammattilaisten kanssa. Ammattilaisten käyttämät menetelmät ja tapa kohdata porttiteatterilaiset koettiin tasavertaisuutta edistävänä ja haastatellut teatterilaiset arvostivat myös taiteen ammattilaisten ammattitaitoa. Haastatellut kertoivat, miten paljon he olivat oppineet yhteistyön myötä ollessaan omalla epämukavuusalueellaan ja joutuessaan kokemaan tunteita laidasta laitaan teatterialan ammattilaisten kanssa työskennellessään.

Haastateltavat ilmaisivat olevansa hyvin kiitollisia mahdollisuudesta päästä työskentelemään yhdessä teatterialan ammattilaisten kanssa. Osa haastatelluista oli epäillyt omaa osaamistaan, teatteriin sopeutumistaan ja mahdollisuuttaan osallistua, mutta kaikki pääsivät näistä epäilyistä yli ja kokivat olleensa etuoikeutetussa asemassa päästessään työskentelemään taiteen ammattilaisten kanssa. Rohkeasti heittäytymällä teatterilaiset pystyivät esimerkiksi käsittelemään tunteitaan ja omaa taustaansa. Osa haastateltavista kertoi myös oppineensa yhteistyön myötä uusia asioita sekä teatteritoiminnasta että itsestään ihmisenä.

6.1.1 Teatteritoiminta rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukena

Porttiteatteri pyrkii toiminnallaan vähentämään uusintarikollisuutta ja edesauttamaan toimintaan osallistuvien desistanssiprosessia sekä lieventämään vankeihin kohdistuvaa stigmatisaatiota. Haastattelussa käsitelimme teatteritoiminnan merkitystä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana. Haastateltavilta kysyttiin, ovatko he kokeneet toimintaan osallistumisella olleen vaikutusta heidän yleiseen hyvinvointiinsa, desistanssiprosessiinsa, stigmatisaation kokemiseen sekä millaisena he ovat nähneet Porttiteatteri-toiminnan roolin siviiliin siirtäessä, arjessa ja sosiaalisten suhteiden kannalta.

Kysyttäessä haastateltavilta, miten Porttiteatterin toimintaan osallistuminen on vaikuttanut heihin, kaikki haastateltavat kokivat vaikutuksen pelkästään positiiviseksi. Porttiteatterin vaikutus haastateltaviin on ollut hyvin suuri, etenkin henkisen hyvinvoinnin kannalta. Hyvänolon tunteen hakeminen ja itsensä niin sanottu lataaminen teatteritoiminnan kautta nousivat haastatteluissa esille. Myös yhteisön hyvällä yhteishengellä ja yhdessä tekemisellä koettiin olevan positiivinen vaikutus. Kaksi haastateltavista toi esille toiminnan terapeuttisen vaikutuksen ja elämänhalun lisääntymisen toiminnan myötä:

”Se on oikeestaan sellanen henkireikä. (...) et tää on paljon parempaa kun terapia.” H1

”Positiivinen vaikutus sillon niiku sillee yleisesti kaikkee, että energiatasot on noussu... (...) Ja yleinen semmonen niinku, parempi mieli koko ajan...” H4

Haastateltavilta kysyttäessä, millaisia kokemuksia he olivat Porttiteatteritoimintaan osallistumisesta saaneet, kaikki seitsemän haastateltavaa kertoivat saaneensa paljon erilaisia kokemuksia ja niiden olleen hyvin positiivisia. Yksi haastateltavista ei osannut tarkasti eritellä kaikkia saamiaan kokemuksia, mutta hän halusi myös muiden vankien saavan mahdollisuuden kokea samoja asioita, mitä hän on toiminnassa saanut:

”...(toivon, että) sais se, se pitkäaikaishanki, kokea saman minkä minäki oon kokenu (Porttiteatterissa)...” H2

Kysyttäessä vaikutuksesta rikollisuudesta ja päihteistä irrottautumiseen, haastateltavista suurin osa koki toimintaan osallistumisen tukevan, motivoivan ja edesauttavan rikoksettomuutta ja päihteettömyyttä. Haastatteluissa nousi esille myös se, että desistanssiprosessin tulee aina lähteä yksilöstä itsestään. Alle puolet haastateltavista ei kokenut varsinaista vaikutusta rikollisuudesta irrottautumiseen, sillä heidän desistanssiprosessinsa olivat kestäneet jo pidempään ja irrottautuminen oli tapahtunut jo aiemmin. Pääsääntöisesti hekin kuitenkin kokivat toiminnan tukevan rikoksetonta elämää. Porttiteatterin vaikutusta desistanssiinprosessiin kuvailtiin seuraavasti:

”...kyllähä se oli niiku hyvänä tukena ja siis nimenomaan niinku ehkä motivaationa niiku pysyy sit selvinpäin...” H5

”...mähän olin irtautunu niistä jo ennen kun mä tulin tohon... (...) Onhan se sillälailla edesauttanu että, että kun on lisää paikkoja, joissa olla ihmisten kanssa sillälailla ku jotka on sitoutuneet samaan kun ite, niin sillonhan se ei pääse ainakaan kasvamaan.” H6

Rikollisuudesta irrottautumisen kannalta Porttiteatterissa positiivisena koettiin mielekäs tekeminen rikollisuuden tilalla sekä yhteisön sitoutuneisuus päihteettömyyteen ja rikoksettomuuteen. Haastatteluissa nousi esille myös Porttiteatterin tuomat viikkorutiinit, jotka edesauttavat rikoksetonta elämäntapaa.

”Siinä pysyy hyvin rikollisista piireistä erossa kun asioi sellasten ihmisten kanssa, jotka ei rötöstele. (...) On jotain rutiineitaki mitä tehdä sit viikottain.... (...) Ni ei tuu sit keksittyä mitään hölmöyksiä.” H3

Yksi haastateltavista ei vankilatuomiostaan huolimatta nähnyt itseään rikollisena, mutta koki Porttiteatterin toimintaan osallistumisen kuitenkin vaikuttaneen myös häneen positiivisesti, esimerkiksi herättämällä kiinnostuksen muuhunkin teatteritoimintaan. Koska haastateltava ei tekemänsä rikoksen laadusta johtuen nähnyt itseään rikollisena, ei hän myöskään kokenut toiminnalla olevan vaikutusta desistanssiin:

”Voi olla että mä en laske sitä ees tavallaan rikokseks... (...) En katso että tuota oon syyllistynyt mihkään...” H7

Kaikki haastateltavat kokivat Porttiteatterin toimintaan osallistumisen kokonaisvaltaisen vaikutuksen positiiviseksi. Porttiteatterin merkitys tukitekijänä rikoksettomassa ja päihteettömässä elämäntavassa korostui, ja toiminnan vaikutus etenkin henkiseen hyvinvointiin nousi vahvasti esille. Osa haastateltavista ei kokenut toiminnalla olevan vaikutusta rikollisuudesta irrottautumiseensa, mutta muut toiminnan tuomat vaikutukset olivat myönteisiä.

Kysyttäessä haastateltavilta stigmatisaatiosta, osa kertoi kokeneensa kantaneensa stigmaa. Hieman alle puolet teatterilaisista koki Porttiteatterin toiminnassa mukana olemisen alussa joko lisänneen heihin kohdistettua stigmaa tai nostaneen sen uudelleen esiin. Haastatteluissa nousi esiin myös se, etteivät teatterilaiset haluaisi ylikorostaa vankilateemaa liikaa esityksissä, koska katsojat tietävät jo esitykseen tullessaan porttiteatterilaisten lainrikkojataustasta.

”...toisaalt haluu sit myös niinku omal tavallansa tuoda esiin sitä ihan, ihan normaaleit ihmisii me ollaan. Et joskus sitä on virheitä tehty...(…) Mut tosiaan sillon alus oli se, se Vapauden kauhu-juttu vähä just siinä, ku se oli, siin oli niin vahva se leima.” H1

Lähes puolet haastatelluista koki Porttiteatteriin selkeästi liittyvän vanki-stigman haasteena ainakin aluksi, mutta osa kertoi myös tiedostavansa valintansa itsensä esille tuomisesta. Toinen taas koki haasteellisenä sen, että joutui jo kauan siviilissä oltuaan tuomaan uudelleen esille sen, että on joskus ollut vankilassa. Haastateltavista kaksi kertoi, että treeneihin osallistuakseen sekä Porttiteatterin nimen ja toimintaperiaatteen myötä heidän vankilataustansa oli tullut esiin myös työpaikalla. Yksi haastatelluista ilmaisi haluavansa Porttiteatterin kautta omalla esimerkillään vähentää päihde- ja rikostaustaisiin kohdistuvaa stigmaa sekä näyttää vielä vankilassa tuomiotaan suorittaville, millainen vaikutus Porttiteatterilla voi olla:

"No ehkä alussa oli se et kun meillä on sellanen leima et ollaan vankilateatteri, et ollaan entisii vankei nii ehkä siin oli sellane pieni haasteen paikka. (...) se kuiteski niinku meni ohi et emmä sen kummemmin sitä ajattele. Paitsi, jos sitä esitetään sit jossain vankilois tai jossain tai vangeille ni sit siin mieles ni riip-puen mikä esitys on menos niin sitä haluis niinkun näyttää; tää on hyvä juttu, tehkää tällasta, tulkaa mukaan..." H1

"Ni sitku sitä pitää vähä niiku syventää sitä asiaa, et ku tavallaa tälläne, ni sithä siin myöski sit tavallaa niiku polttaa ittesä muille et mäki oon lusinu joskus." H4

Osa haastateltavista kuvaili tunteneensa alussa epävarmuutta siitä, miten yhteiskunta heihin suhtautuu, tulevatko he hyväksytyksi vai kantavatko stigmaa ja kärsineensä muutenkin heikosta itsetunnosta. He kertoivat Porttiteatterin toimintaan osallistumisen edistäneen oman taustansa käsittelemistä ja hyväksymistä ja sen kautta vaikuttaneen positiivisesti elämänlaatuun:

"...kyl se on tavallansa vapauttanu sellasista tietyistä jutuista. Ainaki sillon alussa, ku oli just vast päässy (vankilasta) ja muutenki oli sillai tavallansa vähän maissa, että, että niinku hyväksyykö yhteiskunta enää mua mukaan mihinkään? (...) Niinku varsinki johonki työelämään..." H1

"Kyllähän nää kaikki on niinku vahvistanu mua. Ensinnäkin hyväksymään niinku, vahvemmin oman taustan. Ja sen että, että mä oon saanu niinku kasvaa (...) Tavallaan niinkun kypsyttänny mua." H6

Haastatellut kertoivat myös, että Porttiteatteriin osallistuminen vaati rohkeutta senkin takia, että siinä oman päihde- ja rikostaustansa toi niin julkisesti esille. Teatterilaiset olivat olleet siviilissä ja mukana Porttiteatterin toiminnassa hyvin eripituisia aikoja ja pidempään siviilissä ollut haastateltava koki toimintaan osallistumisen nostaneen hänen vankilahistoriansa uudelleen esiin, mikä tuntui hänestä ikään kuin taantumiselta. Näistä haasteista huolimatta teatterilaiset kokivat toimintaan osallistumisen kuitenkin olevan sen arvoista:

"...et kyl pokkaa täytyy olla aika paljon, et niinku, et noin julkisesti menee (esiintymään Porttiteatterissa)... (...) Et sit mä kyllä, siis se oli kuiteski siis niin hyvä juttu." H1

"...mä oon kaksytkuus vuot tehny duunii, et mä pääsen eroon siitä vankilajätkän leimasta, ja nyt mä oon tälläses Porttiteatteris missä niiku iha ensimmäiseks ilmotetaa et mä oon niinku linnakundi (...) sitä kautta sellain, muka taantumine,

mikä nyt ei kuitenkaa oo minkälaine taantumine sinällään... Päinvastoin, tässä ollaa oikein niinku hyvällä asialla.” H4

Yli puolet haastateltavista ei kokenut kantaneensa stigmaa, mutta heistä osa miettii silti joskus muiden suhtautumista rikostaustaansa ja yksi oli tullut joskus leimatuksi ulkopuolisten toimesta. Kaksi haastateltavista kertoi, etteivät he kokeneet kantavansa stigmaa eivätkä juuri-kaan mieti mahdollista leimatuksi tulemistä. Leimaa ja muiden suhtautumista siihen kuvailtiin esimerkiksi seuraavasti:

”... emmä oo aatellu et on sellanen sarjakuvamainen musta pilvi mis lukee ”vanki” sun pään yläpuolella. (...) ehkä se on enemmän sellasta pään sisästä (...) et kattookohan nuo tuota, et tuo nilkkapanta on aktiivisuusranneke vai tajuukohan, et mä oon pahamaineinen vanki.” H7

Useat haastatelluista ilmaisivat Porttiteatterin toimintaan osallistumisen vaikuttaneen jollain tavalla heidän kokemukseensa stigmatisaatiosta. Haastatellut ovat saaneet käsitellä oman historiansa ja sen kautta oppineet hyväksymään taustansa ja muiden heihin kohdistamat mielikuvat:

”Nii emmä osaa, onks sitä tullu nii sokeeks tai vahvaks tai jotain. Mua se ei haittaa. Siis et jos joku tietää, et mä oon ollu vankilas ni voin mä sanoo, et oon mä ollu, monta kymmentä tuhatta ihmistä ollu vankilas et so not?” H1

”Tottakai semmosta tuntu, mutta... Mä taas sit että, avot, mitä jos ajattelee, ni se ajattelee. Ehä mä voi sille mitään. Se on hänen päässä. (...) Mutta eihä se nyt hyvältä tunnu. Eihä se hyvältä tunnu et osotellaa...” H2

Haastatelluista suurin osa ei kokenut kantaneensa stigmaa: vain kaksi haastateltavista kertoi heihin kohdistuneesta stigmatisaatiosta. Siitä huolimatta myös stigmatisaatiota kokemattomista haastatelluista osa mietti ulkopuolisten henkilöiden suhtautumista rikos- ja/tai päihdetäustaansa ja mahdollisuutta tulla leimatuksi. Osa haastateltavista kertoi Porttiteatteriin osallistumisella olleen aluksi myös negatiivisia vaikutuksia stigmatisaation kannalta, mutta he kokivat toimintaan osallistumisen olleen sen arvoista ja osallistumisen kautta leimatuksi tulemisen tunteen lieventyneen. Lisäksi oman taustan esille tuominen koettiin aluksi haasteena. Porttiteatterin toimintaan osallistuminen on edesauttanut haastateltavien oman rikoshistoriansa ja taustansa käsittelemistä sekä auttanut stigman lieventämistä ja lisännyt varmuutta takaisin siviiliin siirtyessä.

Kysyttäessä Porttiteatterin merkitystä vankilasta siviiliin siirtymisessä, yli puolet ei kokenut toimintaan osallistumisella olevan merkitystä siihen. Syiksi mainittiin esimerkiksi rikostaustatomuus, pitkä siviilissä olo aika sekä tunne siitä, että on joka tapauksessa ollut aina kiinni yhteiskunnassa. Haastateltavista alle puolet koki Porttiteatterin merkittäväksi tekijäksi siviiliin siirtymisessään. Heistä yhden siviiliin siirtyminen oli tapahtunut pitkälti Porttiteatteri-toiminnan kautta ja tapahtuu edelleen. Toiselle toimintaan osallistuminen on helpottanut hänen rikos- ja päihdehistoriansa tuomien, etenkin tunne-elämään liittyvien asioiden käsittelyä, ja vahvistanut päätöstä pysyä siviilissä. Siviiliin siirtymisestä kysyttäessä hän kuvaili asiaa seuraavasti:

”Mä oon kyllä kokenu sen silleen, et on auttanu mua siviiliin siirtymisessä, et vaikka onkin sellasia lukkoja vieläki... (...) Että en, en niinku syyllysty mihinkään rötöksiin. En lähe, en lähe mukaan vaik kuka pyytäis...” H3

Siviiliin siirtymisestä puhuttaessa yksi haastateltavista koki Porttiteatteri-toiminnan merkityksen tärkeäksi myös ollessaan koevapaudessa. Hän tunsikin Porttiteatterin edistävän hänen yhteiskuntaan kuulumisen tunnettaan.

”Tai että oli koevapaudes ni se oli hyvä juttu sillai. Et sitä jotenki huomaa et sitä kuiteski kuuluu tähä yhteiskuntaa...” H1

Haastateltavien näkemykset Porttiteatteri-toimintaan osallistumisen merkityksestä siviiliin siirtymisessä vaihtelivat erilaisista tekijöistä johtuen. Haastateltavien siviilissä oloaika, vapautumisen vaihe ja oma kokemus rikoksestaan vaikuttivat merkitykseen. Rikostaustaisista haastateltavista puolet nosti esille toiminnan myönteisen merkityksen siviiliin siirtymisessä. Muiden haastateltavien suhtautuminen oli kuitenkin neutraalia, eikä kukaan kokenut toiminnan merkitystä negatiivisena ajatellessaan siviiliin siirtymistä.

Kysyttäessä haastateltavilta toimintaan osallistumisen merkityksestä arjen rakentumisessa ja hallinnassa, lähes kaikki teatterilaisista näkivät toiminnan yhdeksi arkea rakentavaksi tekijäksi ja kokivat sen merkityksen myönteiseksi arjessaan. Haastateltavien arjessa toiminnan merkitys näkyi monella tavalla. Toiminnan kerrottiin olevan tärkeää ja tuovan säännöllisyyttä ja jotain odotettavaa arjen keskelle sekä motivoivan pysymään uudessa elämäntavassa:

”Sitä niinku odottaa sitä päivää et pääsee treeneihi sinne. (...) Se on, se on yks sellanen kiintopiste ain viikos.” H1

”Tosi iso semmone, niinku motivoiva semmone... niinku, uudessa elämäntavassa semmonen tota tekijä... (...) Löytyny upee harrastus. (...) Et koen et toi on ollu niinku mulle tosi tärkeä...” H5

Haastatteluissa tuli ilmi, että Porttiteatterilla ei koettu olevan suurta merkitystä arjen hallinnan kannalta. Syiksi toiminnan merkityksettömyyteen arjen hallinnan kannalta kerrottiin esimerkiksi se, että arjenhallinta oli tuottanut aina vaikeuksia tai että arkirutiinien on täytynyt olla hallussa jo ennestään muista syistä johtuen. Toiminnan koettiin kuitenkin olevan positiivista arjen hallinnan kannalta. Yksi haastateltavista kertoi, ettei toiminnalla ole merkitystä arjessa, sillä koevapauden ehdot määrittelevät viikkorutiinin. Porttiteatteri on kuitenkin yksi hänen koevapautensa sisällön rakentaja, joten toiminta on merkittävä tekijä hänen arkensa rakentumisessa, vaikka haastateltava ei itse sitä näin ajatellut.

”Nii, arjessa, nii ei se näy sillain, siis mullahan on tää arki kato niin laitettu... (...) Ku on koevapaus, mulle tehään lukujärjestys, et totaa, ja Porttiteatteri, sehän on niiku päällimäisenä.” H2

”No ei varsinaisesti (merkitystä arkeen)... (...) Tavallaan se arki pitää, pitäny olla hallussa muutenki. (...) On niiku mielekäst ollu olla täällä ja tollast ja niinku, tavallaa et ku, tulee yks hyvä asia elämää joka niiku sillä lailla kuiteki vaikuttaa siihe yleiseen niiku muudiin.” H4

Haastateltavien näkemys Porttiteatteri-toimintaan osallistumisen merkityksestä arjen rakentamisessa ja hallinnassa oli yhteneväinen ja kaikki kokivat merkityksen myönteiseksi arjessaan. Haastatellut kertoivat Porttiteatteriin osallistumisen tuoneen sisältöä ja mielekästä tekemistä heidän elämäänsä ja sitä kautta vaikuttaneen arjen mielekkyyteen. Porttiteatterista oli tullut haastateltaville tärkeä harrastus ja arjen rytmittäjä. Arjenhallinnan kannalta toiminnalla ei kuitenkaan ollut juurikaan merkitystä.

Porttiteatteri-toimintaan osallistumisen merkitystä perhesuhteisiin kysyttäessä yli puolet haastateltavista toi esille toimintaan osallistumisen tuoman positiivisen merkityksen perhesuhteissaan. Osa koki suhteensa perheeseensä lähentyneen ja syventyneen, etenkin Vapauden kauhu-esityksen myötä. Useimmat haastateltavat kertoivat saaneensa perheiltään kannustusta ja usean perheenjäsen tai -jäseniä oli käynyt katsomassa heidän esitystään. Haastateltavista ainoastaan yksi suhtautui neutraalisti toimintaan osallistumisen merkitykseen perhesuhteissa. Hän ei osannut sanoa, oliko sillä merkitystä, eikä näin ollen kokenut sen vaikuttaneen perhesuhteisiinsa.

”Niitten (lastensa) kanssa mulla on hyvät välit nytte. Ne kävi Vapauden kauhun kattoo siinä ja... Nii, niitten kans on niiku hyvät välit. (...) Tämä on varmaan tullu sen teatterin kautta.” H2

"Lähipiiri on ollu, tota nii...Tosi ilonen mun puolesta kun mä oon lähteny. Ja mä oon saanu kauheesti kannustusta, sieltä että "jatka ihmeessä", "sinulle toi sopii" "minkä taiteilijan maailma on sinussa menettänytkään" H3

Yksi haastateltavista kuvaili Porttiteatteriin vaikuttaneen etenkin hänen ja isänsä suhteeseen syventämällä sitä ja toinen taas kertoi Porttiteatteritoimintaan osallistumisen rohkaisseensa häntä kertomaan vankilatuomiostaan siskolleen:

"Ja niin se minkä se Vapauden kauhu-esitys teki, niin kukaan muu meistä perheenjäsenistä, ne oli sillee, et kun täähän on jo koettu ja nähty, mut isä itki. Et se niinku liikuttu ihan täysin, et sillon se tuotiin sen kasvojen eteen ja se, siit ei päästy enää pakoon. (...) sen uskon muuttaneen lisää et semmosta syvempää yhteyttä niinku isän kanssa." H6

"...se oli hyvä, hyvä paikka tuota, kertoo sille siskolle. Ja näyttää, et et me ollaan tällasia tehty. (...) siis eihän sil ollu niinkun, öö. mitään moitteita siit." H7

Toimintaan osallistumisella koettiin olevan positiivista merkitystä perhesuhteisiin myös oman hyvinvoinnin lisääntymisen myötä. Eräs haastateltavista ei nähnyt toiminnalla suoranaista merkitystä perhesuhteisiinsa, mutta eritteli kuitenkin toiminnan myötä oman parantuneen mielialansa vaikuttavan myös perheeseensä ja kotioloihinsa. Hän kuvasi sitä seuraavasti:

"Et jos mä oon muuten saattanu olla vähän kärttysempi tai, tai, tai äkäsempi jotenkii niiku, mä oon ollu enemmän paremmal päällä." H4

Haastateltavien vastaukset Porttiteatteri-toimintaan osallistumisen merkityksestä olivat yhtenäiset yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Haastateltavista suurin osa koki toimintaan osallistumisen merkityksen positiiviseksi perhesuhteissaan. Kahden haastateltavan suhde perheenjäseniinsä oli muuttunut läheisemmäksi toimintaan osallistumisen myötä. Perheeltä saatu positiivinen palaute ja kannustus koettiin merkittävänä.

Kysyttäessä haastateltavilta Porttiteatterin toimintaan osallistumisen merkitystä uusien ihmissuhteiden syntymisessä, kaikki seitsemän haastateltavaa kokivat sillä olleen merkitystä jossain muodossa. Haastattelujen vastauksissa toiminnan merkitys uusiin ihmissuhteisiin kuvattiin melko yleisluonteisesti, eivätkä haastateltavat eritelleet uusia ihmissuhteita sen tarkemmin. Uudet ihmissuhteet koettiin myönteisinä sekä neutraaleina.

Haastateltavista osa koki muihin porttiteatterilaisiin tutustumisen ja sitä myötä saadut kokemukset myönteisiksi ja he kuvailivat olevansa yhteydessä toisinaan myös harjoitusten ulkopuolella. Muiden porttiteatterilaisten kanssa toimiminen oli avartanut omaa ajatusmaailmaa muilta kuultujen elämäkokemusten kautta ja tuonut yhteisöllisyyttä elämään. He kuvailivat suhdetta muihin Porttiteatteri-yhteisön jäseniin seuraavasti:

”Kyl joo aika paljonki (on vaikuttanut uusien ihmissuhteiden syntymiseen) et sit on kuullu monta tarinaa ja niinku muidenki tarinat ja vankilareissut ja käyttöjutut.” H1

”Kollegeista on tietysti tullu lähempiä... (...) Vaikuttanu suhteisiin tosiaan sillee, et ne on lähentyny välit niitten kaa, yhteisöllisyys, tai jotenki sillee.” H7

Lähes puolet haastateltavista ilmaisi yleisesti saaneensa uusia ihmissuhteita toiminnan kautta. He eivät eritelleet suhteiden syntymistä tarkemmin. Kaksi ilmaisi uusia ihmissuhteita syntyneen myös toiminnan ulkopuolella. Porttiteatterilla koettiin siis olevan yleisluontoisesti merkitystä uusien ihmissuhteiden syntymisessä ja siitä todettiin seuraavasti:

”No, uusii ihmissuhteita on tullu tottakai tätä kautta...” H4

”Nii on kai sieltä jotaki siis tuttuja tullu, saanu tuolla polkupyörällä painaa käsi ylhäällä hei vaan...” H7

Kaikki haastateltavat kertoivat toimintaan osallistumisen tuoneen uusia ihmissuhteita heidän elämiinsä. Uudet ihmissuhteet olivat syntyneet muiden teatterilaisten kanssa, toiminnan kautta yleisesti ja myös toiminnan ulkopuolella. Uusien ihmissuhteiden syntymisen merkitys toiminnan kautta ei kuitenkaan syventynyt haastatteluissa nousseissa vastauksissa. Porttiteatterin merkitys uusien ihmissuhteiden syntymisessä koettiin myönteisenä sekä neutraalina. Negatiivista merkitystä suhteisiin toiminnalla ei ollut.

6.1.2 Vertaistuen ja yhteisöllisyyden merkitys Porttiteatteri-toiminnassa

Vertaistuen ja yhteisöllisyyden teemat olivat osa teemahaastattelumme runkoa. Käsittelimme haastattelussa vertaisuuden ja vertaistuen merkitystä Porttiteatterin toimintaan osallistuneiden näkökulmasta. Vertaisuus koettiin toiminnassa ristiriitaisesti. Lisäksi kysyimme yhteisöllisyyden kokemuksesta ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Yhteisöllisyyteen liittyen selvitimme myös, mitkä asiat porttiteatterilaiset kokivat haasteina ja mitkä voimavaroina yhteisössä.

Kysyttäessä haastateltavilta vertaistuen merkitystä Porttiteatterissa, noin puolet koki merkityksen suureksi ja puolet tiedosti jäsenten vertaisuuden, mutta ei kokenut sillä olevan juurikaan merkitystä. Vaikka vertaisuus ja vertaistuki toiminnassa tiedostettiin ja koettiin myönteiseksi, sitä ei kuitenkaan pidetty ensisijaisena lähtökohtana toimintaan osallistumisessa. Vertaistuki- ja itsehoitoryhmät katsottiin olevan erillisiä Porttiteatterista.

”Et on pystyny kyl tosi paljon saamaan, saamaan sieltä just sitä tukea... (...) kyllä, todella, todella suuri tuki on ollu.” H5

”Sehän käy niinku vertaistuesta. (...) Mut että vertaistukeahan voi olla niinku monella lailla, et saman, samasta taustasta tulleet tekee teatteria, et onhan se samalla tavallaan vertaistukea.(...) ...täähän on teatteria mitä me tehään, eikä se oo AA-tai NA-ryhmä, et ne on sitten erikseen.” H6

Muutammat haastateltavista kokivat henkilökohtaisesti vaikeaksi sisäistää Porttiteatterissa mukana olevien entisten huumeriippuvaisten kokemuksia, koska heillä itsellään ei ollut vahvaa huumeidenkäyttötaustaa tai elämänvaihe oli muuten hyvin erilainen muihin verrattuna. Näistä syistä osa haastatelluista ei itse kokenut toimintaa vertaistukena, mutta tiedosti kuitenkin vertaisuuden elementin:

”Mullei oo sitä narkomaanitaustaa se, mullon vähä huono, hankala sillai... mennä siihen maailmaa. (...) Semmone hankala sisäistää.” H2

”Mä en tota koe sillei niinku vertaistyönä tai vertaistukena. (...) Ollaaha me nyt tottakai vertaisia koska me ollaa, tavallaa et meil on kaikil jollai lailla samanlainen historia. (...) Mun elämänvaihe on vähä erilaine ku sit taas jollai joka on just (vapautunut vankilasta)...” H4

Vertaistuen merkitys koettiin muutenkin melko ristiriitaisena. Kaksi haastateltavista korosti sen suurta merkitystä muun muassa rikoksettoman elämäntavan tukijana, mutta toinen heistä ei pitänyt vertaistukea vaikuttavana syynä toimintaan lähtemisessä. Toinen puolestaan ilmaisi vertaisuuden olleen aluksi jopa negatiivinen tekijä miettiessään Porttiteatterin toimintaan mukaan lähtemistä, mutta kertoi merkityksen muuttuneen myönteiseksi toimintaan osallistumisen myötä.

”No, on sillä suuri merkitys. (...) Ihmiset joita siel tapaa, niin heidän elämänrytminsä, se on aivan toinen kun semmosella, jotka on niinku tuol niinku rikosten parissa häärää. (...) Ei tuu ees mieleen et mä alan niinku (...) vaihtan sitä seuraa

johonki epämääräseen porukkaan missä saattaa sit tulla itsekin tehneeks sit tyhmyyksiä. (...) Nyt en oo sellaista vertaistukea lähteny hakemaan alunperinkään...” H3

”Ei se (vertaistuki) sinänsä vaikuttanu et jos se jotain vaikutti ni oli se ehkä vähän et negatiivisesti. (...) Eikä vaan sen takii et jotenki aatellu et pääsis irti niistä vankilamuistoista tavallaan sit. Mut ei se siis huono asia ollu, nyt kun tietää mitä se on.” H1

Vertaistuki nähtiin kuitenkin myönteisenä tekijänä toiminnassa. Haastatteluissa tuli esille sen terapeutin vaikutus ja että muiden vertaisten seurassa voi olla omana itsenään. Roolittonmuuden kokemus yhteisössä koettiin helpottavana ja haastateltavat kertoivat myös oman ymmärryksensä muiden taustoja, tunteita ja kokemuksia kohtaan lisääntyneen toisten vertaisten kanssa ajatuksia jakaessa.

”Että ne on kuitenkin semmosia, semmosia ihmisiä joissa minä voin vaan olla, tällee huohtaa omana ittenä...” H6

”Tavallaa huomaa siinä että, et kaikilla meillä on tavallaan jonkinlaisii ylä- ja alamäkii koko ajan tässä. Et se oli hyvää, hyvää antia niinku siinä mun mielestä...” H7

Vertaistuen merkitystä Porttiteatterin toiminnassa pidettiin myönteisenä tai neutraalina. Yksi haastateltavista koki vertaistuellalla olleen aluksi negatiivinen merkitys, mutta totesi suhtautumisen muuttuneen myönteiseksi osallistumisen myötä. Osa haastateltavista ei kokenut vertaistuellalla olevan juurikaan merkitystä toiminnassa, mutta he kaikki kuitenkin tiedostivat vertaistuen Porttiteatterin toiminnassa. Vertaistuellinen ympäristö oli osalle toimintaan osallistuneista merkittävä tukitekiä ja haastatteluissa tuli ilmi se, miten vertaisuus oli avannut teatterilaisten näkemyksiä muista. Porttiteatterissa ilmennyt vertaisuus loi myös turvaa olla oma itsensä kaltaistensa joukossa. Porttiteatterin toiminnassa vertaistuki ei kuitenkaan ole päätekiä, vaan fokus on teatterin tekemisessä.

Kysyttäessä haastateltavilta, miten yhteisöllisyys näkyy Porttiteatterin toiminnassa, kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että yhteisöllisyys näkyy positiivisesti. Yhteisöllisyyttä kuvattiin tiiviiksi ja ajan myötä sen kehittyneen entistä paremmaksi. Sitä pidettiin myös arvokkaana. Haastateltavat toivat esille yhteisöllisyyden näkymisen vastavuoroisena toistensa tukemisena ja hyvinolon lisääjänä ja nostattajana.

"Sinne tulee tyyppejä sit mitkä on allapäin tai jotain ja maailma taas potkii päähän ja tekis mieli lähteä dokaan tai jotain ja sit nostetaan ylös sillei hei nyt meil on tää juttu. Kyllä siit saa paljon ja itteki saa siit hyvän mielen ku sielt lähtee. Se on kyl tosi, tosi arvokasta ollu." H1

Haastateltavat korostivat yhteisöllisyydestä kysyttäessä sitä, että yhteisössä sai olla täysin oma itsensä, eikä tarvinnut esittää mitään muuta. Yhteisö salli sen jäsenten hyvät ja huonot hetket, eikä tarvinnut pelätä muiden suhtautumista, jos itsellä oli esimerkiksi huono päivä. Tasavertaisuuden kokemus suhteessa muihin yhteisön jäseniin nousi myös esille vastauksissa. Haastateltavat kuvasivat yhteisöllisyyttä seuraavasti:

"Et saa niiku tulla ihan omana ittenä, et ei oo mitään semmosii paineita, et pitäs olla aina jotenki niinku, hymyssä suin... (...) Voi olla iha niinku semmosena ku on..." H5

"Se oli hyvä, et et me oltiin vähän niinku samal viival kaikki... (...) Se oli mun mielestä hyvä, ettei ollu niinku, parempia näyttelijöitä ja huonompia näyttelijöitä..." H7

Yhteisöllisyyden näkymistä kuvailtiin loistavaksi ja esiin nousi yhteisössä vallitseva hyvä yhteishenki. Toiminnan myötä yhteisön jäsenistä on tullut merkittäviä toisilleen ja suhteet muihin porttiteatterilaisiin ovat syventyneet. Yhteisöllisyyden koettiin Porttiteatterissa ilmenevän viihtyisänä ympäristönä, jossa voi myös kehittää itseään. Yhteisöllisyyden näkymisen teatterilaiset kuvailivat ilmenevän yhdessä olemisena ja toiminnassa yleisesti:

*"...Jengi välittää toisistaan aika paljo. (...) Tutustuttii tavallaa et se lähti se alkuihmettely veke... (...) Meist tuli kauheen tärkeit toisillemme. (...) Oliha se sillo ku tää loppu, me oltii kaikki vähä sillee *nyyhnyyh*, mitäs me nyt tehää koko kesä ku meil ei oo vittu Porttiteatteria..." H4*

"Emmä oikeen osaa tohon vastaa et miten se nyt siellä näkyy mut sen vaan tuntee, et siin porukas niinku viihtyy..." H3

Haastateltavien vastaukset olivat yhtenäisiä, kun kysyttiin, miten yhteisöllisyys näkyy Porttiteatterin toiminnassa. Kaikki haastateltavat kokivat yhteisöllisyyden näkyvän myönteisesti. Yhteisö kuvattiin tiiviiksi ja yhteisöllisyyttä arvokkaaksi. Yhteisöllisyys ilmeni hyvänä yhteishenkenä ja viihtyisänä ympäristönä. Myös yhteisön sallivuus jokaisen olla oma itsensä korostui myönteisenä asiana.

Teatterilaisilta kysyttiin myös, miten he ovat kokeneet Porttiteatterin yhteisönä ja mitkä ovat sen voimavarat ja haasteet. Voimavaroiksi ilmaistiin yhteisön tiiviys ja yhdessä tekeminen, yhteenkuuluvuuden ja hyväksytyksi tulemisen tunteet sekä terapeutin ja eheyttävä vaikutus. Kaksi haastateltavista kertoivat yhteisön voimavaraksi sen vaikutuksen omaan henkiseen hyvinvointiin ja mielialaan. He kuvailivat voimavaroja seuraavasti:

”No sielt tulee, kun sinne menee ni tulee iloselle tuulelle. Et vaik olis kuinka kurja aamu ollu ja sillee väsyttäis ja ei jaksais... Sielt tulee aina hyvä fiilis.” H3

”...Voi tollaki tavalla niinku saada sellasta tota, niinku terapeutista apuu, et ei tarvi siit itse aiheest niinku välttämät puhuu vaa et tietää et ihmisil on samantaisii kokemuksi ja fiiliksi ja tehää jotai yhteistä juttuu ja sitä kautta sit niinku... Eheytyy myös niinku henkisesti että.” H5

Porttiteatteri-yhteisön voimavaraksi koettiin muun muassa yhteisön jäsenten potentiaalin taiteen tekemisessä, joka on jäänyt käyttämättä rikos- ja päihdehistorian takia. Yksi haastateltava kuvasi yhteisön vahvuuksia seuraavasti:

”Meiän vahvuksiahan on (...) niinkun semmonen käyttämätön ener... tai semm... (...) Niinkun semmonen taiteellisuus, mikä on tänne lukittuneena ollu niin kauan ku on käytetty (päähteitä) ja muuta, ku me ollaa kuitenkin kaikki aika herkkiä yksilöitä. Ja sit kun se saa jonkun kanavan purkautua niin sieltä tulee valtava määrä niinku energiaa... (...) Ja ja, mitä hienoimpia juttuja.” H6

Myös Porttiteatteri-yhteisön käyttämän niin kutsutun fiiliskierroksen moni yhteisön jäsenistä koki hyväksi, sillä se nousi haastatteluissa useaan otteeseen esille. Fiiliskierroksessa jokainen sai vuorollaan kertoa tuntojaan ja mietteitään muulle yhteisölle. Harjoitukset aloitettiin ja lopetettiin fiiliskierroksella.

”Meil on sellanen tapa et aina ku me mennää treeneihin ni aina meillä on sellanen fiiliskierros ja sit yleensä tehdään vielä sit ku lopetetaan ni fiiliskierros päivän jutuista sit. (...) Siit on tullu sellanen perinne. (...) Se oli hyvä juttu. (...) Treenien jälkee oli ihan uus ihminen.” H1

Yksi haastateltavista piti Porttiteatteri-yhteisön voimavarana yhteistä innostuneisuutta toimintaa kohtaan ja sen tuomaa mahdollisuutta irtautua ongelmistaan. Hän kuvasi asiaa seuraavasti:

*”Ketkä on jotenki vaan rämpiny syvemmällä joittenki ongelmiansa kans, nii kyl-
hän se jotenki tavallaa irtauttaa siit kokonaa, tai et meet siihen teatteri-
kuplaan, jossa kaikki on vaan siin esiripun takana ja niin jännittää.” H7*

Haastatteluissa nousi esiin monenlaisia voimavaroja yhteisössä. Voimavaroiksi koettiin etenkin yhteisön hyvä ja luotettava ilmapiiri, jossa koettiin voivan avautua ja kertoa tuntojaan vapaasti niin rikos- tai päihdehistoriastaan kuin mistä tahansa aiheesta. Hyvällä ilmapiirillä koettiin olevan vaikutusta toimintaan osallistuneiden henkiseen hyvinvointiin. Vastauksista tulee selvästi ilmi yhteisön jopa sanoinkuvailematon merkitys sen jäsenille.

”On sellanen luottokin kaikilla. (...) Jos nyt on murheita, kaikkii... Kyl siel tulee sit avauduttuu. Tai jotain ihan siis vaik ei alkoholinkäyttöön liittys mut ihan mihin vaan elämäntilanteeseen. (...) Sitä saa omalla tavallansa purkaa.” H1

”Se porukka, jonka kanssa on tekemisissä Porttiteatterissa niin, heiltä saa semmosta jotain tarkemmin määrittelemätöntä voimaa...” H3

Yhteisön haasteista kysyttäessä lähes kaikki kertoivat kohdanneensa haasteita yhteisössä toimimisessa. Haastateltavien kokemat haasteet olivat erilaisia ja ne ilmenivät monimuotoisesti. Osa koki haasteita olevan paljon ja osa vain vähän. Haasteeksi kerrottiin esimerkiksi esityksen luomisen jostain tietystä aiheesta. Porttiteatterissa käsitellään rikos- ja päihdemaailmaan liittyviä aiheita, ja esitys luodaan niiden käsitteiden ympärille. Etenkin Porttiteatterin tällä hetkellä työstämän produktion aihe koettiin haastavaksi sen monimuotoisuuden vuoksi, mutta haaste nähtiin myös positiivisena:

”Täs mitä me nyt tehdään ni se on sellanen ku armo, ja siin esimerkiks osakseni jäi sit tutkii sellasta arkipäivästä armoo, sellasta ei-uskonnollista... (...) Nii sit ne on sellasia kivoja haasteita...” H1

”Armo, siinä sanassa on (haastetta). (...) Armooha on ku me ollaa tässä... Sen pystyy ajattelee sillai, ainaki minä ajattelen. (...) Joka päivä se on sitä armoo ku sä saat olla jossakii... Sä voit ajatella sitä armo-sanaa vaikka miten. (...) Armoa on, se on laaja käsite. (...) Sehä voi vastakohtakii olla. (...) Kaikki on armoa.” H2

Haasteita yhteisön ilmapiirissä koki yli puolet haastateltavista, mutta he kertoivat niiden kuitenkin olevan ohimeneviä ja harmittomia. Haasteissa koettiin olevan kaksi puolta: vaikka haastateltavat tunnistivat yhteisössä olevan haasteita, he näkivät niissä myös myönteisen puolen ja

ymmärsivät oman roolinsa haasteen syntymisessä ja hyväksymisessä. Haasteeksi koettiin ryhmän muodostumisen tilanne, kun ryhmädynamiikka muuttuu jäsenten vaihtuessa sekä esimerkiksi oma suhtautuminen muihin yhteisön jäseniin ja niin omat kuin muiden jäsenten epämiellyttävät persoonallisuuspiirteet.

”Tietysti jotai yhteenottojaki ja tommosta, tai jotai sanailuu mut et se ei niinku, oo vakavaa, et se niiku yhteisö kestää sen...” H5

”Meil oli esimerkiks kun tohon (...) tuli eräs tyyppi ni se oli (...) luonteeltaan ja persoonaltaan vähä sellane, ihme hölöttäjä. Pisti vähä ärsyttää. Mutta, sit aina loppuu kohen (...) lähennyttiin. (...) Välillä on vaa sellast et on ärsyttäny joku tietty piirre toisessa. Mut sekin on sit ollu... haaste et pystyy hyväksyyn semmosen. Mut sit kyl pitää sanoo ittelleen et välil on kyl vähän tällästä.” H1

Haasteiden kaksijakoisuutta kuvasi myös yhden haastateltavan esille tuoma ero yhteisön jäsenten päihteidenkäyttöhistorioissa ja niiden vaikutuksissa:

”Joku ihminen on käyttäny sitä rompetta (huumeita) paljon... (...) Ne mielialat o aivan jumalattomii vaikka ne on monta vuotta jo ottamatta. (...) Sitä ei niikö monest tiiä, mut tuossa pikkuhiljaa on alkanu käsittää...” H2

Osa haastateltavista kertoi myös avautumisen erilaisista asioista olleen yhteisössä haastavaa. Heidän kokemuksensa tästä haasteesta olivat kuitenkin hyvin erilaiset näkökulmiltaan. Yksi heistä koki muiden avautumisen haasteena itselleen, sillä ei halunnut Porttiteatterin olevan kuin itsehoitopaikka. Toinen puolestaan ilmaisi vankilataustansa vaikeuttaneen omista tunteista puhumista ja ajatuksien jakamista. Tämä kaksijakoisuus ilmaistiin seuraavasti:

”Päihdeongelmakeskusteluu ja vankilakeskusteluu sillai et on kuullu jo ihan tarpeeks... Et välil ku joku avautuu siel ni... Ne on vähän ikään ku jossain klinikalla tai jotain, tai jossain tai, semmosessa erilaisessa yhteisössä.” H1

”Toi kyl vaikuttaa aika paljon tommonen pitkä vankilatuomio siinä mielessä ettei oo itse kovin valmis avautumaan ja et on vähän niinku sulkeutunu jotenki.” H3

Haastateltavista vain yksi ei osannut nimetä haasteita lainkaan, vaan koki vain myönteisiä asioita toiminnassa. Mahdollisten haasteiden hän epäili olleen Porttiteatterin organisoijilla. Yksi

haastateltavista puolestaan toi esille myös yhteisön jäsenten rikos- ja päihdetaustoista johtuvan haasteen auktoriteetteja ja käskyjen vastaanottamista kohtaan. Hän ilmaisi yhteisön tarpeen kuriin ja tiukkaan ohjeistukseen, mutta tiedosti haasteen sen vastaanottamisessa:

”Semmonen, et toisaalta me kaivataan hirveesti semmosta jämäkkää et istu alas ja ole, mut toisaalta me ei oteta sitä vastaan ollenkaan.” H6

Lähes kaikki yhteisön jäsenet olivat kokeneet haasteita Porttiteatteri-yhteisössä toimimisessa. Esille tulleet haasteet olivat monipuolisia ja ne liittyivät niin yhteisön jäsenten välisiin kuin yksilöistä itsestä lähteviin haasteisiin. Haasteiden koettiin kuitenkin myös vaikuttavan myönteisesti yhteisön jäseniin, eivätkä haasteet olleet ylitsepääsemättömiä. Ainoastaan yksi haastateltavista ei nähnyt haasteita Porttiteatteri-yhteisössä.

Porttiteatteri-yhteisön jäsenistä suurimmalla osalla oli kokemusta myös muista yhteisöistä, kuten Nimettömät Narkomaanit (NA) ja Anonyymit Alkoholistit (AA)-ryhmistä. Kysyttäessä haastateltavilta Porttiteatteri-yhteisön eroavaisuudesta näihin itsehoitoryhmiin, haastateltavista yli puolet korosti näiden yhteisöjen tarkoitusten erilaisuutta. Itsehoitoryhmät ovat nimenomaan päihdeongelmasta toipumista varten, kun taas Porttiteatterissa keskitytään tekemiseen ja kuntouttavat elementit tulevat toiminnallisen puolen ohessa. Haastateltavat kuvasivat eroja seuraavasti:

”...Se on erityyppistä ku siel kuitenkin keskitytään pelkästään siihe niinku, ehkä siihe niinku toipumiseen. (...) Tosson kuitenkin, sitte niinku ensisijalla niinku se esityksen tekemine. Mut sit se on kuitenkin samaan aikaan niinku terapeutista jotenki...” H5

”Täähän on teatteria mitä me tehään, eikä se oo AA- tai NA-ryhmä, et ne on sitten erikseen.” H6

Haastateltavista kaksi toivat esille myös Porttiteatterin me-hengen ja yhteisöllisyyden verrattaessa toipumisryhmiin. Toinen heistä koki myös suhteen Porttiteatteri-yhteisön jäseniin läheisemmäksi ja yhteisön yhteenkuuluvuuden tunteen suuremmaksi. Osa haastateltavista, joilla oli kokemusta itsehoitoryhmistä, näkivät Porttiteatterin-toiminnan kuitenkin hyväksi harrastusmuodoksi myös toipumisryhmissä käymisen rinnalle, vaikka päihdeongelman hoitaminen ei olekaan Porttiteatteri-toiminnan päätarkoitus.

”No AA:ssa ja NA:ssa, siellähän puhutaan niiku minäminäminä (...) vaan ittestä, mut tuossahan (Porttiteatterissa) ollaa niiku ryhmähenkenä...” H2

”...Tää (Porttiteatteri) olis niinku semmonen (...) sujuvan (itsehoito)ryhmässä kävijän (...) niinku harrastuspaikka kuitenkin, koska tämä on päihteen. (...) Tää on lisä semmoselle mut tää ei niiku itessään ole mikää niinku hoito, tääl ei millää lailla niinku hoideta toisiamme, kuitekaa koska se ei oo se tarkoitus sinällään. (...) Tavallaa (toipumisryhmien) rinnalle (...) loistava muoto harrastaa.” H4

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että Porttiteatterissa keskitytään teatterin tekemiseen, ei itsensä ja päihdeongelmansa hoitamiseen. Kuntouttavat elementit Porttiteatterin toiminnassa tulevat tekemisen kautta, mutta kuntoutuminen ei ole ensisijalla. Porttiteatterin nähtiin kuitenkin olevan erityisen hyvä harrastusmuoto myös toipumisryhmissä kävijöille ja tukija päihdeongelman hoitamisessa itsehoitoryhmien ohella.

6.1.3 Teatteritoiminta voimaannuttavana kokemuksena

Suurin osa porttiteatterilaisista koki toimintaan osallistumisella olleen myönteinen vaikutus yleisesti useampaan eri elämän osa-alueeseensa. Teatterilaisten haastatteluissa haastateltavilta kysyttiin, olivatko he huomanneet muutoksia minäkuvassaan osallistuessaan teatteritoimintaan. Kysymykseen sisältyi tarkentavina kysymyksinä muutokset identiteetissä, motivoitumisessa ja toiseuden kokemisessa. Haastatellut kertoivat kohdanneensa myös toiminnan tuomia henkilökohtaisia haasteita. Lisäksi toimintaan osallistuminen oli antanut monenlaisia valmiuksia osallistujille. Tässä luvussa esitellään haastateltavien kokemuksia edellä mainituista: toiminnan tuomista muutoksista minäkuvassa, kohdatuista haasteista ja saaduista valmiuksista.

Kysyttäessä haastateltavilta, mihin elämän osa-alueisiin Porttiteatteriin osallistuminen on vaikuttanut, koki suurin osa sillä olleen vaikutusta yleisesti useammalla eri osa-alueella elämässä. Haastateltavilta kysyttiin, millaisia muutoksia he olivat huomanneet minäkuvassaan osallistuessaan teatteritoimintaan. Kysymykseen sisältyi tarkentavina kysymyksinä muutokset identiteetissä, motivoitumisessa ja toiseuden kokemisessa. Teatterilaiset kertoivat kohdanneensa myös toiminnan tuomia erilaisia henkilökohtaisia haasteita. Lisäksi toimintaan osallistuminen oli antanut monenlaisia valmiuksia osallistujille.

Porttiteatterin toimintaan osallistumisen vaikutuksesta minäkuvaan seitsemästä haastatellusta kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat huomanneet positiivisia muutoksia minäkuvassaan, esimerkiksi lisääntyneen aktiivisuuden taideharrastuksen suhteen. Yksi ei osannut eritellä muutoksia, mutta koki toimintaan osallistumisen kuitenkin positiivisena:

”No aika paljon, mä kirjottelen aika paljon (...) oon alkanu soitteleen paljon enemmän...” H1

"En mä tiiä siis minäkuvassa, mut se et mitenkä siistiä se et on niinku menty, et siitä oon tavallaan itelle tyytyväinen et se nastoilla ilmotustaululle laitettu lappu osu silmään." H7

Yli puolet haastateltavista nosti esiin kasvaneen itsevarmuuden ja positiiviset muutokset itse-tunnossa. Haastateltavat kokivat saaneensa Porttiteatterissa onnistumisen tunteita esimerkiksi kehittyessään musiikin tekemisessä ja näyttelijänä sekä saadessaan esiintymisvarmuutta. He kertoivat onnistumisen tunteen ja lisääntyneen itsevarmuuden kautta myös motivaationsa kasvaneen ja löytäneensä itsestään uusia voimavaroja:

"No siel on tullu itsevarmuutta vähän ja tommosta esiintymisvarmuutta...(…) voimaannuttava kokemus kun pysty siihen (olemaan esillä) (...) Kyl mä sen tota, itsevarmuuden lisääntymisen myötä oon huomannu että itessä on semmosia piileviä voimavaroja. Emmä nyt tiiä mihin tässä nyt (...) enää muuttuis tässä iässä sen isommin mutta mun mielest mä oon jotain löytäny sisältäni semmost mikä on ollu piilossa sitten..." H3

"...jos tässä ois semmone lanka, ni ihanku joku niinku nostais sielt iha snadisti ylös (...) on mukavaa kuuluu johonkii (...) tää on niinku näyttelemistä ja me esiinnyttään ihmisille jotka maksaa (...) kyllähä se niinku, buustaa niinku sitä omanarvontuntoa..." H4

Itsensä ylittäminen Porttiteatterin toimintaan osallistumisen avulla koettiin vapauttavana. Vapauttavan tunteen lisäksi toiminnalla koettiin olevan myös rentouttava vaikutus ja Porttiteatteri-toimintaan osallistumisesta syntynyttä hyvää oloa kuvailtiin jopa selittämättömäksi.

"...mielellää ei oo missää esillä ollenkaa eikä mitää ja toi oli ihan niiku, uskomatonta et uskalti ylipäättään olla niiku tollee, et se oli niiku hirveen vapauttavaa..." H5

"Ei nyt ehkä maaginen mut mystinen tuota se, tavallaan tunne sen jälkeen. Kun tuli tavallaan reeneistä, vähän ku jostain hieronnasta, tuli niinku sellanen kummallinen, kummallisen sellanen hyvä olo." H6

Porttiteatterin toimintaan osallistumisen kautta haastateltavat kertoivat saaneensa positiivisia ja voimaannuttavia kokemuksia. Osa haastateltavista löysi vanhan teatteri- ja/tai musiikkiharrastuksensa uudelleen ja osa taas pääsi ensimmäistä kertaa kokeileman vastaavanlaista toimintaa.

”...se on tuonu sitä kauan kadoksissa ollutta juttuu takas et sit on taas päässy mukaan tohon musiikin tekemisen ihmeelliseen maailmaa (...) se on vaikuttanu ainaki sitä että se on semmone hyvä juttu että..” H1

”Et sehän oli kun ei ollu itse koskaan olla niinku framilla esiintymässä ihmisille... (...) Aika tota, voimaannuttava kokemus kun huomasi et pystyi siihen.” H3

Porttiteatteri-toiminnan tuomista kokemuksista kysyttäessä, haastateltavat kertoivat kokeneensa positiivisia ja vahvistavia muutoksia minäkuvassaan ja identiteetissään. Nämä muutokset olivat syntyneet saadun hyvän palautteen ja onnistumisen kokemuksen myötä:

”...Et tommose niinku repaleisen päihdetaustan jälkeen ni, et saa just hyvää palautetta tommosessa ja, ja onnistuu ni tottakai se tukee... (...) Uudenlaista minäkuvaa sillee et niinku tulee semmone olo et pystyy tekemääki jotai, ja pystyy oppimaa asioita ja... ja niinku oman identiteetin... takia tosi, tosi isoja juttuja, että ku on muutenki aina ollu tosi, tosi arka...” H5

Porttiteatterin toimintaan osallistumisen ja dokumentaarisen teatterin tekemisen myötä yksi haastateltavista koki saaneensa työkaluja käsitellä vaikeita aiheita ja omaa menneisyyttään. Tämä teki kokemuksesta myös rankan. Toiminta on myös nostattanut muistoja ja käsittelemättömiä asioita pintaan. Näitä vaikeita kokemuksia haastateltava kuvaili seuraavasti:

”...kyllähän se antaa ja antaa työkaluja myös. Niitä aiheita mitä nyt ollaan käsitelty. (...) Kun mentiin niin syvälle siihen omaan elämään. Et se oli jopa aika raskastakin siinä loppu vaiheessa niinku esittää. (...) Käydään se tuska taas läpi... (...) Mut se matka niinku itessään, sehän nostatti mulle hirveesti niinku muistoja ja kaiken... (...) Et ne tavallaan niinku nostaa semmosia paloja minussa esiin, mitä on käsiteltäväks niinku tulossa.” H6

Lähes puolet haastateltavista kertoi näkevänsä itsensä nyt toisin, koska Porttiteatterissa he kokivat tasavertaisuutta muiden kanssa ja teatterista saatu hyväksyntä, kannustaminen ja onnistumiset edesauttoivat näkemään itsensä uusin silmin. Haastateltavat kertoivat joukkoon mahtuvan sekä hyviä että huonoja päiviä, mutta Porttiteatterin edistäneen positiivisemmän kuvan muodostamista:

”...ku on saanu sitä, sitä hyväksyntää siellä ni, on niinku ainaki hetkellisesti on niinku tullu paljo semmone niinku positiivisempi kuva itsestä.” H5

”Mä oon tuntenu kauheen syrjäytyneeks jotenki niinku, ihan ku ois pudonnu kelkasta ku monta vuotta oli tuolla (vankilassa)... Toi Porttiteatteri on antanu siinä mielessä sitte semmosta voimaa että tota, ku siel tuntee niinku ittensä hyväksytyks siinä porukassa... (...) hyvin paljon on ajatuksia herättäny...” H3

Oman taustansa käsittelemisen helpottamisen lisäksi osa haastateltavista kertoi Porttiteatteriin osallistumisen ja siellä käsiteltyjen asioiden myös herättäneen ajattelemaan erilailla sekä omaa rikoshistoriaansa että muiden taustoja, kuten huumausaineiden käyttöä. Yksi haastatelluista kertoi olevansa nykyään suvaitsevaisempi ja ymmärtäväisempi erilaisiin rikostyyppeihin syyllistyneitä kohtaan. Hän kuvaili muuttunutta ajattelutapaansa seuraavasti:

”Ajatusmaailma, on täysin erilainen. (...) eihä semmosista asioista oo tarvinnu miettiä, eikä, oo ajatellu ikinä. Nyt tän parin vuuen aikana oon ajatellu näitä...(...) On se semmone aine että, tekee kuule... Monenlaista hallaa tuolle nupille.” H2

Suurin osa haastateltavista koki Porttiteatterilla olleen positiivinen vaikutus heidän yleiseen motivaatioonsa, koska he saivat sieltä onnistumisen kokemuksia ja mielekkyyttä arkeen. Osa haastatelluista kuvaili Porttiteatterin toimintaan osallistumisen herättäneen myös kiinnostuksen teatteriin ja yleisesti kulttuuriin.

”...reenit menee hyvin ja on mukavaa, kyl siin on semmonen et sitä jaksaa sit taas oottaa sen viikon.” H1

”Periaattees positiivisesti joo, kaikki et, must on kivempaa elää ja olla ja niinku, et, onhan se nyt mukavaa.” H4

”...sellanen pieni teatterikärpänen puras mua poskesta. (...) On ehkä semmonen pieni teatterin siemen on istutettu.” H7

Haastateltavien Porttiteatteri-toimintaan osallistumisesta saadut kokemukset olivat pääosin positiivisia. Itsevarmuuden lisääntymisen ja itsensä ylittämisen lisäksi haastateltavat ilmaisivat positiivisiksi kokemuksiksi monipuolisen taiteen tekemisen ja uusien asioiden oppimisen sekä oman kehittymisen muun muassa näyttelemisessä. He kertoivat yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksen tärkeäksi. Yksi haastateltavista toi esille myös kokemuksen raskauden. Haastateltavista lähes kaikki kertoivat Porttiteatteritoimintaan osallistumisen vaikuttaneen minäkuvaansa ja sen muuttumiseen. Yksi heistä ei osannut eritellä muutoksia minäkuvassaan, mutta koki Porttiteatteriin osallistumisen kuitenkin positiivisena kokemuksena ja että se oli

innostanut häntä ja herättänyt vahvemman kiinnostuksen teatteriin. Muut haastateltavat kokivat toiminnan vaikuttaneen minäkuvansa muutoksiin monella tapaa ja teatteritoiminnassa saatujen onnistumisen tunteiden vaikuttaneen itsetuntoon ja motivaatioon sekä sen kautta voimaantumiseen ja itsensä toisin näkemiseen.

Kaikki haastatellut kertoivat kohdanneensa myös Porttiteatteri-toiminnan mukanaan tuomia henkilökohtaisia haasteita. Tällaisia haasteita olivat esityksen luominen tietystä aiheesta, mukavuusalueen ulkopuolelle joutuminen, esiintyminen ja huono itsetunto. Haasteet koettiin kuitenkin sellaisina, joista voi päästä yli ja seitsemästä haastatellusta neljä kuvaili niitä myös positiivisiksi haasteiksi. Haasteiden koettiin olevan asiaan kuuluvia ja opettavaisia kokemuksia ja yhteisön tuen olleen yhtenä tärkeänä tekijänä auttamassa niiden yli pääsemisessä:

”Sitä koko ajan huomaa, että miten täs on niinku vara viel parempaan... (...) Ku haluis niinku antaa niinku kaikkensa mitä pystyy niinku kulloiseenki produktioon niin tota...On siinä haastetta että pystyy niinku... Voi tuntea, että on antanu jotain sille, tolle porukalle (...) Mut haastetta pitää ollakin elämässä.” H3

”...semmone olo et kaikki muut on jotenki parempii ja, lahjakkaampii ja niil on paljon enemmän kaikkii ideoita, ja mulla ei oo niinku, et sitä niinku vertailee sillee itteä (...) se on ollu niinku haasteellista sillee et, et pystyy jotenki niinku, mut siitki on sit päässy yli ku on ollu sitä niinku et ihmiset kannustaa vaa...” H5

Teatteritoimintaan ja yhteisöön liittyvistä haasteista esiin nousi ympärillä olevan hälinän sietäminen ja tekstien opettelu, mutta haastateltavat kokivat niissä olleen myös positiivisia puolia. Esimerkiksi tekstien opiskelun koettiin kuitenkin olevan helpompaa siksi, että se perustui omaan vapaaehtoisuuteen ja haluun olla mukana toiminnassa. Ympärillä olevan hälinän taas koettiin olevan asia, johon tottuu ajan myötä:

”Hälinä. Et kun on niinkun, osa ihmisistä on luonteeltaan hyvinkin hyperaktiivista... (...) Mut et seki on. Siedätyshoitoo. Kaikkeen tottuu. Mut se on ollu sellasta, haasteellista välillä.” H6

Porttiteatteriin osallistumiseen oli liittynyt haastateltavien mukaan myös monenlaisia henkilökohtaisia haasteita, mutta haastattelujen perusteella niistä kaikki olivat lopulta olleet positiivisia ja voitettavissa. Yhteisön tuki nousi esiin tärkeänä tekijänä haasteiden voittamisessa.

Kun haastatelluilta kysyttiin, mitä valmiuksia he ovat Porttiteatterin toimintaan osallistumisesta saaneet, kertoivat lähes kaikki saaneensa ainakin joitain valmiuksia esimerkiksi tulevai-

suutta ja henkilökohtaisia ominaisuuksia ajatellen. Yksi tunti Porttiteatteri-toiminnan vaikuttaneensa valmiuksiinsa vain hieman. Puolet teatterilaisista kertoi toimintaan osallistumisen myötä saaneensa lisää pitkäjänteisyyttä ja rauhallisuutta sekä paineensietokykynsä ja valmiuksien käsitellä raskaitakin asioita parantuneen.

”Meiän aiheet on kuitenkin aika raskaita toisaalta käsitellä. (...) kyl sieltäki on sellasta pitkäjänteisyyttä ottanu. Mä oon ollu aina se kova poika repeileen kun mä juon, mut mut se on niinku jotenki jääny pois se semmone.” H1

”Varmaan tuo rauhallisuus tullu... (...) aika paljo tullu näitte kautta ja täällä olo että...” H2

Haastateltavista osa kertoi myös, että teatteritoiminnan ja yhteisössä toimimisen myötä heidän ajatusmaailmansa on muuttunut ja ymmärrys muita ihmisiä ja heidän taustojaan kohtaan on lisääntynyt. Yli puolet koki myös, että toimintaan osallistuminen on helpottanut omista tunteista ja kokemuksista avautumista ja tuonut lisää itsevarmuutta.

”Et ennenhän mä pidin narkkareit idiootteina, et jotenki niinku ku on nähny niit ja kuullu niilt sitä elämää nii, jotenki nyt hiukan pystyy... Sit hyväks- tai ei nyt hyväksyyn mut sillai jotenki, ymmärtään tiettyi asioita...” H1

”...sehän ei oo mitenkään huono asia, jos pystyy puhumaan itestään ja ajatuksesta. Jos ne pitää sisällään ni lopulta on sit aika solmus. Siellä pysty hyvin kertomaan, miltä eilen tuntu ja miltä tänään tuntu ja miltä toivottavasti tuntuu huomenna.” H7

Haastateltavat kokivat Porttiteatteriin osallistumisen ansiosta saaneensa lisää itseluottamusta, minkä kautta on tullut lisää myös kykyä heittäytyä ja varmuutta itsensä ilmaisemiseen. Sen he taas kertovat vaikuttaneen myönteisesti muihin luoviin harrastuksiin, joita heillä on Porttiteatterin ohella. Nykyisten harrastusten tukemisen lisäksi osa haastateltavista nosti esiin, miten Porttiteatteri on herättänyt kiinnostuksen itsensä kehittämiseen ja antanut suuntaa sille, mitä tulevaisuudessa voisi tehdä. Lähes puolet haastatelluista aikovat jatkaa itsensä kehittämistä teatteritoimintaan liittyvissä luovissa harrastuksissa/toiminnoissa ja heidän lisäksi osa teatterilaista on saanut tukea aloittaa uudelleen esimerkiksi kirjoittamis- tai musiikkiharrastuksensa.

”...tavallaan tukee sitä, sitä niiku omaa ilmasua ja tällästä, ja tulee niiku varmuutta enemmän siihe ilmasuun (...) ku jossai vaihees oli ehkä vähä semmost

omaa epäröintiä (...) hirveesti epäroi itteensä ja kaikkee, mut tätä kautta ni ei enää epäroi.” H4

”No on heränny kiinnostus kirjottamiseen taas...” H3

Lähes kaikki haastateltavat olivat saaneet Porttiteatterin toimintaan osallistumisesta useita erilaisia valmiuksia. Valmiudet olivat sellaisia, joista on hyötyä useilla elämän eri osa-alueilla: henkilökohtainen kehittyminen uusien ajatusmallien myötä, halu kehittää omaa osaamista tulevaisuudessakin sekä itseluottamusta lähteä jatkamaan teatteriharrastusta ja toteuttaa itseään muidenkin harrastusten muodossa.

6.1.4 Tulevaisuuden suunnitelmat ja vapaa sana

Tulevaisuuden suunnitelmistaan haastateltavat saivat kertoa omin sanoin ja sen mukaan, mitä sillä hetkellä aiheeseen liittyen oli mielessä. Suurin osa haastateltavista kertoi suunnitelmissaan olevan Porttiteatterin toiminnassa mukana olemisen jatkossakin niin kauan kuin se on mahdollista. Myös toive tavallisen arjen elämisestä ja rikoksettoman elämäntavan säilyttäminen nousivat esiin suunnitelmissa:

”Niin kauan oon (mukana Porttiteatterissa) ku on mahdollisuus. (...) enää en mee takasi (vankilaan)...” H1

”Ei oikee viel tiiä mitä isona tekee, mut kai se täst pikku hiljaa selkeentyy. (...) Ainaki sen tiiän et toi (vankila) on nyt niinku taputeltu, et se kerta riittää.” H7

Haastatelluista puolet toi esille toiveen nimenomaan perusarjen elämisestä, mutta myös kaikilla muilla oli toiveissa tavalliseen arkeen kuuluvia asioita: työpaikka, opiskelu, harrastukset sekä perhe ja/tai parisuhde. Haastatellut totesivat, etteivät vielä välttämättä tiedä suunnitelmiaan niin tarkasti, mutta edellä mainitut asiat toistuivat vastauksissa:

”Niiku, se arki on sit töistä kotiin ja sit hoiteleen mukuloita (...) Mut se on kivaa, sitä mä odotin pitkään.” H1

”Vähän töitä ja, oishan se kiva ku joku kiva (puoliso) löytyä...” H4

Osa haastateltavista harrasti myös muita luovia taiteita ja suunnitteli jatkavansa niitä edelleen. Yksi heistä toivoi pystyvänsä jossain kohtaa myös saamaan tuloja harrastuksensa kautta. Toinen puolestaan kertoi harrastuksensa ja siihen liittyvien projektien rytmittävän toivomaansa perusarkea niin pitkälle, kuin hän sen näkee tarpeelliseksi suunnitella.

”Haluaisin jatkossa kirjoitella noita käsikirjoituksia, yrittää saada niitä jopa kaupaksi...” H3

”Toiveita on tietysti ja haaveita, mut että ei oo mitään varsinaista suunnitelmaa. (...) Mulle riittää ihan hyvin niinkun tulevaisuuden suunnitelmaks et mä oon kevääseen asti koulussa ja teen tätä teatteria...” H6

Kaikkien haastateltavien tulevaisuuden suunnitelmat olivat realistisia ja toiveikkaita. Porttiteatteri sekä muut luovat tavat ilmaista itseään näkyivät yhtä lukuun ottamatta jokaisen vastauksissa, mihin he kertoivat Porttiteatteriin osaltaan vaikuttaneen. Jokaisen haastateltavan suunnitelmissa tuli esiin toive aivan tavallisesta arjesta, vain siihen tarkalleen liittyvät sisällöt vaihtelivat hieman vastaajasta riippuen. Haastateltavista kukaan ei ollut kuitenkaan täysin ehdoton suunnitelmiansa suhteen, vaan ne koettiin enemmänkin toiveina ja suuntaviivoina tulevaisuutta ajatellen.

Vapaan sanan kohdalla osalla haastateltavista ei ollut enää lisättävää edellisiin vastauksiinsa, mutta kaikki olivat samaa mieltä siitä, että Porttiteatterin toiminnalla on positiivinen vaikutus ja he ilmaisivat arvostavansa toimintaa suuresti. Haastateltavat toivoivat, että toiminta voisi jatkossa kasvaa ja yksi kertoi haluavansa viedä tietoa Porttiteatteri-toiminnan ainutlaatuisuudesta muillekin. Yli puolet teatterilaisista suositteli Porttiteatteri-toiminnan kokeilemistä muillekin:

”Jos joku on vaa hiukanki ajatellu jotain näyttelemistä tai jotain. Ja tavallaan purkaa niit omia paskajuttui tota kautta ni se on tota... Semmonen, väylä oikeestaan. Ja siel saa sit paljon uusii asioita, et kyl mä suosittelen kyl sit.” H1

Haastatelluista yksi korosti Porttiteatterin toiminnassa mukana olemisen auttaneen häntä siviiliin sopeutumisessa lisäämällä tunnetta siitä, että hän on osa yhteiskuntaa vielä tuomionsa jälkeenkin. Yksi haastateltavista koki myös, että Porttiteatteri on hyvä keino saada toiseuden kokemusta muustakin, kuin rikollisesta identiteetistä sekä konkreettisesti muuta sisältöä tuomion suorittamiseen, kuin vankilan sellissä istuminen.

”...tuntuu välil et ois pudonnu kelkasta pois, et ois kauheesti kiinni kurottavaa mut Porttiteatteri on siihen oiva keino, kenelle tahansa.” H3

”Hieno, hieno tuota niinku tapa. Päästä irti siitä lusimisesta.” H7

Jokainen haastateltavista ilmaisi arvostavansa Porttiteatterin toimintaa ja sieltä saamiaan kokemuksia hyvin suuresti. Sanan ollessa vapaa kenelläkään ei ollut mitään negatiivista sanottavaa, vaan kaikki suosittelivat ainakin kokeilemaan toimintaan osallistumista tai toivoivat lisää samankaltaista toimintaa. Usko Porttiteatterin toiminnan vaikuttavuuteen ja halu toiminnan jatkumiseen ja kasvamiseen tulevaisuudessa tuli selkeästi esille haastatteluissa. Porttiteatteri koettiin hyvänä keinona omien tunteiden käsittelemisessä, siltana siviiliin siirtyessä sekä keinona päästä yli itsetunto-ongelmista ja peloista.

6.2 Taustatiedot taiteen ammattilaisista

Haastattelimme opinnäytetyöhömme myös kolmea Porttiteatterin toiminnassa mukana olevaa taiteen ammattilaista saadaksemme heidän näkökulmansa toiminnasta. Ammattilaisten fokusryhmähaastattelun kysymysrunko koostui samoista teemoista kuin rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaistenkin. Haastateltavina olivat Tuija Minkkinen, Sanna Salmenkallio ja Jussi Lehtonen. Minkkinen on ammatiltaan teatteritaiteen maisteri, Salmenkallio on muusikko, säveltäjä ja äänisuunnittelija ja Lehtonen näyttelijä ja Kansallisteatterin Kiertuenäyttämön taiteellinen suunnittelija. Minkkinen ja Salmenkallio ovat tällä hetkellä mukana Porttiteatterin vetäjinä ja sen lisäksi Minkkinen toimii myös ohjaajana ja Salmenkallio musiikkivastaavana. Lehtonen on alun perin Porttiteatterin perustaja ja toimi ohjaajana Vapauden kauhussa, mutta nykyään toimii enää taustahahmona.

Kaikki haastattelemamme taiteen ammattilaiset olivat aikaisemmin työskennelleet hyvin erilaisten asiakas- ja erityisryhmien kanssa vankilataustaisten lisäksi. Ammattilaisilla oli kokemusta niin haasteisten ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten, kehitysvammaisten, maahanmuuttajien, turvapaikanhakijoiden, lastensuojelun asiakkaiden kuin vanhusten kanssa työskentelystä. Lisäksi osa ammattilaisista oli ollut mukana kotouttamisprojekteissa, joissa kotouttamista edistettiin taiteen avulla. Porttiteatterin toiminnassa mukana olleet ammattilaiset olivat tulleet toimintaan mukaan useaa eri kautta, mutta päämäärät ja syyt olla toiminnassa mukana olivat kaikilla samat. Esiin nousi vilpitön halu hyödyntää omaa ammattitaitoaan auttaakseen ihmisiä käsittelemään tunteitaan teatterin ja taiteen keinoin. Myös halu selvittää, miksi ihmiset leimaavat rikos- ja päihdetaustaisia henkilöitä ja mistä negatiiviset mielikuvat vankilataustaisia kohtaan johtuvat, oli yksi syy ammattilaisille lähteä mukaan toimintaan.

Ammattilaisten kokemukset yhteistyöstä rikos- ja päihdetaustaisten kanssa olivat positiivisia. Yhteistyötä kuvattiin kiitolliseksi, antoisaksi ja helpoksi. Ammattilaiset kokivat itsekkin voimaantuneensa yhteistyön myötä. Ammattilaisten ja porttiteatterilaisten haastatteluissa tuli ilmi samankaltaisuuksia, kuten tunne siitä, että voi olla täysin oma itsensä ja taiteen tekemisen eheyttävä voima. Lisäksi ammattilaistenkin ajatusmaailma oli avartunut tehtyään yhteistyötä niin

erilaisten taustojen omaavien kanssa. Taiteen tekemisen nähtiin olevan ammattilaisia ja teatterilaisia yhdistävä ja tasavertaisuutta edesauttava tekijä, joka mahdollistaa toiminnassa mukana olevien avoimen kohtaamisen. Ammattilaiset tunnistivat myös haasteita yhteistyössä. Etenkin oma, toisinaan vaillinainen, kyky käsitellä ja ottaa vastaan teatterilaisten rankkoja kokemuksia herätti ajatuksia. Myös erilaisuuden hyväksyminen ja erilaisten arvomaailmojen kohtaaminen pohditutti. Lisäksi yhteistyö sai ammattilaiset tarkastelemaan omaa hyvinvointiaan ja kiinnittämään siihen huomiota. Tämän kaltaisen marginaaliryhmän kanssa työskentely sai heidät myös tiedostamaan yhteistyön vaikutuksen ammattilaisten omiin elämäkokemuksiin ja herättävän erilaisia prosesseja omassa elämässään. Ammattilaiset kuitenkin pitivät Porttiteatterin yhteisöä ainutlaatuisena ja kokivat itsekin saaneensa sieltä paljon.

6.2.1 Porttiteatterin tarve ja toiminnan organisointi

Tässä luvussa esitellään Porttiteatterin toiminnassa mukana olevien taiteen ammattilaisten näkemyksiä Porttiteatteri-toiminnan tarpeesta ja syistä toiminnan perustamiseen. Luvussa tuodaan esille toiminnan organisointia ja teatterilaisten rekrytoimiseen liittyviä asioita sekä tarkastellaan Rikosseuraamuslaitoksen roolia Porttiteatterin toiminnassa.

Ammattilaisilta kysyttäessä, miten ja mihin tarpeeseen Porttiteatteri on perustettu ja miksi, esiin nousi halu tarjota rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille mahdollisuus osallistua teatteriharrastukseen, joka voisi jatkua pitkäkestoisempaan. Siihen mennessä toteutunut teatteritoiminta oli ollut vain työpaja- ja projektiluontoista ja nyt sille haluttiin jatkumoa. Ammattilaiset kertoivat, että heidän aikaisemmat kokemuksensa vankien kanssa työskentelystä olivat saaneet heidät huomaamaan, että teatteritoiminta voisi sopia rikos- ja päihdetaustaisille esimerkiksi vankilasta vapautumiseen liittyvien tunteiden käsittelyyn. He olivat asiakaskohtaamistensa pohjalta huomanneet siviiliin siirtymisen olevan sellainen taitekohta elämässä, johon liittyi paljon ristiriitaisia tunteita ja ajatuksia. Ammattilaisten mielestä näiden asioiden ja tunteiden käsitteleminen ja esille tuominen teatterin keinoin tuntui hyvältä tavalta auttaa ihmisiä haastavassa elämäntilanteessa:

”...ne syyt on tosi erilaiset jos riippuen ni katsotaanko niitä ihmisiä jotka on edelleen vankilassa, jotka on tyyliin koevapaudessa tai avotolossa tai jotka on jo ihan omillaan ni ne syyt miks se teatterin tekeminen (...) vois olla hyödyllinen tai hyvä ni (...) siin on tosi monenlaisia tilanteita ja se on elämäntilanne jossa asiat vaihtuu nopeesti, muuttuu nopeesti.”

Ammattilaiset kokivat Porttiteatterin voivan toimia siltana vankilan ja siviiliin siirtymisen välillä. He halusivat myös mahdollistaa teatteritoimintaan osallistumisen vapautumisen jälkeenkin, jotta vankilasta pääsevällä olisi vapauduttuaan mielekäästä ja tuttua tekemistä eikä hän

joutuisi täysin tyhjän päälle. Myös halu tarjota voimaannuttavaa toimintaa vaikeaan elämäntilanteeseen vankilasta vapautuessa nousi esille ammattilaisten haastattelussa.

Porttiteatterin perustamisesta lähtien toiminnan tavoitteena on ollut vaikuttaa rikos- ja päihdetaustaisia koskevaan yhteiskunnalliseen ilmiöön. Ammattilaiset toivat esiin tavoitteensa tuoda Porttiteatterin toiminnan kautta julkisesti näkyviin esimerkiksi vankitaustaisten henkilöiden elämäntarinoita ja taustoja ja halunsa vaikuttaa yhteiskunnassa vallitseviin mielipiteisiin:

”...halu tuoda esille sellasia, ihmisten kohtaloita jotka ehkä muuten ei tuu esille, ni on helppo olla jotain mieltä ex-vangeista tajuamatta mikä se elämäntilanne oikeesti on.”

Haastatelluista ammattilaisista kaikki halusivat vaikuttaa myös stigmatisaation lieventämiseen. Ammattilaiset uskoivat Porttiteatterin toimintaan mukaan tulevien kokevan tullessa leimatuksi tai haluavansa pystyä näkemään itsensä muutenkin, kuin rikollisen tai päihdeidenkäyttäjän identiteetin kautta. Teatteritoiminta tarjoaa osallistujille toisenlaisen tavan nähdä itsensä:

”Nää kaikki henkilöt on, melkein kaikki jotka täs on mukana, ni niillä on jotenki sellanen pitkälinen stigmatisaatio tai, tai että ne on, myös ehkä, ne on sellases tilantees et mä en ehkä haluis olla ensi-ensisijaisesti assosioitua niiku tähän rikoksentekijä identiteettiin tai päihdeidenkäyttäjä identiteettiin, ja että se teatterin tarjoaa niitä muita vaihtoehtoja, ja tietenki se on sillon teatterintekijä, olla mukana siinä ryhmässä joka tekee esitystä...”

Haastatelluilla oli yhteneväiset mielipiteet siitä, miksi, miten ja mihin tarpeeseen Porttiteatteri oli perustettu. Kaikki kolme haastateltavaa nostivat esiin Porttiteatterin tarjoamien keinojen merkityksen tunteiden käsittelyssä sekä tavoitteen vaikuttaa stigmatisaatioon ja yhteiskunnassa yleisesti vallitsevaan mielikuvaan rikos- ja päihdetaustaisista.

Taiteen ammattilaisilta kysyttiin, miten Porttiteatterilaisten rekrytointi tapahtui alussa ja miten se tapahtuu nyt. Ammattilaiset kertoivat, että Vapauden kauhu- projektin alkaessa ihmisiä tuli mukaan toimintaan aikaisemmin järjestettyjen vankilateatterityöpajojen kautta. Vapauden kauhun jälkeen haastateltavat kertoivat uusien jäsenten rekrytoimisen tapahtuneen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. He kertoivat käyneensä esimerkiksi Diakoniaopiston lainrikkojataustaisille henkilöille suunnatussa Jatko- koulutuksessa kertomassa teatteritoiminnasta sekä tehneensä KRIS-Etelä-Suomi ry:n kanssa yhteistyötä löytääkseen potentiaalisia uusia teatterilaisia.

Porttiteatterilaisten rekrytointiin liittyen ammattilaisilta kysyttiin myös, onko teatterilaisten mukaan saamisessa ilmennyt onnistumisia tai haasteita. Onnistumiseksi koettiin se, että Porttiteatteri on hiljalleen saanut luotua lisää yhteyksiä vankiloihin myös porttiteatterilaisten kautta. Haasteita nousi esille useita. Uusien teatterilaisten rekrytoiminen ilman sujuvaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa koettiin haastavaksi. Ammattilaiset nostivat esiin uusien teatterilaisten löytämisen ja nykyisten toiminnassa mukana pitämisen tärkeyden. Aiemmin haasteena oli ollut jopa se, etteivät kaikki halukkaat olleet mahtuneet mukaan Porttiteatterin toimintaan, mutta tällä hetkellä haasteiksi ammattilaiset kokevat uusien teatterilaisten löytymisen ja jo mukana olevien sitouttamisen toimintaan.

Rekrytoimisen kannalta ammattilaiset näkivät ongelmalliseksi myös korvaushoidossa olevien tai seksuaalirikoksista tuomittujen henkilöiden jättämisen Porttiteatterin toiminnan ulkopuolelle. Ennen järjestäytymistään Porttiteatteri ry:ksi Porttiteatterin toiminta tapahtui KRIS-Etelä-Suomi ry:n alaisena ja KRIS:n toimintaperiaatteista johtuen esimerkiksi juuri korvaushoidossa olevien ja seksuaalirikoksista tuomittujen ei ollut mahdollista osallistua Porttiteatterin toimintaan. Lisäksi ammattilaiset mainitsivat teatterilaisten osallistumiseen liittyvien ongelmien olevan välillä myös ulkopuolisista tekijöistä johtuvia käytännön ongelmia, kuten että joku ei päässyt osallistumaan teatteritreeneihin, koska vankila ei ollut muistanut myöntää poistumislupaa.

Ammattilaisten haastattelussa tarkasteltiin myös Rikosseuraamuslaitoksen roolia Porttiteatterin toiminnassa. Kysyttäessä ammattilaisilta, onko Rikosseuraamuslaitos tukenut Porttiteatterin toimintaa, vastauksissa nostettiin esille vankilakohtaiset erot tukemisessa. Haastateltavat kokivat Suomenlinnan avovankilan tukevan toimintaa täysin, mutta uusien yhteistyövankiloiden suhtautumisesta ei vielä osattu sanoa. Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnon tuki koettiin vahvaksi ja Rikosseuraamuslaitoksen tuen kerrottiin ilmenevän myös Porttiteatteri-projektien rahoittamisena ja edustuksena Porttiteatteri ry:n hallituksessa. Ammattilaiset kokivat Rikosseuraamuslaitokselta löytyvän halua toiminnan tukemiseen ja kehittämiseen. Vaikka ammattilaiset näkivät Rikosseuraamuslaitoksen halun toiminnan tukemiseen vahvaksi, itse käytännön työ sen osalta ei ollut toivotulla tasolla. Siinäkin ammattilaiset tiedostivat myös laitokohtaiset erot esimerkiksi henkilökunnassa.

Rikosseuraamuslaitoksen rooli Porttiteatterin tukijana koettiin ammattilaisten keskuudessa hie-
man ristiriitaiseksi. Osa Rikosseuraamuslaitoksen edustajista, kuten tietyt vankilat ja Keskus-
hallinto, tukevat toimintaa ja selkeästi osoittavat kiinnostusta sitä kohtaan. Niin kutsutulla ruo-
honjuuritasolla tukityö jää kuitenkin melko vähäiseksi.

6.2.2 Porttiteatterin merkitys desistanssin tukitekijänä

Porttiteatteri on vankilasta vapautuneiden teatteriseurue, jonka yhtenä tavoitteena on uusintarikollisuuden vähentäminen ja toimintaan osallistuvien desistanssiprosessin tukeminen. Taiteen ammattilaisten haastattelussa selvitettiin millä keinoin toiminnalla on voitu tukea osallistujien rikoksettomuutta ja päihitteettömyyttä. Toiminnan merkitystä vankeihin kohdistuvan stigmatisaation lieventämisessä tarkastellaan myös Porttiteatterin ammattilaisten näkökulmasta.

Yksi haastattelurungon teemoista oli Porttiteatterin merkitys teatterilaisten rikollisuudesta irrottautumisesta ja miten toiminnalla on voitu sitä tukea. Ammattilaiset nostivat ensimmäiseksi esille toiminnan päihitteettömyyden, joka edesauttaa rikoksetonta elämäntapaa. Sen lisäksi ammattilaiset pitivät tärkeänä tekijänä rikollisuudesta irrottautumisessa Porttiteatterin tarjoamaa mahdollisuutta toiseuden kokemukseen, jota yhteisöllisyys edistää.

”...Siinähan on se ehdoton päihitteettömyys. Että jos pystyy pysymään pois päih-teist nii sit se elämänkierre ei lähe niin helposti lipsumaan sinne rikolliselle puolelle.”

”...Se toisin näkeminen, että jos vahvistetaan muita puolia kun sitä mikä vie sinne... Nii ja sit tää yhteisöllisyys, se tukee siinä.”

Vaikka Porttiteatteri korostaa olevansa vankilataustaisille suunnattua toimintaa, mukana on myös henkilöitä, joilla ei ole rikostaustaa. Heidän ongelmansa ja tarpeensa liittyen päihdehistoriaan nousevat myös esille toiminnassa.

”Ja ettei meil kaikki porttiteatterilaiset oo ollu vankilassa, et sit toinen on tää vakavasta päihdeongelmasta kuntoutuminen ja siihen liittyvii asioita on myös ollu Porttiteatteris kyllä.”

Toiseuden kokemus ja porttiteatterilaisten itsensä näkeminen muuna kuin rikoksentekijöinä tai päihteidenkäyttäjinä nousi esille jo ammattilaisten kertoessa Porttiteatterin syntymisestä ja tarkoituksesta. Ammattilaisten mielestä toisin nähdynsi tuleminen taiteen tekemisen kautta on merkittävä tekijä myös rikoksettoman elämäntavan mahdollistajana. Asiaa kuvailtiin seuraavasti:

”...Tuntunu (...) hirveen, tärkeeltä et kun ihmiset on tottunu myös fokustamaan siin elämässään niinku niihin rikoksiin ja ongelmiin, (...) ni taide voi panostaa niinku ihan toisenlaisiin asioihin myös, et se on ollu monilla ihmisillä tärkeä.”

Ammattilaiset pohtivat myös elämänmuutoksen mahdollisuutta. He kokivat, että Porttiteatterista voi saada itselleen uusia puolia rikollis- ja päihteidenkäyttäjäidentiteettien sijaan ja luoda pohjaa rikoksettomalle ja päihteettömälle elämäntavalle, jos muut edellytykset siihen ovat kunnossa.

”Tai ehkä siinä siinä tullaan siihen kysymykseen, että onko todella niinku pitkään päihdemaailmassa olleena tai vankilamaailmassa tai rikollismaailmassa olleena ni onko ees mahdollista alottaa uusi elämä vai ei? (...) Niitä muita puolia niistä ihmisistä tuodaan esille, joiden varaan ehkä vois myös sitä elämää rakentaa, jos sitä tukee, tukis se elämäntilanne muutenki.”

Ammattilaiset näkivät myös osan toimintaan osallistuneista kasvavan toiminnan tarpeesta yli. Haastateltavat toivat esille Porttiteatterin voivan näin ollen olla myös yksi vaihe uuden rikoksettoman ja päihteettömän elämän rakentamisessa. Tässä koettiin olevan myös negatiivinen puoli, sillä toiminnassa tapahtunut kehitys voi katketa toiminnan loppuessa.

”Et ehkä me ollaan Porttiteatteri, siinä on sen aikaa kun on ja sit kun kokee ettei enää halua olla... Mikä on sinänsä väärin, koska monet ihmiset kehittyvät siellä, joilla on lahjoja musiikillisesti esimerkiksi.”

Porttiteatteri-toiminnan tarkoitus ja tavoitteet pyrkivät palvelemaan toimintaan osallistuneiden rikollisuudesta irrottautumista. Ammattilaiset kokivat siinä tärkeimmiksi tukitekijöiksi toiminnan päihteettömyyden, yhteisön tuen ja teatterin mahdollistaman itsensä toisin näkemisen. Toiminnalla pyritään saamaan teatterilaisten elämään muutakin sisältöä kuin rikokset ja päihteet sekä tarjoamaan työkaluja ja keinoja uuden elämäntavan ja identiteetin rakentamiseen.

Porttiteatterin julkisen toiminnan ja esiintymisten kautta pyritään vähentämään vankeihin ja entisiin vankeihin sekä päihteidenkäyttäjiin kohdistuvaa stigmatisaatiota. Haastattelussa karotettiin ammattilaisten näkemystä Porttiteatterin merkityksestä stigmatisaatioon. Sen kannalta oli merkityksellistä toiminnan vaikutus identiteettiin ja vertaistuellinen yhteisö. Ammattilaiset näkivät tärkeäksi tehdä toimintaan osallistuneille näkyväksi sen, että heitä tuetaan.

”No tosta niinkun identiteetin rakentumisesta, ja sen yhteisön, vertaistuen saamisesta, että et sä oo niinkun yksin, et meitä on tässä, täs muitaki. Ni sehän on tietysti tärkeä.”

Ammattilaiset, kuten myös rikos- ja päihdetaustaiset teatterilaiset, kokivat Porttiteatterin merkityksen stigmatisaation kannalta kuitenkin myös melko kaksijakoisesti. Tarkoituksena on vähentää vankeihin ja päihdetaustaisiin kohdistuvaa leimaa, mutta samalla Porttiteatteri tuo

tarkoituksenmukaisesti esille teatterilaisten taustat. Lisäksi ammattilaiset totesivat jokaisen kokevan stigman eri tavalla. Jo porttiteatterilaistenkin haastatteluissa nousi osallistujien vaihteleva suhtautuminen stigmatisaatioon ja leiman kantamiseen. Ammattilaisetkin olivat havainneet, että kaikkiin vangin stigma ei vaikuta.

”Nii se on varmaan meillä ollu enemmän että niin, just lievennetään stigmaa et ”haloo, tää on Porttiteatteri”, mut sit et mitä se stigmaatio on niille ihmisille.”

”Mut sit siel on toisaalt semmosii, jotka on ollu 20 vuotta sitte totaa linnassa, niit ei enää häiritse. Niit ei häiritse, ne on vaan sillä tavalla et ne kokee että sitä edelleen tulee sitä ennakkoluuloo niin paljon joka paikasta et ne tulee sinne niinku lepäilemää.”

Porttiteatterin korostaminen vankien teatteriseurueeksi herätti ristiriitaisia ajatuksia toimintaan osallistuneiden lisäksi ammattilaisissa. Ammattilaiset näkivät desistanssiprosessin vaiheen ja siviilissä oloajan lisäksi ongelmallisena myös sen, että toiminta on pakollista yksilöidä tiettyyn erityispiirteeseen rahoituksen hakemisen takia. Ammattilaiset kertoivat myös, että Porttiteatterin suuntautuminen vangeille on tuonut osalle toimintaan osallistuneista ajatuksia ulkopuolisuudesta yhteisössä:

”Ja sit heillä on sellanen kokemus, että kuuluukohan he enää tähän, koska tää on selkeesti vangeille...”

Taiteen ja teatterin vaikutus korostui taas ammattilaisten vastauksissa koskien stigmatisaatiota. Jo Porttiteatterin merkitystä rikollisuudesta irrottautumisen kannalta pohtiessa, ammattilaiset puhuivat toiseuden kokemuksen merkityksestä ja se nähtiin olevan oleellinen tekijä myös stigmatisaation lieventämisessä.

”...Tulla nähdyksi toisin kuin, mikä on se ikkuna, millä yleensä, jos on se stigma vahvasti ni aina tulee kohdelluks tietyllä tapaa ni teatterissa siitä ihmisestä, niiku, siinä ihmisessä ehkä vahvistuu jotkin muut puolet kuin ne jotka näissä muissa sosiaalisissa yhteisöissä...”

Porttiteatterin merkitys stigmatisaation kannalta nähtiin hieman ristiriitaisena ammattilaisten keskuudessa, sillä toiminnan tarkoitus on lieventää leimaa, mutta samalla se korostaa osallistujien vankilataustaa. Ammattilaisten esiin tuomat kaksijakoisuudet olivat hyvin yhteneväisiä rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten kertomien kokemusten kanssa. Ammattilaisten haastattelussa nousi esiin myös ristiriita toiminnan erityisyyden korostamisessa rahoituksen saami-

sen näkökulmasta. Saadakseen rahoitusta toiminnalle, sen järjestämisen tulee tapahtua korostetusti juuri tietyille marginaaliryhmälle suunnattuna. Tällainen korostaminen voi kuitenkin olla haitallista toimintaan osallistuneille ja jopa este lähteä toimintaan mukaan. Positiiviset asiat stigman lieventämisessä koettiin samoina, kuin Porttiteatterin merkitys voimaantumisessa ja rikollisuudesta irrottautumisessa. Itsensä toisin näkemistä ja vertaistukea pidettiin tärkeinä tekijöinä leiman vähentämisessä.

6.2.3 Yhteisöllisyyden tukeminen ammatillisesti

Porttiteatteri tarjoaa toimintaan osallistujille mahdollisuuden yhteisöllisyyteen ja vertaistuen saamiseen ja antamiseen. Tässä luvussa esitellään taiteen ammattilaisten näkemyksiä siitä, miten yhteisöllisyys ja vertaistuki Porttiteatterissa toteutuvat ja millä keinoin he voivat niitä toiminnassa ammattitaitonsa avulla tukea.

Yhteisöllisyyden tarjoaminen on yksi Porttiteatterin tarkoituksista ja ammattilaiset kokivat vertaistuen ja yhteisöllisyyden tulevan kuin huomaamatta itse teatteritoiminnan kautta. He näkivät tärkeäksi, että vankilasta vapautuessa on jokin paikka, missä kohdata samassa elämäntilanteessa olevia tai olleita.

”...Se mikä tulee ikään ku, vähän niinku ilmasena, on se ryhmän ja sen yhteisön tuki, (...) vertaistuki siinä että ne on ihmisiä että, kun sä vapaudut vankilasta ni sä oot usein yksin. Et ne on ihmisiä jotka on myös samassa tilanteessa tai on vapautunu jo aikasemmin jolloin niiku siinä on sitä elämää takana ja hyvin on menny. Et se yhteisö, se henki ja se vertaistuki mikä siellä on, tosi hienoo.”

Ammattilaisilta kysyttäessä, millaisena he näkevät vertaistuen merkityksen ja miten yhteisöllisyys näkyy toiminnassa, taitelijat kertoivat niiden ilmenevän hyvin konkreettisesti. Esiin tulleet tavat tukea ja kannustaa toisiaan näkyivät fyysisinä kosketuksina ja pieninäkin toisten jäsenten huomioonottamisina. Tällainen tuen osoittaminen ihmetytti positiivisesti ammattilaisia, kun ajatteli toimintaan osallistuneiden lähtökohtia ja muutoksia käyttäytymismalleissa. Yhteisössä näkyy selvästi jäsenten aito välittäminen toisistaan ja toisille antamisen ja itselle saamisen vastavuoroisuus. Ammattilaiset kuvasivat asiaa seuraavasti:

”...Ne kantaa toisistaan hirveesti, et ne tsemppaa, jos toisella on joku, koira kipeenä, et voi vitsi, seuraaval kerral muistetaan kysyä siitä. (...) Siihen musta liittyy sellanen, et sä saat jotakin, mut sä saat antaa. Et sä saat antaa hyviä asioita, koska se antaminen mun mielestä parantaa kaikist eniten, eikä se et sä saat.”

Jo rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten haastatteluissa esiin noussut fiiliskierros tuli esille myös ammattilaisten kertomana. Hekin kokivat fiiliskierroksen olevan yhteisössä hyvä tapa myös ammatillisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Fiiliskierros on kanava, jossa jokainen voi avautua tunnetiloistaan, minkä ei yleensä koeta olevan normien mukaista teatterimaailmassa muiden ammattilaisten kanssa työskennellessä. Ammatillaiset olivat myös huomanneet teatterilaisten tarpeen fiiliskierrokselle, jotta he pääsevät purkamaan tuntojaan.

”...aluks ja lopuks on aina fiiliskierros... (...) Se on pakko purkaa, et jos niitä ei, koska välillä, tavallaa ammattiryhmässä, sitä ei tehdä, tai yleensä sitä ei ehkä tehdä. Katsotaan, et se on ammattimaista, että sä pystyt pitämään sun äidin sairauden ulkona treeneistä. Mut tuolla se ei oo tarkoituksenmukasta, että kaikki pläjäyttää, ja musta tuntuu et jotkut oikeen kerää siihen...”

Porttiteatterin ammatillaiset kokivat vertaistuen ja yhteisöllisyyden merkitykset hyvin tärkeiksi toiminnassa. Kuten rikos- ja päihdetaustaiset teatterilaiset, myös ammatillaiset olivat sitä mieltä, että vertaistuen antaminen ja saaminen eivät ole ensisijalla, vaan ne tulevat osana toimintaa. Yhteisöllisyyden ammatillaiset kertoivat näkyvän hyvin konkreettisesti ja pieninäkin asioina ja tekoina. Ammatillaiset nostivat esille myös rikos- ja päihdetaustaisten kanssa toimimisen tuoman vaikutuksen heidän omiin elämäntilanteisiin ja kokemusten käsittelemiseen.

Kysyttäessä ammatillisilta, miten yhteisöllisyyttä ja vertaisuutta voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta, he korostivat oman ammattitaidon ja työskentelytapojen merkitystä. He myös nostivat esille ohjaustavan ja vallan jakamisen huomioimisen rikos- ja päihdetaustaisten kanssa työskentelyssä. Ohjaajan roolia ei tulisi korostaa toiminnassa. Auktoriteetin rooliin tuli myös kiinnittää huomiota työskentelyssä, ymmärtäen teatterilaisten taustoja ja kokemuksia, kuten laitoshistoriaa ja esimerkiksi sieltä tullutta hankalaa suhdetta auktoriteetteihin.

”Se on tavallaan se tapa ohjata, et siin on tavallaan se ohjaaminen on aika matalastatuksista ja sit se valta on niinku jaettu aika lailla selkeesti. Et tavallaan se auktoriteetin suhde, mikä voi olla aika kompleksinen, tulee lapsuuden auktoriteettien ja laitoksien takia. Olemalla tietoinen siitä...”

Vallan jakautuminen toiminnassa ei tarkoittanut vain valtaa ammatillisilla, vaan se jaettiin myös osallistujille. Ohjaajat pyrkivät tukemaan teatterilaisten itseohjautuvuutta ja aktiivisuutta, ja sen kautta lisäämään yhteisön yhteenkuuluvaisuutta ja osallistujien osallisuuden tunnetta. Tämä yhteisöllisyys näkyy yhteisön tavassa huomioida myös esimerkiksi yhteisön ulkopuoliset henkilöt.

Yhteisöllisyydestä puhuttaessa jo rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten haastatteluissa ilmeni heidän tarpeensa jämäkkään ja selkeään ohjaamiseen. Ammattilaisten vastaukset yhteisöllisyydestä kysyttäessä tukivat tätä esille tullutta tarvetta. Ammatillaiset olivat havainneet, että hyvin jäsennellyt teatteriharjoitukset selkeyttävät harjoitusten rakennetta ja edistävät niiden sujuvuutta, mutta sisältö on silti muutettavissa sen hetkisen tilanteen mukaan.

”Et on aika tarkasti strukturoidut harjoitukset, et se on niinku sellanen, mikä me ollaan huomattu, et rauhoittaa sitä tekemistä. Et siel on niinku tiettyt, niinku aika selkeet raamit, mut niitten sisällä saatetaan muuttaa ihan lennosta sitä, mitä ollaan tekemässä.”

Teatterilaisten ammattilaisiin kohdistamista auktoriteettiongelmista kysyttäessä, ammattilaiset eivät juurikaan olleet kokeneet ongelmia. Vähäiset ongelmat olivat ilmenneet vaihtelevasti eri teatteriprojekteissa ja niiden luonteissa. Sekä ammattilaiset että rikos- ja päihdetaustaiset teatterilaiset kokivat tämän auktoriteetin ja jämäkän ohjeistuksen käytön ristiriitaisena. Ammattilaiset olivat kuitenkin huomanneet, että rajojen asettaminen ja käskevä ohjaustapa sopivat rikos- ja päihdetaustaisille ja että teatterilaiset arvostivat heidän ammattitaitoaan.

”Kyllä, ja ne tykkää siitä et näyttelijät, jotka ohjataan, puututaan siihen asiaan ja annetaan sitä osaamisen elementtejä ja...”

Yhteisön voimavaraksi ammattilaiset näkivät kaikkien yhteisen fokuksen taiteen tekemiseen. Ammattilaiset olivat yhtä mieltä rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten kanssa siitä, että keskiössä on taide ja teatterin tekeminen, ilman erityisyyttä korostavia tekijöitä ja nimikkeitä. Kokonaisvaltaisuudessaan itse teatterin tekeminen tuo myös kuntouttavan elementin toimintaan. Taiteen tekeminen yhdistettiin myös tasavertaisuuteen. Asiaa kuvailtiin seuraavasti:

”Että se ihmeellisyys on, että juuri se taide, ehkä ilman niitä etuliitteitä... (...) Ja (taide) varmistaa sen tasavertaisen kohtaamisen. Et jos siinä ois etuliitettä, et osallistuvaa taidetta... (...) Et tavallaan te, vapautuvat vangit, ette oo ihan ”oikeen” taiteen arvostajia, vaan te ootte vähän semmosia ”vain” taitelijoita.”

Ammattilaiset kehuivat myös Porttiteatteri-yhteisön ammattimaista otetta ja kunnianhimoa tehdä taidetta. Myös he, rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten lisäksi, nostivat esille Porttiteatterin käsittelemien projektien aiheiden haasteellisuuden:

”Et ne on ollu ihan hirveen kunnianhimosii nää niinku projektit sisällöltään. Et ei oo helpoimmasta päästä myöskään lähtee tekeen aiheesta Armo, jota ne tekee seuraavaks.”

Porttiteatterissa mukana olevat taiteen ammattilaiset ovat työskennelleet useiden erilaisten erityis- ja marginaaliryhmien kanssa. Aikaisempiin projekteihinsa muiden asiakas- ja erityisryhmien kanssa verraten, ammattilaiset kokivat Porttiteatteri-yhteisön olleen kiitollisin. Porttiteatterilaisten halu ja motivaatio tekemiseen ovat näyttäytyneet vahvoina. Muiden ryhmien kanssa työskentelyssä oli tullut haasteita esimerkiksi osallistujien aktivoimisessa tekemiseen. Porttiteatteriin osallistuneet ovat ammattilaisten näkemyksen mukaan tulleet toimintaan niin itsensä kuin muidenkin takia:

”Et ne ihmiset on niinku, tullu antaa sinne asioita.”

Ammattilaiset kokivat heidän omat työskentelytapansa tärkeiksi menetelmiksi Porttiteatteri-yhteisön vertaisuuden ja yhteisöllisyyden tukemisessa. Vallan jakaminen, teatterilaisten osallistaminen ja auktoriteettien rooli koettiin myös tärkeiksi tiedostettaviksi asioiksi yhteisöllisyyden tukemisen kannalta. Ammattilaisten haastatteluissa nousi esille samoja asioita teemaan liittyen, kuin rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten haastatteluissa. Näitä asioita olivat esimerkiksi teatterilaisten kaipaama jämäkkä ja selkeä ohjaus, sekä taiteen tekemisen ensisijaisuus toiminnassa. Myös haasteet koettiin samankaltaisiksi niin ammattilaisten kuin ei-ammattilaisten keskuudessa.

6.2.4 Porttiteatteri voimaannuttavana toimintana

Porttiteatterin toiminta voimaannuttavana kokemuksena nousi esille toimintaan osallistuneiden haastatteluissa. Tässä luvussa tuodaan esille toiminnassa mukana olevien ammattilaisten näkökulma toiminnan voimaannuttavaan elementtiin, toiseuden kokemuksen mahdollistumiseen ja toiminnan vaikutukseen minäkuvan muokkaajana.

Porttiteatteri-toiminnan merkitys toimintaan osallistuneiden voimaantumisessa, identiteetin rakentumisessa ja minäkuvan muutoksessa on suuri niin rikos- ja päihdetaustaisten kuin taiteen ammattilaisten mielestä. Ammattilaiset näkivät Porttiteatterin olevan ainutlaatuinen paikka ja ympäristö, jossa käydä läpi elämäkokemuksia ja tehdä niistä taidetta.

”...Jos on tommonen, et voi käydä omaa elämää sen läpitte, ja että se konteksti, jossa se muuttuu taiteeks (...), jossain toises kontekstis näiden läpi käymine ei oiskaan mahdollista.”

Osallistujien itsensä toisin näkeminen ja uusien puolien löytäminen rikollis- ja päihteidenkäyttäjäidentiteetin tilalle nousi esille jo ammattilaisten kertoessa Porttiteatterin tarkoituksesta

ja tarpeesta. Teatterilaisten minäkuvan muutokseen ammattilaiset pyrkivät toiminnallaan ja taiteen tekemisellä:

”Niinku raottaa jotain sellasta mitä he ovat pitkän aikaa tottuneet sulkemaan, jos se on ollu sisällä, seinien sisällä, ei oo näyttäny tunteitaan, ei oo ollu kon-taktissa (...), se on semmonen alue mun mielestä mihin me taiteella mennään...”

Keinoiksi tukea teatterilaisten voimaantumista ja minäkuvan muutosta ammattilaiset kertoivat heidän roolinsa positiivisten kokemusten mahdollistajina. Tämän lisäksi he kokivat tärkeäksi teatterilaisten kokemuksen nähdyn tulemisesta ihmisenä, ei vankina tai päihdeidenkäyttäjänä. Nähdyn tuleminen ja yksilöiden kehittyminen koettiin yhteisön ominaisuudeksi. Ihmisenä nähdyn tuleminen lisäksi ammattilaiset korostivat teatterilaisten kykyjen ja taitojen esille tuomista ja kehittämistä.

”Meidän pitää pitää huoli et me annetaan niille ihmisille myös onnistumisen kokemuksia, se on ihan tosi tärkeä. Ja toinen tärkeä on se, et, et heidät nähdään. Ihmisen perustarve on tulla nähdyn. Ja sit jos heistä on nähty vaan vanki, tai joku muu tollanen puoli, nyt nyt heidät nähdään ihmisenä ja kehittyvänä.”

Mielekkään tekemisen tarjoaminen rikos- ja päihdetaustaisille on yksi Porttiteatterin päätarkoituksista. Ammattilaiset ilmaisivat tämän tarkoituksen merkityksen myös voimaantumisen kannalta olevan suuri. Hauskanpitäminen, nauraminen ja uskallus tehdä itsensä naurunalaiseksi koettiin tärkeäksi voimaantumisen kannalta.

”...Kyllähä Porttiteatterissa on ollu alusta asti, et tääl on niinku hauskaa. Nii se on niinku voimaannuttavaa myös: voi nauraa asioille, voi nauraa ehkä itselleen.”

Kysyttäessä ammattilaisilta, olivatko he huomanneet muutoksia toimintaan osallistuneiden identiteetissä, minäkuvassa, motivoitumisessa tai itsensä toisin näkemisessä, ammattilaiset kertoivat huomanneensa muutoksia ainakin muutamissa osallistujassa. Ammattilaiset kokivat muutokset positiivisiksi.

”Kyllä, on ollu hienoa seurata paria ihmistä ainakin tässä, et miten se muuttuu. Ja miten se elämäntarina alkaa vähän niinkun rakentuu toiseksi.”

Elämäntarinan rakentumisen muutosta ammattilaiset olivat huomanneet tapahtuneen esimerkiksi uusimman projektin yhteydessä, kun oli tutkittu armon käsitettä erilaisista näkökulmista. Armoa ei tarkasteltu vain uskonnollisena käsitteenä, vaan myös esimerkiksi arkipäiväisenä armon ilmenemisenä. Rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten haastattelussa armo-käsitteen

työstäminen nousi esiin haasteena sen monimuotoisuuden vuoksi, ja ammattilaiset olivat huomanneet teatterilaisissa sen syvemmän vaikutuksen:

”Ja nyt kun se tekee harjoitteita, joissa on fokuksessa sanoo, että miten tää liittyy armoon (...) niin sillä alkaa nouseen selkeesti sellasia muistoja tai kuvia, ja semmosia tunnereaktioita, jostain semmosista asioista, joihin on liittynyt armo. Se rakentaa nyt ihan selkeesti jollain tavalla sitä elämäänsä uusiks näiden muistojen varaan.”

Muutosta motivaatiossa ammattilaiset olivat huomanneet yksittäisten ihmisten osalta. Motivaation syntymistä tärkeäksi koettuun itsensä toisin näkemiseen oli havaittu. Ammattilaiset eivät kuitenkaan kokeneet motivoitumista kovinkaan tasaiseksi, vaan siinä oli ilmennyt ylä- ja alämäkiä. Ammattilaiset kuvailivat motivaation muutoksia seuraavasti:

”Et kyllä mä uskon et tää on monia noistakin on motivoinu ajattelemaan itsensä toisin.”

”Kyllä sen tietenkkin, motivaatioo on tullu. Ei oo tietenkään suunta tällanen (nousujohteinen) vaan se on tällasta (aaltoilevaa).”

Porttiteatterin ammattilaisten näkemykset toiminnan voimaannuttavasta elementistä yhdistyivät rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten kokemuksiensa kanssa. Ammattilaiset kokivat tärkeäksi luoda ympäristön, jossa saa onnistumisen kokemuksia ja positiivista palautetta sekä ammattimaista ohjausta teatterin tekemiseen, jotta osallistujat voivat kehittyä ihmisinä ja taiteen tekijöinä. Lisäksi ammattilaiset korostivat nähdyn tulemisen tärkeyttä voimaantumisen ja identiteetin rakentumisen kannalta. Toiminnan ainutlaatuisuus ja ilo tekemiseen nousivat myös esille merkittävinä tekijöinä. Ammattilaiset olivat huomanneet muutoksia osassa toimintaan osallistuneista. Nämä muutokset näkyivät elämäntarinoiden ja itsensä toisin näkemisinä, identiteetin ja minäkuvan rakentumisina sekä motivaation kasvamisena. Muutokset eivät kuitenkaan olleet luonteeltaan aina pysyviä.

6.2.5 Kehittämishaasteita ja näkemyksiä Porttiteatterin tulevaisuudesta

Taiteen ammattilaisten haastattelussa pohdittiin Porttiteatteri-toiminnan kehittämishaasteita yleisesti ja suhteessa muihin toimijoihin. Lisäksi selvitettiin ammattilaisten näkemyksiä ja toiveita toiminnan jatkosta ja tulevaisuudesta. Toimintaa koskevat toiveet vaihtelivat laajemman mittakaavaan kehittämisestä ja toiminnan vakiinnuttamisesta konkreettisiin käytännön asioihin.

Porttiteatterin ja ulkopuolisten toimijoiden yhteistyön kehittämishaasteista kysyttäessä tärkeimpänä nousi esiin Porttiteatteri-toiminnan rahoittaminen. Porttiteatterin oma ainutlaatuinen konsepti nähtiin haasteena rahoituksen kannalta, sillä Porttiteatteri ei ole projektiluonteinen, millaiseen on helpompi saada rahoitusta. Lisäksi haasteena nähtiin eri toimijoiden välinen kilpailu teatteritoiminnan tarjoamisesta. Ammattilaiset näkivät kuitenkin Porttiteatteri-konseptin edustavan juuri Rikosseuraamuslaitoksen ja rikosseuraamusalan tarpeisiin vastaavaa toimintaa:

”...koska rikoslain mukaan, juuri niinku Porttiteatterin tyyppinen on niinku parasta mahdollista...”

Ulkopuolisten kanssa tehtävän yhteistyön kehittämishaasteista kysyttäessä, ammattilaiset toivat esille myös muiden yhteistyökumppaneiden merkityksen toiminnan kehittämisen kannalta. Porttiteatteri-toiminnan vieminen eteenpäin esimerkiksi uusiin vankiloihin helpottuisi, jos mukana olisi lisäksi jokin muu toimija. Ammattilaiset kertoivat, että Porttiteatteri-toiminta olisi mahdollista saada joissain vankiloissa jopa osaksi vankien vapauttamissuunnitelmaa, joka on osa rangaistusajan suunnitelmaa, mutta tämän toteutumiseen tarvittaisiin yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

Kehittämishaasteista puhuttaessa ammattilaiset nostivat esille myös oman ammattitaidon ja ajan puuttumisen hoitaa hallinnollisia asioita. Porttiteatteri-toiminnan organisoinnissa hallinnolliset tehtävät vievät paljon aikaa ja rikosseuraamusalan eri järjestelmien hahmottaminen voi ilman pätevyyttä olla hankalaa. Näiden tehtävien ja Porttiteatterin kokonaisuuden hallitsemiseksi tarvittaisiin myös rahoitusta. Ammattilaiset kuvailivat asiaa seuraavasti:

”...Ne on haasteellisia, että pitäis olla hirveen hyvä tuotantokoneisto et pysyis kartalla ja mistä sit rahaa sille tuotantokoneistolle. Niinpä tässä sitten Porttiteatterin vetäjät tavallaan joutuu tekee paljon tuotannollista työtä. (...) Ja se kuvio on, meikäläisille taiteentekijöinä niinku vaikeasti hahmottuva...”

Ammattilaiset kokivat kehittämishaasteita olevan kaiken kaikkiaan paljonkin, mutta niiden nimeämisen tarkemmin olevan hieman hankalaa. Porttiteatteritoiminnan kehittäminen ja sen rakenteen luominen koettiin haastavaksi ja jopa toisinaan turhauttavaksi. Toiminnan tulokset kuitenkin palkitsevat tekijät. Ammattilaiset myös korostivat omaa luottavaisuutta Porttiteatterin kannattavuuteen ja tarpeellisuuteen.

Ammattilaisten esille tuomat kehittämishaasteet ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä liittyivät pääasiassa toiminnan rahoittamisen tuomiin haasteisiin. Haasteet nähtiin

nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden yhteistyökumppaneiden merkityksenä Porttiteatteri-toiminnan kehittämisessä. Ammatillaiset kokivat haasteeksi myös oman pätevyyden ja ajan riittämättömyyden toiminnan kokonaisuuden kannalta. Heillä oli kuitenkin vahva usko Porttiteatterin toimintaan.

Porttiteatteri-toiminnan jatkosta ja tulevaisuudesta kysyttäessä, kaikki ammatillaiset toivoivat ensisijaisesti toiminnan ja etenkin rahoituksen vakiintumista ja sen myötä toiminnan kehittämistä. Toiveeksi esitettiin myös yhteiset projektit eri alan toimijoiden kanssa. Hyvinkin konkreettiseksi toiveeksi ilmaistiin oman harjoitustilan saaminen.

”...Toivoisin semmosta vakiintumista, niinkun tarkotan rahotusta, jollon pystys tekeen myös sitä vankilatyöpajatoimintaa. (...) Sitten mä haluaisin tehdä joidenkin oppilaitosten, esimerkiks Laurean, kans yhteistyötä, jossa esimerkiks rikosseuraamusesimiehet ja sillä alalla olevat tekis meiän kans yhteisiä proggiksia, musta se ois kauheen hienoo.”

Porttiteatterin jatkon kannalta isoksi kysymykseksi nousi juurikin toiminnan rahoitus. Porttiteatterissa työskentely on riski ammatillisille toimeentulollisesti, kunnes rahoitus saadaan vakiinnutettua. Ammatillaiset ovat kuitenkin niin omistautuneita Porttiteatterille, että ovat tehneet työtä jopa ilman takuuta minkäänlaisesta rahallisesta palkasta. Koko haastattelussa korostunut taiteen merkitys tuli esille myös Porttiteatterin jatkosta ja tulevaisuudesta puhuttaessa. Toiminta keskittyy ensisijassa taiteen ja teatterin tekemiseen, ja siitä ammatillaiset haluavat pitää kiinni.

”Sit mä toivon, että taiteellinen, niinku taso säilyy. Että siinä säilyis se fokus kuitenkin. Koska tässä keskustelun aikanaki tajuaa sen, että se ei oo mitään, ellei se oo niinku taidetta.”

Porttiteatterin tulevaisuudessa ammatillaiset pitivät tärkeimpänä toiminnan vakiinnuttamista, etenkin rahoituksen kannalta. Toiveina olivat myös toiminnan kehittäminen ja erilaiset yhteistyöprojektit. Näiden lisäksi ammatillaiset halusivat jatkossakin pitää toiminnan keskiössä itse taiteen ja teatterin tekemisen.

7 Johtopäätökset

Tässä luvussa haemme vastauksia opinnäytetyömme tutkimusongelmaan: ”Onko Porttiteatterin toimintaan osallistuminen vaikuttanut henkilöiden elämän eri osa-alueisiin, identiteetin ja minuuden rakentumiseen sekä rikollisuudesta irrottautumiseen?” Tarkastelemme tutkimuksetamme saatuja keskeisiä tuloksia peilaamalla niitä työmme teoreettiseen viitekehykseen, mikä

koostuu voimaantumisen, vankilateatteritoiminnan, vertaistuen ja yhteisöllisyyden, identiteetin ja minäkuvan sekä desistanssin ja stigmatisaation käsitteistä. Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten perusteella voidaan todeta Porttiteatteri-toiminnalla olevan myönteinen vaikutus rikos- ja päihdetaustaisten elämän eri osa-alueisiin sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukemiseen.

7.1 Porttiteatteri-toiminta desistanssin tukijana ja hyvinvoinnin lisääjänä

Opinnäytetyömme tulokset osoittavat Porttiteatteri-toimintaan osallistumisen tukevan desistanssiprosessia. Desistanssi on rikollisuudesta irrottautumista ja prosessin ylläpitämistä, johon kuuluvat muutokset yksilön kognitioissa, identiteetissä sekä minäkuvassa ja ne voivat edeltää tai tapahtua samaan aikaan sosiaalisissa suhteissa tapahtuvien muutosten kanssa (McNeill & Weaver 2007, 90-91). Tuloksiemme mukaan toimintaan osallistuminen tukee, motivoi ja edesauttaa rikoksettomuutta ja päihteettömyyttä, mutta haastateltavat kertoivat päätöksen rikollisuudesta ja päihteistä irrottautumisesta tapahtuneen kuitenkin jo ennen toimintaan osallistumista. Lisäksi tulokset osoittavat toimintaan osallistumisen vaikuttaneen myönteisesti osallistujien minäkuvaan ja itsensä toisin näkemiseen. Rikollisuudesta irrottautumisen kannalta Porttiteatterissa positiivisena koettiin etenkin mielekäs tekeminen rikollisuuden tilalla sekä yhteisön sitoutuneisuus päihteettömyyteen ja rikoksettomuuteen. Lisäksi toiminnan merkitys arjen rakentumisessa edesauttaa rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan hallintaa. Opinnäytetyömme tuloksissa korostuu toiminnan merkittävä rooli tukitekijänä rikoksettomassa ja päihteettömässä elämäntavassa.

Rikollisuudesta irrottautumiseen vaikuttavat yksilön ominaisuuksien lisäksi tilannekohtaiset, kulttuuriset ja rakenteelliset tekijät. Erityisesti yksilölliset ominaisuudet ja sosiaaliset toimintatavat ovat keskeisiä rikollisuudesta irrottautumisen kannalta. (Viikki-Ripatti 2011.) Opinnäytetyömme tulosten perusteella Porttiteatterin toimintaan osallistuvat ovat huomanneet kehitystä sekä henkilökohtaisissa ominaisuuksissaan että sosiaalisissa valmiuksissaan. Toiminta on lisännyt muun muassa osallistujien paineensietokykyä, pitkäjänteisyyttä, itsevarmuutta ja valmiuksia käsitellä vaikeitakin asioita. Omien valmiuksien tiedostaminen edesauttaa yksilön omien voimavarojen tunnistamista. Yksilölliset suojaavat tekijät ovat merkittäviä rikoksettoman elämäntavan ylläpitämisessä ja eheytyksen tunteen sekä paineensietokyvyn kasvamisen kannalta (Laine 2011). Teatteritoiminta ja yhteisöllisyys ovat myös avartaneet osallistujien ajatusmaailmaa sekä auttaneet vaikeiden asioiden käsittelyä ja omista kokemuksista avautumista. Myös taiteen ammattilaiset kokivat, että eri produktioita luodessa teatterilaisista huomasivat sen, miten he pystyivät käsittelemään vanhojakin asioita uudella tavalla. Opinnäytetyömme tulosten perusteella voidaan todeta Porttiteatteri-toiminnalla olevan kokonaisvaltaisesti myönteinen vaikutus osallistujien elämään sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukemisessa ja ylläpitämisessä.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan Porttiteatterin toimintaan osallistumisesta on saatu pääasiassa positiivisia kokemuksia ja toimintaan osallistuminen vaikuttaa myönteisesti osallistujien eri elämän osa-alueisiin. Tulosten perusteella toiminnalla on merkittävä vaikutus elämään ja hyvinvointiin yleisesti. Taidetoiminnalla, kuten teatterilla, on huomattu olevan monia positiivisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin. Tutkimusten mukaan taiteen keinoin voidaan lisätä henkilön tunnetta siitä, että hän on merkityksellinen, tukea arjenhallintaa, edistää uusien ihmissuhteiden luomista sekä parantaa yleistä aktiivisuutta (Kostiainen 2016). Työmme tulosten mukaan Porttiteatterin toimintaan osallistuminen oli yksi arjen rakentumiseen kiinteästi liittyvä osa ja sen koettiin tuoneen mielekkyyttä ja sisältää arkeen. Lisäksi tulokset osoittavat toimintaan osallistumisen vaikuttaneen sekä uusien ihmissuhteiden luomiseen että vanhojen parantamiseen. Rikos- ja päihdetaustaisten välit esimerkiksi perheeseen voivat olla huonot tai kokonaan katkenneet, mutta opinnäytetyömme tulokset osoittavat toimintaan osallistumisen vaikuttaneen myönteisesti sosiaalisiin suhteisiin. Saamiemme tulosten mukaan myös taiteen ammattilaiset olivat huomanneet teatterilaisissa tapahtuneita muutoksia niin käytösmalleissa kuin ajattelutavassakin.

Yhteisön ja ympäristön tuki on tärkeää myös desistanssiprosessin kannalta. Desistanssiprosessissa on Laineen (2011) mukaan yksilöllisten suojaavien tekijöiden lisäksi oleellista myös se, että yksilö saa kokea kuuluvuutta ja että hänellä on muutoksessa tukeva sosiaalinen ympäristö. Opinnäytetyömme tulosten perusteella tämä on toteutunut Porttiteatterin toiminnassa, sillä sen tuoma yhteisö ja sen mukana tullut tuki yleisesti koettiin siviiliin siirtyessä sekä rikoksista ja päihteistä irrottautuessa tärkeäksi. Toimintaan osallistuneet kokivat Porttiteatterin ympäristönä tukevan heitä muutosprosessissa silloinkin, jos oma jaksaminen tuntuu olevan koetuksella. Myös taiteen ammattilaiset kertoivat huomanneensa osallistujissa selkeitä muutoksia produktioiden aikana ja havainneensa ryhmän rohkaisevan ja kannustavan toisiaan. Ammattilaiset nostivat esiin yhteisön tuen yhtenä tärkeänä osana muutosprosessin tukemisessa. He kertoivat Porttiteatterin olevan desistanssiprosessin tukemisen kannalta hyvä paikka, koska toiminnassa mukana olevat henkilöt ovat kokeneet samankaltaisia asioita ja pystyvät tukeen toisiaan ja näyttämään, ettei kukaan ole yksin elämäntilanteensa kanssa. Opinnäytetyömme tulokset osoittavat yhteisön tuen merkityksen tärkeäksi toiminnassa ja esimerkiksi haasteiden voittamisessa, sillä työmme tuloksissa nousee usein esille yhteenkuuluvuuden tunteen ja yhteisön tuen positiivinen vaikutus osallistujiin.

Ihmisellä on sisäinen tarve tulla sosiaalisesti hyväksytyksi ja siksi onkin tärkeää, että jostain ulos sulkemisen ja erilaiseksi leimaamisen sijaan hänelle annetaan tunne siitä, että hän kuuluu johonkin (Laine 2011). Haastatteluissa kävi ilmi, etteivät porttiteatterilaiset lähteneet toimintaan mukaan hakeakseen sieltä vertaistukea, mutta totesivat Porttiteatterin yhteisönä ja toi-

mintana kuitenkin toimivan yhtenä kuntoutumista tukevana elementtinä esimerkiksi itsehoitoryhmiä ohella. Saatujen tulosten perusteella voidaan päätellä myös se, ettei vertaisuus ollut toiminnan tärkein elementti, vaan se tuli ennemminkin lisänä yhteisöllisyyden mukana. Karsikkaan (2005, 109) mukaan yhteisöllisyys tukee myös yksilön itseluottamusta, aktiivisuutta, vastuuntuntoisuutta ja psyykkistä eheytymistä. Opinnäytetyömme tulokset ovat yhteneväiset Karsikkaan näkemyksen mukaan, sillä toimintaan osallistuminen on lisännyt osallistujien itse- ja esiintymisvarmuutta, aktivoinut heitä elämän eri osa-alueilla ja vaikuttanut myönteisesti osallistujien henkiseen hyvinvointiin. Kaikki edellä mainituista tekijöistä edesauttavat myös yksilön voimaantumista.

7.2 Teatteritoiminta voimaannuttavana kokemuksena ja positiivisemmän minäkuvan rakentajana

Opinnäytetyömme tulosten mukaan kaikki haastateltavat kokivat toimintaan osallistumisen vaikuttaneen myönteisesti heidän elämänsä eri osa-alueisiin. Suurin osa koki toiminnalla olevan positiivinen vaikutus elämään yleisesti. Raunion (2004, 54-55) ja Heikkilän & Heikkilän (2005, 29) mukaan voimaantumisen tarkoitetaan yksilön toimintavoiman kasvattamista ja elämänhallinnan edistämistä, joita lisätään tukemalla yksilön omia voimavaroja ja vastuunottoa elämästään. Saamamme tulokset ovat yhteneväisiä tämän määritelmän kanssa niin teatterilaisten kuin Porttiteatterin ammattilaisten näkemyksen mukaan, sillä Porttiteatteri-toimintaan osallistuminen edistää yksilön voimaantumista, koska sillä on myönteinen vaikutus osallistujien elämään yleisesti ja se on muuttanut yksilöiden kokemusta itsestään positiivisemmaksi sekä lisännyt toimintaan osallistujien voimavaroja ja henkistä hyvinvointia.

Useat haastatelluista kertoivat saaneensa kannustusta ja tukea lähipiiriltään, mikä yhtenee näkemykseen siitä, että kannustava ympäristö tukee voimaantumisen rakentumista (Karsikas 2005, 109; Siitonen, 1999, 93). Haastateltavat olivat myös toimintaan osallistuessaan kohdanneet niin positiivisia kuin negatiivisiakin haasteita, mutta kertoivat pystyneensä pääsemään niistä yli. Yksilön kokemus omasta pystyvyydestään vaikuttaa positiivisesti itsetuntoon (Hutchison & Lord 1993, 19-20) ja itsetunnon paraneminen näkyy voimaantumisenä (Karsikas 2005, 39). Haasteiden ylittäminen ja itsetunnon paraneminen vahvistavat Porttiteatteri-toiminnan merkitystä voimaannuttavana tekijänä. Myös Porttiteatterin ammattilaiset pitivät tärkeänä sellaisen ympäristön luomisen, jossa saa onnistumisen kokemuksia ja positiivista palautetta sekä ammattimaista ohjausta teatterin tekemiseen, jotta osallistujat voivat kehittyä ihmisinä ja taiteen tekijöinä. Haastatellut kertoivat Porttiteatteriin osallistumisen tuoneen sisältöä ja mielekästä tekemistä heidän elämäänsä ja sitä kautta vaikuttaneen arjen mielekkyyteen ja tunteeseen siitä, että he edelleen kuuluvat tähän yhteiskuntaan. Osallisuuden kokemus vaikuttaa myönteisesti itsetuntoon, mikä puolestaan vaikuttaa laajemmin henkiseen hyvinvointiin ja voimaantumiseen (Kurki 2015, 66). Karsikas (2005, 47) kuvailee voimaantumisen rakentumisen

elementeiksi myös luottamuksen, kunnioituksen, tasa-arvon, vapauden ja hyväksynnän. Opin-
näytetyömme tuloksissa tulee esille samat voimaantumista tukevat tekijät toiminnassa.

Opinnäytetyömme tuloksien mukaan lähes kaikki Porttiteatterin toimintaan osallistuneet olivat
huomanneet positiivisia muutoksia identiteetissään ja minäkuvassaan: haastateltavat kertoivat
itsevarmuutensa kasvaneen ja huomanneensa myönteisiä muutoksia itsetunnossaan. Myös Port-
titeatterin ohjaajat olivat huomanneet muutoksia osassa osallistujissa. Minäkuvaan on monta
näkökulmaa, ja sen voidaan nähdä rakentuvan esimerkiksi erilaisten kokemusten pohjalta tai
yksilön itse luomana kuvana lähtökohdistaan ja tavoitteistaan, mutta myös sosiaalinen toiminta
vaikuttaa siihen vahvasti (Ruisniemi 2006, 57-59). Porttiteatterin toiminnan kautta haastatel-
tavat olivat saaneet onnistumisen kokemuksia, joiden myötä heidän motivaationsa oli myös
kasvanut ja he olivat löytäneet uusia voimavaroja itsestään. Yksilön voimavarojen lisääminen
ja tukeminen ovat oleellisia tekijöitä voimaantumisessa (Raunio 2004, 54-55). Lisäksi haasta-
teltavista lähes puolet näkivät itsensä nyt toisin, koska Porttiteatterissa he kokivat tasavertai-
suutta muiden kanssa ja teatterista saatu hyväksyntä, kannustaminen ja onnistumiset edesaut-
toivat näkemään itsensä uusin silmin. Empatian näyttäminen ja avoin vuorovaikutteisuus toisten
kanssa toimiessa ovat kuitenkin yleisesti ottaen sellaisia piirteitä, joita ei vankilassa arvosteta
niin paljon (Johnston 2004, 109). Siksi kynnys teatteritoiminnan aloittamiseen muun muassa
sosiaalisen paineen takia on siellä korkea. Opinnäytetyömme tulokset kuitenkin osoittavat, että
toimintaan osallistuminen on parantanut osallistujien vuorovaikutustaitoja ja kykyä käsitellä
kokemuksiaan. Muun muassa näistä syistä sillä on ollut myönteinen vaikutus rikos- ja päihde-
taustaisiin niin vankilassa ollessa, siviiliin siirtyessä kuin vielä pitkän siviilissä vietetyn ajan
jälkeenkin. Sosiaalisella vuorovaikutuksella ja johonkin yhteisöön kuulumisella on vahvistava
merkitys yksilön minäkuvalle. Oman identiteetin tuntemusta lisää tunne siitä, että on hyväk-
sytty omaksi itsenään (Huovila 2013, 52). Opinnäytetyömme tulokset osoittavat Porttiteatteri-
yhteisöllä ja sen toiminnalla olleen edistävä vaikutus osallistuneiden positiivisemmän minäku-
van muodostamisessa, joka edistää myös voimaantumista.

Voimaantumisen mahdollistuminen edellyttää yksilön kasvanutta tietoisuutta itsestään ja ym-
päristöstään (Hutchison & Lord 1993, 3). Opinnäytetyömme tulosten mukaan Porttiteatteri-toi-
minta on edistänyt siihen osallistuneiden kykyä käsitellä omaa rikos- ja päihdetaustaansa ja sen
hyväksymistä ja näin ollen vaikuttanut positiivisesti elämänlaatuun. Vankien voimaantuminen
alkaa usein vangin ottaessa vastuun rikoksestaan, joka edesauttaa rikollisuudesta ja päihteistä
irrottautumista (Karsikas 2005, 39-40). Porttiteatteri-toiminta pyrkii tarjoamaan osallistujille
mahdollisuuden löytää omia voimavaroja teatterin keinoin ja mahdollistamaan erilaisen minä-
kuvan rakentumisen rikollis- ja päihteidenkäyttäjäidentiteetin tilalle. Taiteen tekeminen voi
olla hyvin voimaannuttavaa ja sen avulla yksilö voi ilmaista itseään sekä nostamaan pintaan
piilossa olleita tunteita ja ajatuksia. Taiteen kautta yksilön on myös helpompi lähestyä tarkas-
telemaan omaa persoonallisuuttaan. (Gladding & Newsome 2010, 288.) Taiteen ja teatterin

tekemisen merkitys korostuu läpi opinnäytetyön tulosten. Onnistumisen kokemukset teatteri-toiminnassa lisäsivät osallistujien itsetuntoa ja motivaatiota sekä sen kautta itsensä toisin näkemistä ja voimaantumista.

Stigma voi vahingoittaa yksilön minäkuvan rakentumista ja lisätä epävarmuutta sekä vähentää itsearvostusta (Ervasti 2010). Opinnäytetyömme tulokset kuitenkin osoittavat, että toiminnan myötä juuri nämä tekijät ovat vahvistuneet ja lisääntyneet ja näin ollen toiminnan merkitys myös stigmatisaation kannalta on suuri. Työmme tuloksissa myös ammattilaisten näkemys toiminnan merkityksestä stigmatisaatioon liittyi osallistujien identiteettiin ja yhteisöön kuulumiseen. Yksilön tai ryhmän rikolliseksi leimaamisen on todettu lisäävän rikollisia ominaisuuksia ja edesauttavan rikollisen identiteetin omaksumista leimaamisen myötä (Laitinen & Aromaa 2005, 66). Siksi Porttiteatterin tarjoama tapa käsitellä stigmatisaation kokemista ja sen vähentäminen muun muassa yhteisön tuella on tärkeää ja vaikuttavaa toimintaa. Toimintaan osallistuminen on auttanut osallistujia myös hyväksymään oman taustansa ja muiden mielipiteet mahdollisesta leimasta.

Leimautuminen kohdistuu tavallisesti marginaali- ja vähemmistöryhmiin (Haghighat 2001), kuten rikoksentekijöihin. Opinnäytetyömme tulokset antavat ristiriitaisen kuvan Porttiteatterin merkityksestä stigmatisaation kokemiseen. Harva osallistujista kertoi kokeneensa stigmatisaatiota ja osa oli kokenut toimintaan osallistumisen jopa negatiivisesti leimautumisen kannalta, vaikka toiminnan tarkoituksena on vähentää stigmaa. Porttiteatteri korostaa olevansa vankien teatteriseurue, jolloin stigma voi lisääntyä ja nostaa vankileiman uudelleen esiin. Laineen (2007, 115) mukaan ilmiö johtuu sosiaalisen kontrollin aikaansaamasta ulkoa päin tulevasta leimasta. Tuloksissa ilmenee myös Porttiteatterin ammattilaisten kaksijakoinen näkemys toiminnan merkityksestä osallistujiin kohdistuvan stigmatisaation lieventämisessä. Ristiriitaisuudesta huolimatta saamiemme tulosten perusteella toimintaan osallistumisella on stigmatisaation kokemista lieventävä vaikutus.

7.3 Porttiteatteri kuntouttavana toimintana rikosseuraamusalalla

Porttiteatterin toiminta on opinnäytetyömme tulosten mukaan rinnastettavissa muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on yksilön sosiaalisten taitojen ja arkielämän hallinnan lisääminen ja ylläpitäminen, jonka lisäksi vankilassa toteutettavalla sosiaalisella kuntoutuksella pyritään valmistautumaan vankilasta vapautumiseen (Rikosseuraamuslaitos 2016b). Opinnäytetyömme tulokset osoittavat Porttiteatteri-toiminnan olevan merkittävä tekijä siviiliin siirtyessä ja koevapauden aikana. Tulosten mukaan sillä on myös tärkeä rooli rikos- ja päihdetaustaisten rikoksettomuuden ja päihhteettömyyden tukijana, arjen rakentajana ja sen sosiaalisen ympäristön voidaan katsoa vahvistavan yksilön omaa toimijuutta ja osallisuutta.

Porttiteatteri-toiminnan yksi tarkoituksista on tarjota yhteisöllisyyttä ja työmme tulokset osoittavat Porttiteatteri-yhteisön roolin merkittäväksi hyvinvoinnin lisääjänä ja rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana. Vilkkumaan (2010, 28-29) mukaan sosiaalinen kuntoutus koostuu yhteisöllisyyden kokemuksen saavuttamisesta ja muiden huomioimisesta, sosiaalisesta läsnä olemisesta ja toiminnassa mukana olemisesta. Pääpaino on yksilön sopeutumisessa sosiaaliseen ympäristöönsä ja vuorovaikutukseen siinä. Muiden kanssa toimiminen luo pohjan toiminnalle. Saamiemme tulosten perusteella Porttiteatterin ympäristö mahdollistaa avoimen ja tasavertaisen kanssakäymisen sekä yhteenkuuluvuuden tunteen muiden yhteisön jäsenten kanssa. Lisäksi tuloksissa korostuu Porttiteatterin vahva yhteisöllisyys ja yhteisön jäsenistä välittäminen. Tuloksiamme mukaan Porttiteatteri-yhteisössä mukana oleminen on lisännyt osallistujien sosiaalisia taitoja. Kuntoutuksessa tärkeintä on uskoa yksilön kanssa tehtävän työn muutostyöskentelyä ja sosiaalisia suhteita edesauttavaan vaikutukseen ja nähdä sen olevan parempi vaihtoehto, kuin viettää vankeusaika eristettynä muista (Linderborg 2011, 43). Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten perusteella Porttiteatterin toimintaa ohjaavat ammattilaiset uskovat työn tärkeyteen ja vaikuttavuuteen ja myös toiminnassa olevat teatterilaiset kokevat toiminnassa mukana olemisen kokonaisvaltaisesti mielekkäänä.

Opinnäytetyömme tulokset osoittavat, että päätös rikollisuudesta ja päihteistä irrottautumiseen on tapahtunut jo ennen toimintaan osallistumista. Porttiteatterin toiminta ja ympäristö tukevat tätä päätöstä. Sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen ympäristö ovat erityisen tärkeitä sosiaalisessa kuntoutuksessa. Motivaation elämäntavan muutokseen on kuitenkin lähdettävä yksilöstä itsestään ja sosiaalisten suhteiden tuoma tuki edesauttaa siinä onnistumista (Sarpavaara 2014, 208). Yhteisön tuen merkitys korostui opinnäytetyömme tuloksissa ja Porttiteatteri tarjoaa sosiaalisen tuen rikoksettomaan ja päihteettömään elämäntapaan. Lisäksi tuloksemme osoittavat, että toimintaan osallistumisella on myönteinen vaikutus osallistujien perhesuhteisiin sekä uusiin ihmissuhteisiin. Porttiteatterista on myös tullut toimintaan osallistujille tärkeä harrastus ja merkittävä tekijä arjessa. Yksilön sosiaaliseen ympäristöön kuuluu elämän sosiaalinen konteksti kokonaisuudessaan: sosiaalinen verkosto, asuminen, työt sekä harrastukset (Lahti & Pienimäki 2010, 137). Opinnäytetyöstämme saamiemme tulosten mukaan Porttiteatterin toimintaan osallistumisella voidaan vaikuttaa hyvin moneen sosiaaliseen ympäristöön kuuluvaan elementtiin ja toiminnan voidaan todeta mukailevan sosiaalisen kuntoutuksen periaatteita.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella voidaan todeta Porttiteatteri-toiminnan täyttävän sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet, vaikka kuntoutus ei ole toiminnan pääasiallinen tarkoitus. Porttiteatterin keskiössä on teatterin tekeminen, mutta opinnäytetyömme tulokset osoittavat toiminnan vaikuttavan myös kuntouttavasti. Kuntouttavaksi toiminnaksi lasketaan kaikki toi-

minnot, joiden avulla pyritään edesauttamaan rikollisuudesta ja päihteistä irrottautumista, yhteiskuntaan sopeutumista sekä parantamaan elämänhallintaa, toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta (Karsikas 2005, 22-23). Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten perusteella Porttiteatteri-toimintaan osallistumisesta saadut valmiudet vaikuttavat myönteisesti niin yksilöiden voimaantumiseen, minäkuvaan kuin rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan ylläpitämiseen. Lähes kaikki olivat saaneet osallistumisesta monia erilaisia valmiuksia, jotka hyödyttävät useilla elämän eri osa-alueilla: henkilökohtainen kehittyminen uusien ajatusmallien myötä, halu kehittää omaa osaamista tulevaisuudessakin sekä itseluottamusta lähteä jatkamaan teatteriharrastusta ja toteuttaa itseään muidenkin harrastusten muodossa.

Porttiteatterin toiminta on laadultaan Suomessa ainutlaatuista ja opinnäytetyömme tulokset tukevat tämän kaltaisen toiminnan jatkamista ja kehittämistä. Tulosten perusteella Porttiteatteri-toiminnan käyttäminen osana kuntouttavia toimintamuotoja on perusteltua: sekä haastellut ammattilaiset että teatterilaiset olivat yhtä mieltä asiasta. Yksi keskeinen tavoite kuntoutuksessa on syrjäytymisvaarassa olevien asiakkaiden tavoittaminen ja kuntouttaminen sekä ennaltaehkäistä välinputoamista palvelu- ja kuntoutusjatkumossa (Kokko 2010, 163). Porttiteatteri-toiminta on mahdollista aloittaa esimerkiksi jo vankilassa ja jatkaa sitä siviiliin siirtymisen jälkeen, jolloin osallistuja pystyy jatkamaan toimintaa tutussa ympäristössä elämäntilanteen vaihtuessa. Tämä siltana toimiminen vankeuden ja siviiliin siirtymisen välillä on ollut Porttiteatterin pyrkimys jo toiminnan perustamisesta lähtien. Myös opinnäytetyöstä saamamme tulokset vakuuttavat Porttiteatterin olevan tärkeä toimija rikosseuraamusalalla: sen toiminta on koettu erittäin merkittäväksi niin vankilassa ollessa kuin koevapaudessa sekä siviilissäkin.

8 Pohdinta

Tässä osiossa pohdimme opinnäytetyöprosessia, työmme luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa ammatillista kehittymistämme prosessin aikana. Lisäksi esittelemme oman näkökulmamme kehitysideoihin ja jatkotutkimusehdotuksiin. Ensin pohdimme opinnäytetyöprosessin haasteita ja onnistumisia sekä parityöskentelyn toimivuutta. Tätä seuraa opinnäytetyömme luotettavuuden ja eettisyyden arviointi, jossa pohdimme näiden tekijöiden toteutumista. Ammatillisessa pohdinnassa tarkastelemme omaa ammatillista oppimistamme ja kehittymistämme opinnäytetyöprosessin myötä. Lopuksi pohdimme mahdollisia kehitysideoita ja jatkotutkimusehdotuksia.

8.1 Pohdintaa opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyö oli kokonaisuudessaan hyvin laaja ja työläs prosessi, mutta samalla hyvin rikastuttava ja opettavainen. Opinnäytetyöprosessimme alkoi jo yli vuosi sitten, mutta erilaisten

syiden vuoksi prosessi venyi. Suurimmiksi ongelmiksi nousivat aikataulumme yhteensovittaminen työn ja työharjoittelun vuoksi ja haastateltavien kontaktointi. Prosessin loppupuolella lisähaasteen toi toisen meistä muutto toiselle paikkakunnalle, jolloin emme voineet yhdessä tehdä työtä samalla lailla kuin aikaisemmin. Opinnäytetyöprosessin loppupuoli tuntui myös hieman ristiriitaiselta, sillä omat tavoitteemme niin opinnäytetyön kuin valmistumisen suhteen olivat korkealla, mutta meille tuli hieman kiire työn loppuun saattamisessa, minkä pelkäsimme vaikuttavan työn laatuun. Olemme kuitenkin tyytyväisiä lopputulokseen ja opinnäytetyötämme saatuihin tuloksiin.

Opinnäytetyöprosessimme haasteet alkoivat, kun aikataulumme eivät sopineet yhteen työharjoittelun ja työn vuoksi, jolloin prosessi jäi tauolle. Seuraava haaste ilmeni vaikeutena saada kontaktoitua mahdollisia haastateltavia opinnäytetyötämme varten. Tähän vaikutti myös ulkopuoliset tekijät ja Porttiteatterin kesätauko lopulta venytti haastattelut alkusyksyyn. Haastatteluaikojen sopimisetkaan eivät sujuneet ongelmitta, sillä jo sovittuja haastatteluja peruttiin tai osa haastateltavista ei tullut sovittuna aikana paikalle. Lopulta kuitenkin työmme palkittiin ja saimme tarvittavat haastattelut tehtyä. Aineiston määrä ja sisältö myös yllätti meidät positiivisesti, sillä aluksi pelkäsimme, että aineisto jäisi vajaaksi haastateltavien vähyyden vuoksi. Olimme myös iloisia siitä, miten mielellään porttiteatterilaiset suostuivat haastateltaviksi ja kuinka helposti ja luontevasti haastattelutilanteet loppupeleissä sujuivat.

Yhteistyö työelämän edustajien kanssa sujui vaihtelevasti. Aluksi opinnäytetyömme tilaajan ja työelämän yhteytemme, KRIS-Etelä-Suomi ry:n, kanssa yhteistyö oli moitteetonta ja tarvittavat sopimukset ja tutkimusluvut saimme ilman vastoinkäymisiä. Koimme kuitenkin takaiskun yhteistyössä kun KRIS-Etelä-Suomi ry:n hallinnossa tapahtui suuria muutoksia. Työelämämme yhteys ei myöskään missään vaiheessa osoittanut kovin aktiivista kiinnostusta opinnäytetyötämme kohtaan, mitä olisimme ehkä toivoneet. Yhteistyö Porttiteatterin ohjaajan kanssa puolestaan sujui alusta asti erittäin hyvin ja hän oli suurena apuna haastateltavien kartoittamisessa ja hankinnassa. Opinnäytetyöprosessimme ohjaajan kanssa yhteistyö sujui myös erinomaisesti ja saimme häneltä tarvittavaa tukea jokaisessa prosessin vaiheessa ja hän kannusti meitä positiivisesti tekemään aina vain parempaa työtä, jotta voisimme itse olla tyytyväisiä työmme lopputulokseen. Tämä oli meidän ensimmäinen tämän kaltainen tutkimustyö, joten toisinaan kokonaisuuden hahmottaminen tuntui vaikealta. Tässäkin asiassa ohjaajamme kuitenkin auttoi ja realisoi meille työn tarkoituksen.

Opinnäytetyötämme ja sen toteutusta jälkikäteen pohtiessa, nousee mieleen asioita, joita olisi voinut tehdä paremmin. Olimme tyytyväisiä teemahaastattelumme runkoon ja haastattelujen rentoon, keskustelunomaiseen luonteeseen, mutta aineistoa analysoidessamme ja työn tuloksia avatessamme huomasimme, että olisi pitänyt olla johdonmukaisempi jokaisen haastateltavan kohdalla, jotta kaikkiin kysymyksiin olisi tullut vastaus kaikilta haastateltavilta ja näin ollen

työn tulosten luokittelu olisi ollut helpompaa. Myös haastattelijana toimiminen oli meille vierasta, mikä näkyi haastattelutilanteiden kehittymisenä nousujohteisesti useamman haastattelutavan myötä. Tämä kuitenkin harmitti alussa, sillä emme osanneet tai jännitykseltä uskaltaneet nostaa kaikkia teemoihin limittyviä asioita tarpeeksi syvällisesti esille ensimmäisten haastattelutavien kohdalla. Työn toteutuksen kannalta meidän olisi pitänyt myös paneutua opinnäytetyömme teoreettiseen viitekehykseen syvemmin jo prosessin alkuvaiheessa, jotta johtopäätösten tekeminen työn tuloksista olisi ollut selkeämpää.

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa olimme päättäneet laajemman näkökulman saamiseksi haastatella myös Porttiteatterin ammattilaisia. Jossain vaiheessa prosessia koimme kuitenkin, ettei se toisi juurikaan lisäarvoa työllemme, sillä keskiössä olivat nimenomaan rikos- ja päihdetaustaisten kokemukset toiminnasta. Ohjaajamme kuitenkin kannusti meitä haastattelemaan myös ammattilaiset, sillä ammattilaisten näkökulma rikastaisi työtämme ja onneksi päädyimme suunnitellun haastattelun toteuttamaan. Ammattilaiset haastattelimme fokusryhmähaastatteluna, joka osoittautui hyväksi menetelmäksi. Ryhmähaastattelua analysoidessamme koimme kuitenkin pieniä hankaluuksia, sillä vaikka käytimme teemahaastattelurunkoa, ammattilaisten vastaukset poukkoilivat teemasta toiseen ja vastaukset karkasivat välillä työmme kannalta merkityksettämiin aiheisiin. Kokemattomuutemme haastattelijoina näkyi tässäkin, sillä emme osanneet tarpeeksi hyvin rajata keskustelua meille olennaisiin asioihin. Olemme kuitenkin tyytyväisiä, että haastattelimme myös ammattilaisia, sillä koimme sen tuoneen kattavuutta opinnäytetyöhömmä ja monipuolisemman näkökulman opinnäytetyömme kokonaisuutta ajatellen.

Parityöskentely toimi meillä erittäin hyvin. Näkemyksemme opinnäytetyöstä ja tavoitteemme kohtasivat jo heti opinnäytetyötä pohdittaessa. Huomasimme prosessin kuluessa, että työtämme ja kirjoitustyylimme ovat hyvin samanlaisia. Teimme lähes kaikki opinnäytetyön vaiheet yhdessä, sillä se tuntui parhaalta ja toimivimmalta tavalta työn yhtenevääisyyttä ja johdonmukaisuutta ajatellen. Koimme myös tämän yhdessä tekemisen tärkeäksi opinnäytetyömme kannalta, sillä yksilötyönä ideoiden jakaminen ei olisi ollut mahdollista. Lisäksi huomasimme prosessin kuluessa, että tarvitsemme ajatuksien jakamista toistemme kanssa, jotta saamme kootua opinnäytetyömme toivomallamme tavalla. Kutsuimme tätä yhteistä pohdintaa pallotteluksi, ja ilman sitä tuskin olisimme saavuttaneet yhtä hyvää lopputulosta. Parin toisen osapuolen paikkakunnan vaihdon myötä jouduimme kuitenkin muuttamaan työskentelytapaamme, mutta saimme jaettua työtehtävät tasaisesti ja matkustimme vuorotellen toistemme luo, jotta pysyimme työskentelemään yhdessä. Erillään tekeminen kuitenkin vaikeutti työskentelyä, sillä yhdessä tekeminen oli osoittautunut meille parhaaksi työtavaksi. Toistemme tuki ja kannustus oli meille tärkeää koko prosessin ajan. Niiden ohella pystyimme myös antamaan ja vastaanottamaan rakentavaa kritiikkiä toisiltamme, mikä kertoi parityöskentelymme toimivuudesta. Se myös edesauttoi parhaan mahdollisen lopputuloksen syntymistä. Jaoimme yhdessä niin opinnäytetyöprosessin haasteet kuin onnistumiset.

Suurimmat onnistumisen tunteet koimme, kun aloimme käymään läpi haastatteluista syntynyttä aineistoa ja työstämään opinnäytetyön tuloksia. Saamamme materiaali oli rikasta, sitä oli runsaasti ja vastauksista tuli selvästi esiin haastateltujen innostus toimintaa kohtaan. Koska pidimme itsekkin aiheesta, tuntui hienolta huomata saadun palautteenkin olevan positiivista ja toimintaa kannattavaa. Onnistumiselta tuntui myös teatterialan ammattilaisten kanssa tehty yhteistyö, mikä osaltaan edisti sujuvuudellaan opinnäytetyöprosessiamme. Kaikista eteen tulleista haasteista selviämisen koemme isoksi onnistumiseksi ja samoin opinnäytetyömme valmiiksi saamisen, sillä siihen sisältynyt työmäärä oli suurempi, kuin olimme osanneet kuvitella. Jossain vaiheessa prosessia myös usko tekemiseen meinasi loppua, mutta taistelimme työn valmiiksi asettamamme tiukan aikataulun mukaisesti.

8.2 Luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta

Opinnäytetyömme luotettavuutta ja eettisyyttä pohdimme koko opinnäytetyöprosessin ajan. Ensimmäistä kertaa teimme tutkimusta, jossa luotettavuuden ja eettisyyden periaatteet tuli huomioida erityisen tarkasti ja huolellisesti työskentelyssä. Etenkin eettisyyden toteutumista jouduimme tarkastelemaan usein prosessin eri vaiheissa. Koemme onnistuneemme noudattamaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita läpi prosessin ja opinnäytetyömme lopputuloksen olevan luotettava, uskottava ja eettisesti hyväksyttävä.

Opinnäytetyömme luotettavuuden huomioimisen kannalta tärkeimmäksi tekijäksi nousi oma roolimme tutkijoina ja haastattelijoina. Objektiivisuus työtä kohtaan etenkin korostui, sillä tunsimme osan haastateltavista entuudestaan ja olimme kuulleet heidän mielipiteitään Portti-teatterin toiminnasta jo aikaisemmin. Meidän tuli kiinnittää erityistä huomiota näihin seikkoihin työn toteutuksessa, sillä työn luotettavuuden kannalta oli tärkeää, että emme antaneet aikaisempien tietojen ja ennako-oletuksien vaikuttaa työmme tuloksiin. Tämän koimme haastavaksi, sillä väkisinkin meillä oli muodostunut mielipiteitä heidän kanssa toimiessaan. Tämän haasteen voittamisessa onnistuimme kuitenkin mielestämme hyvin, sillä kaikki saamamme tieto ja opinnäytetyömme tulokset pohjautuvat haastatteluihin, vaikka meillä olisi jo muodostuneiden mielipiteidemme ja tietojemme myötä ollut mahdollisuus ohjautua niiden mukaisesti työmme aineistoa analysoidessamme. Näin ollen koemme, että opinnäytetyömme tulokset perustuvat vain haastatteluista tehtyihin tulkintoihin.

Luotettavuuden takaamiseksi oli myös tärkeää toteuttaa opinnäytetyömme oikealla menetelmällä ja käyttää sopivinta tiedonkeruutapaa. Opinnäytetyöprosessiamme suunnitellessa emme nähneet muuta toteutustapaa kuin laadullisen tutkimuksen, joka on sopivin tutkimusmenetelmä tutkittaessa aihetta, joka pohjautuu yksilöiden kokemuksiin. Tämän myötä tiedonkeruutavaksi valikoitui luontevasti yksilohaastattelu puolistrukturoitua teemahaastatteluarunkoa käyttäen.

Tiedonkeruutavan valintaa tuki myös kohderyhmämme spesifiys ja toiveemme tehdä haastattelutilanteista mahdollisimman keskustelunomaisia ja rentoja, jotta haastateltavat kokisivat tilanteen miellyttäväksi ja näin ollen vastaisivat kysymyksiin vapaammin. Työmme luotettavuuden lisäämiseksi olemme myös pyrkineet raportoimaan ja dokumentoimaan kaikki opinnäytetyömme aineistot ja materiaalit tarkasti ja huolellisesti. Myös opinnäytetyön tuloksissa ilmenevät rikos- ja päihdetaustaisten teatterilaisten ja taiteen ammattilaisten yhtenevät vastaukset tukivat työn luotettavuutta. Tutkimustulokset lisäksi toistuivat aineistossa, mikä on yksi luotettavuutta vahvistava tekijä.

Opinnäytetyömme eettisyyttä pohdimme erittäin tarkasti koko prosessin ajan. Kuten luotettavuuden, myös eettisyyden kannalta oli tärkeää tiedostaa tutkivamme marginaaliryhmän kokemuksia. Eettisyyden periaatteen toteutumiseksi työssämme korostui haastateltavien anonymiteetin turvaaminen. Tunnistettavuuden suojaaminen on yksi eettinen lähtökohta tutkimusta tehdessä ja pyrimme takaamaan sen toteutumisen. Opinnäytetyömme tuloksia raportoidessa heräsimme usein pohtimaan, onko esimerkiksi jonkin lainauksen käyttö ja siinä esille tuleva asia tunnistettavuus-riski. Tällaisia asioita olivat muun muassa muista teatterilaisista poikkeava siviilissä oloaika tai rikostyyppi. Tunnistettavuuden kannalta haasteena oli juurikin opinnäytetyömme kohderyhmänä oleva marginaaliryhmä, joka tekee myös julkista toimintaa. Opinnäytetyömme tarkastelua eettisestä lähtökohdasta olimmekin erityisen tarkkaavaisia anonymiteetin suojaamisen turvaamisessa.

Haastatteluja tehdessämme pidimme huolen siitä, että haastateltavat tiesivät haastattelujen käyttötarkoituksen ja heidän oikeutensa haastatteluun osallistumisessa. Kävimme jokaisen haastattelun aluksi läpi suostumuslomakkeen sisällön ja korostimme haastattelun antamisen vapaaehtoisuutta, vaikka osa haastateltavista vaikutti hieman välinpitämättömiltä näitä muotoseikkoja kohtaan. Itse koimme kuitenkin erityisen tärkeäksi juurikin eettisestä näkökulmasta tehdä haastateltaville selväksi haastattelun tarkoituksen ja periaatteet.

Mielestämme noudatimme kiitettävästi luotettavuuden ja eettisyyden periaatteita opinnäytetyössämme. Tulokset pohjautuvat täysin haastateltavien kokemuksiin ja haastatteluista saamamme aineistoon ja vaikka opinnäytetyömme ei ole vaikuttavuustutkimus, uskomme, että työmme tulokset antavat merkittävää tietoa Porttiteatterin vaikutuksesta rikos- ja päihdetaustaisiin henkilöihin.

8.3 Ammatillinen pohdinta

Ammatillisen kehittymisemme näkökulmasta koko opinnäytetyöprosessi oli hyvin opettavainen sen monialaisuuden, laajuuden ja vaativuuden vuoksi. Porttiteatterin konseptin ja teatteritoiminnan merkityksen tutkiminen rikos- ja päihdetaustaisten elämässä olivat antoisinta oppia

ammattillisen kasvumme kannalta. Emme kumpikaan olleet aikaisemmin juurikaan perehtyneet taiteen tai luovien menetelmien vaikutukseen ja käyttämiseen kuntoutusmuotona. Tutkimuksemme myötä näkemyksemme kuntouttavien toimintojen monimuotoisuudelle avartuivat. Tämän tyyppinen toiminta on todistetusti hyvää ja merkittävää, mutta sen käyttäminen on vielä harmillisen vähäistä, vaikka tälläkin hetkellä Rikosseuraamuslaitoksen ohjelmatyön rinnalle pyritään luomaan erilaisia toimintamalleja, joilla vähentää uusintarikollisuutta. Opinnäytetyömme tulokset opettivat, että teatterin tekeminen on erinomainen keino tähän ja Porttiteatterin tyyppisen toiminnan yleistyminen olisi mielestämme toivottavaa.

Opinnäytetyön tekeminen opetti meitä paljon myös tutkimustyöstä. Laadullisen tutkimusmenetelmän käyttäminen ja siihen perehtyminen ovat lisänneet käsitystämme rikosseuraamusalalla tehtävästä tutkimustyöstä. Ammatillisuutemme kannalta koemme tämän hyvin tärkeäksi. Opinnäytetyötämme varten tehdyt haastattelut lisäsivät myös ammatillista kasvuamme ja kehittivät taitojamme kohdata rikosseuraamusalan asiakkaita. Tutkimustyössä olennainen eettinen pohdinta on myös ollut yksi suuri tekijä ammatillisuutemme lisääjänä prosessin aikana. Eettiset kysymykset ja eettisten periaatteiden noudattaminen olivat tiiviisti läsnä koko opinnäytetyöprosessimme ajan ja tarkastelimme niiden toteutumista usein prosessin eri vaiheissa. Tutkimustyössä vahvasti esille nousevat luotettavuuden ja eettisyyden periaatteet ovat lisänneet tarkkuuttamme ja huolellisuuttamme niin tutkijoina toimijoina kuin tulevaisuuden työntekijöinä. Opinnäytetyöprosessin myötä osaamme katsoa asioita objektiivisemmin ja pitää erityistä huolta rikosseuraamusalan asiakkaiden oikeuksista.

Rikosseuraamuslaitoksen yksi neljästä arvosta on usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Omat ammatilliset arvomme kohtasivat Rikosseuraamuslaitoksen arvojen kanssa jo ennen opinnäytetyöprosessia, mutta tämän tutkimuksen tekeminen on kasvattanut entisestään uskomme muutoksen mahdollisuuteen. Opinnäytetyöprosessi on myös vahvistanut kokemustamme siitä, että olemme valinneet oikean alan ja haluamme jatkossakin työskennellä tämän asiakasryhmän kanssa. Lisäksi tutkimuksemme tulosten myötä on ollut hienoa huomata, että myös rikos- ja päihdetaustaisten kanssa työskentelevät henkilöt ovat saaneet paljon itselleen yhteistyöstä. Toivottavasti voimme itsekin tulevaisuudessa kokea samaa toimiessamme rikosseuraamusalan ammattilaisina.

8.4 Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyömme tutkimustuloksiin ja esiin tulleisiin kokemuksiin nojaten koemme perusteltuna Porttiteatteri-toiminnan vakiinnuttamisen. Kuten työmme tuloksissa tulee ilmi, Porttiteatteri-toiminnan suurin vakiinnuttamisen haaste on rahoitus. Pysyvän rahoituksen myötä toimintaa voisi suuremmassa mittakaavassa kehittää ja laajentaa toimintaa myös vankiloiden sisäpuolelle. Ymmärrämme haasteet toiminnan viemisestä suljettuihin ja avolaitoksiin, mutta

näemme perusteltuna toiminnan kehittämisen siihen suuntaan. Ihanteellisinta olisi, jos Porttiteatteri toimisi sillan rakentajana vankilasta siviiliin siirtyessä.

Kehittämisen kohteeksi rahoittamisen kannalta näemme myös rahoituksen hakemisen ja saamisen kriteerit. Rikosseuraamuslaitos ja muut rahoittajat vaativat yksilöityä toimintaa tietyille kohderyhmälle, mikä voi olla haitallista tai jopa este mahdollisille toimintaan osallistujille. Porttiteatteri on korostetusti vankien teatteriseurue, jonka yksi tarkoituksista on vähentää vankiin kohdistuvaa stigmaa. Opinnäytetyömme tulokset osoittavat kuitenkin ristiriidan tässä konseptissa, sillä osa toiminnassa mukana olleista koki tämän vankilataustan esille nostamisen ja painottamisen joissain tapauksissa negatiivisesti. Toisaalta ymmärrämme toiminnan yksilöimisen rahoittajien näkökulmasta, sillä se selkeyttää rahoitusten osoittamista tiettyihin toimintoihin ja helpottaa toiminnan merkittävyyden ja tuloksellisuuden tutkimista.

Porttiteatteri-toiminnan kehittämisen kannalta koemme tärkeäksi sen, että rikosseuraamusalan yleistä suhtautumista luovien toimintojen käyttämiseen kuntouttamisessa saataisiin avarrettua. Sitä kautta niitä voitaisiin paremmin hyödyntää rikos- ja päihdetaustaisten kuntouttamisessa sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukemisessa. Toivomme muutosta rikosseuraamusalalla edelleen vallitsevaan vanhoilliseen näkemykseen kriminaalipolitiikasta. Toteamme saman, mitä haastattelemamme taiteen ammattilaiset olivat kokeneet vankilakohtaisista eroista ja niiden henkilökunnan eroavaisuuksista. Oman kokemuksemme pohjalta juuri henkilökunta ja heidän työskentelynsä lähtökohdat merkitsevät eniten organisaation toimivan kokonaisuuden kannalta. Yleisenä rikosseuraamusalan ideologian kehittämisen kohteena on yhtenäisen ja avarakatseisemman linjan saavuttaminen, jotta Porttiteatterin kaltaisella toiminnalla olisi mahdollisuus vakiintua ja kehittyä.

Toiminnan vakiinnuttamiseksi olisi tärkeää saada luotua uusia suhteita alan toimijoiden ja tehdä tiivistä yhteistyötä eri yhteistyökumppaneiden, kuten eri järjestöjen ja oppilaitosten kanssa. Jo opinnäytetyömme tulososiossa taiteen ammattilaiset esittivät toiveeksi yhteistyön esimerkiksi Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa, joka kouluttaa rikosseuraamusalan sosio-nomeja. Yhteistyöprojekti tulevien rikosseuraamusalan työntekijöiden kanssa edistäisi Porttiteatterin kaltaisen toiminnan kehittämistä myös laajemmassa mittakaavassa. Tämän kaltainen yhteistyö vaikuttaisi jo edellä mainittuun rikosseuraamusalan työntekijöiden suhtautumiseen luoviin toimintoihin kuntoutusmuotona. Vastaavanlaista toimintaa voisi järjestää myös valtakunnallisesti esimerkiksi rikosseuraamusalueittain. Toimintaa voisi kehittää myös sisällyttämällä se mahdollisuuksien mukaan vankiloiden rangaistusajansuunnitelmiin ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen täytäntöönpanoon. Porttiteatteri toimii jo valvotun koevapauden sisältönä, mutta tavoitteena olisi toiminnan mahdollistaminen osaksi myös muita rangaistusajan suunnitelman toteuttamisen vaiheita.

Porttiteatteri-toimintaa ja sen merkitystä rikos- ja päihdetaustaisten rikollisuudesta irrottautumiseen, voimaantumiseen ja minäkuvan rakentumiseen ei ole tutkittu juurikaan aikaisemmin, joten mahdolliset lisätutkimukset ovat aiheellisia. Opinnäytetyössämme sivusimme myös Porttiteatterin merkitystä stigmatisaation kokemukseen, mutta tämäkin aihe kaipaisi syvällisempää tutkimusta sen moniulotteisuuden vuoksi. Porttiteatterin toimintaan sisältyy useita elementtejä ja Porttiteatteria olisi mahdollista tutkia lukuisista eri näkökulmista. Lähestymistapoja tutkimuksen tekemiseen on useita. Toimintaa voisi tutkia myös pelkästään Porttiteatterin ammattilaisten näkökulmasta. Merkittävimäksi jatkotutkimusehdotukseksi näemme kuitenkin Porttiteatterin vaikuttavuuden arvioinnin uusintarikollisuuden ehkäisijänä, joka toteutettaisiin pidempiaikaisena seurantana, jotta saataisiin todistettua tietoa toiminnan vaikuttavuudesta.

Opinnäytetyömme tarjoaa kokonaisuudessaan arvokasta tietoa Porttiteatteri-toiminnan merkityksestä rikos- ja päihdetaustaisten elämän eri osa-alueisiin ja rikollisuudesta irrottautumiseen heidän omiin kokemuksiin perustuen. Opinnäytetyömme tulokset antavat kuvan siitä, miten suuri merkitys toiminnalla on rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan ylläpitämisessä. Tutkimuksemme avaa toimintaan osallistuneiden kokemuksia ja jatkotutkimuksille on runsaasti tilaa. Toivomme, että opinnäytetyömme edesauttaa osaltaan Porttiteatteri-toiminnan vakiinnuttamista ja kehittämistä ja lisää rikosseuraamusalan toimijoiden tietoisuutta teatterin voimasta kuntouttavana tekijänä.

Opinnäytetyömme tuo esille myös toiminnan laajemman yhteiskunnallisen merkityksen. Porttiteatterin konsepti on Suomessa ainutlaatuinen ja julkisen toiminnan kautta se tuo rikos- ja päihdetaustaisten inhimillisyyden esiin menneisyydestä huolimatta. Tämän kaltainen vankitautistaisten ja heidän kokemustensa näkyväksi tekeminen on uusi kehityssuunta rikosseuraamusalalla ja yhteiskunnassa vallitsevassa keskustelussa.

Lähteet

- Aitolehti, S. & Silvola, K. 2008. Suhteiden näyttämöt. Näkökulmia psykodraamaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bauman, Z. 2002. Notkea moderni. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bergman, E. 2015. Teoksessa Lindström, J. & Kumlander, K. (toim.). Kokemuksen politiikkaa. Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroja toipumisesta sekä päihdetyöstä. Laurea Julkaisut. Helsinki: Grano Oy, 42-43.
- Canton, R. & Hancock, D. 2007. Dictionary of Probation and Offender Management. United Kingdom: Willan Publishing.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Gladding, S.T. & Newsome, D.W. 2010. Taide ohjauksessa ja neuvonnassa. Teoksessa Malchiodi, C. A. (toim.) Taideterapian käsikirja. A Division of Guilford Publication, Inc, 288.
- Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2005. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. Turku: WSOY.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Johnston, C. 2004. The Role of the camshaft in Offender Rehabilitation. Teoksessa Balfour, M. (toim.). Theatre in Prison. Theory and Practice. Intellect. United Kingdom, 109.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Juvenes Print. (toimittanut Teemu Makkonen)
- Karsikas, V. 2005. Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto.
- Kokko, R-L. 2010. Kohtaamisia ja ohituksia kuntoutujan elämäntilanteen tienristeyksessä. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen, 163.
- Kurki, M. 2015. Mielen Avain-hankkeessa kehitetty kokemusasiantuntijakoulutusmalli. Teoksessa Lindström, J. & Kumlander, K. (toim.) Kokemuksen politiikkaa. Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroja toipumisesta sekä päihdetyöstä. Laurea Julkaisut. Helsinki: Grano Oy, 66.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Lahti, J. & Pienimäki, A. 2010. Päihdekuntoutus rakentuu sosiaaliselle perustalle. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen, 137-138.
- Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Laitinen, A. & Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, J. 2010. Samassa valossa. Näyttelijäntyö hoitolaitoskiertueella. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Avain.
- Linderborg, H. 2011. Yhdyskuntaseuraamukset historiallisesti kehittyvänä rangaistusstrategiana. Teoksessa Lavikkala, R. (toim.) & Lindeborg, H. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2/2011, 43.
- Määttä, P. 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Pohjola, A. 2009. Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. Tabujen kahleet. Tampere: Vastapaino, 79-80
- Porttiteatteri- tiedote. 2015 & 2016.
- Raunio, K. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Tampere: Tammer-Paino.
- Ruisniemi, A. 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.). 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Sarpavaara, H. 2014. Ystävyyssuhteiden merkitykset yhdyskuntaseuraamustyön päihdeongelmaisten asiakkaiden muutospuheessa. Teoksessa Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.). Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, 208.
- Saunamäki, A. 2015. Kurinpidosta päihdekuntoutukseen. Teoksessa Lindström, J. & Kumlander, K. (toim.). Kokemuksen politiikkaa. Ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden puheenvuoroja toipumisesta sekä päihdetyöstä. Laurea Julkaisut. Helsinki: Grano Oy, 11.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Acta Universitas Ouluensis. Oulun yliopisto. E37. Oulu: Oulu University Library.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki.
- Viikki-Ripatti, S. 2011. Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Lavikkala, R. (toim.) & Lindeborg, H. Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. 2/2011, 200, 218-219.
- Vilkkumaa, I. 2010. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen, 28-29.

Verkkojulkaisut

- Cohen, D. & Crabtree, B. 2006. Focus Groups. Qualitative Research Guidelines Project. Robert Wood Johnson Foundation. Viitattu 29.2.2016. <http://www.qualres.org/HomeFocu-3647.html>
- Ervasti, A. 25.8.2010. Stigma, negatiivinen leima ja perusoikeudet. Kommentti. Nuorisotutkimuksen verkkokanava. Viitattu 15.10.2016. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/stigma-negatiivinen-leima-ja-perusoikeudet>

Haghighat, R. 2001. A unitary theory of stigmatisation. Pursuit of self-interest and routes to destigmatisation. *British Journal of Psychiatry*. Viitattu 15.10.2016. <http://bjp.rcpsych.org/content/178/3/207.full-text.pdf+html>

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. Viitattu 30.1.2016. <http://mtkl.fi/wp-content/uploads/2015/03/Kokemusasiantuntija-opas.pdf>

Huovila, E. 2013. Identiteettiä rakentamassa. Alle 25-vuotiaiden helsinkiläisten nuorten kokemuksia perussosiaalityöstä. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Viitattu 29.2.2016. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e3d31d6e-ec9b-402a-920d-26ed7ccc95fb>

Hutchison, P. & Lord, J. 1993. The Process of Empowerment: Implications for Theory and Practice. Published in *Canadian Journal of Community Mental Health*. Viitattu 14.10.2016. http://www.johnlord.net/web_documents/process_of_empowerment.pdf

Junttila, J. 2010. Dokumentaarinen teatteri 2000-luvulla. Teatterin ja draaman tutkimuksen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 12.10.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81981/gradu04603.pdf?sequence=1>

Kostiainen, R. 2016. Etusivu. Lehtiarkisto. Haaste 1/2016. Vankien teatteri- ja taidetoiminta edistää kuntoutumista. Viitattu 16.10.2016. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12016/vankienteatteri-jataidetoimintaedistaakuntoutumista.html>

Laine, M. 2011. Etusivu. Lehtiarkisto. Haaste 3/2011. Positiivista kriminologiaa. Viitattu 14.10.2016. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32011/positiivistakriminologiaa.html>

McCullough, T. 2005. Probation, social context and desistance: Retracing the relationship- *Probation journal* 2005. Viitattu 16.10.2016. <http://prb.sagepub.com/content/52/1/8>

McNeill, F. 2004. Supporting desistance in probation practice: A response to Maruna, Porter and Carvalho. *Probation Journal* 2004. Viitattu 12.10.2016. <http://prb.sagepub.com/content/51/3/241>

National Research Council of the National Academies. 2007. Parole, Desistance from Crime, and Community Integration. Washington, D.C. The National Academies Press, 20-21. Viitattu 12.10.2016. <http://site.ebrary.com/nelli.laurea.fi/lib/laurea/reader.action?docID=10203758>

Paget, D. 2002. Drama Online. Genres. Documentary theatre. Viitattu 14.10.2016. <http://www.dramaonlinelibrary.com/genres/documentary-theatre-iid-2482>

Porttiteatteri. A. 2016. Viitattu 3.10.2016. <https://porttiteatteri.fi/>

Porttiteatteri. B. 2016. Porttiteatteri-facebookisivut. Viitattu 3.10.2016. <https://www.facebook.com/Porttiteatteri-189932504702368/?fref=ts>

Rikosseuraamuslaitos. A. 2012. Päihdetyön linjaukset vuosille 2012-2016. Viitattu 30.1.2016. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf

Rikosseuraamuslaitos. B. 2016. Täytöntöönpano. Toiminnot. Viitattu 25.1.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot.html>

Rikosseuraamuslaitos. C. 2016. Täytöntöönpano. Toiminnot. Muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 12.10.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/muusosiaalinenkuntoutus.html>

Sinivuori, T. 2002. Teatteriharrastuksen merkitys. Teatteriharrastuksen motiivit ja taiteellinen oppiminen teatteriesityksen valmistusprosessissa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto. Viitattu 11.10.2016. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67202/951-44-5336-0.pdf?sequence=1>

Taittuu ry. 2016. Vankilateatteritoiminta. Viitattu 28.1.2016. http://www.taittuu.fi/?page_id=13

Valtiontalouden tarkastusvirasto. Etusivu. Ajankohtaista. Tiedotteet. 2016. Viitattu 14.10.2016. http://www.vtv.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2016/uusintarikollisuusriskia_vahentavien_toimien_jatkuvuus_varmistetaan_vapautumisen_jalkeisella_yhteistyolla.6253.news

Östern, A. 2000. Draamapedagogiikan genret pohjoismaisten opetussuunnitelmien valossa. Viitattu 27.1.2016. <http://www.jyu.fi/tdk/kastdk/okl/draama/genret.html>

Julkaisemattomat lähteet

Lehtonen, J. 2016. Taiteen ammattilaisten haastattelu. 13.9.2016. Helsinki.

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa: Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö	89
Liite 2 Tutkimuslupa: KRIS-Etelä-Suomi ry	91
Liite 3 Tutkimuslupa: Porttiteatteri ry	93
Liite 4 Teemahaastattelun runko: teatterilaiset	95
Liite 5 Teemahaastattelun runko: ammattilaiset	97
Liite 6 Suostumuslomake haastateltaville	99
Liite 7 Esimerkki luokittelutaulukosta	100

Liite 1 Tutkimuslupa: Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö

Päätös

22.3.2016

15/332/2016

Opiskelijat
Ritva Nikkilä
/ Leena Valtonen
LAurea-ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusala

Hakemuksenne 8.3.2016

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten. Tutkielman ohjaa lehtori [REDACTED].

Tutkimuksen aihe

Porttiteatteri – rikos ja päihdetaustaisten kokemuksia voimaantumisesta teatterin keinoin.

Tutkimuksen toteutus

Noin kymmenen porttiteatterin toimintaan osallistuvan henkilön haastattelut.

Lupahakemus

Haette lupaa Porttiteatteritoimintaan osallistuvien vankien haastatteluihin

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien haastatteluihin tulee olla vangin kirjoilla olevan vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumus.

Haastateltavien osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen ja haastatteluihin. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohutoutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäyttees-tä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pi-

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

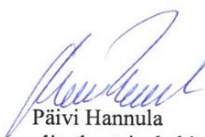
Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(3)

dättää oikeuden julkaista opinnäytteen intranet- ja tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta.
Valitusosoitus liitteenä.

Päivi Hannula
ylitarkastaja, kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
erikoistutkija

Tiedoksi

Etelä- Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja
Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Liite 2 Tutkimuslupa: KRIS-Etelä-Suomi ry

Tutkimuslupahakemus

1

8.3.2016

Opinnäytetyön tekijät:

Ritva Nikkilä
 ritva.nikkila@student.laurea.fi
 puh. [REDACTED]

Leena Valtonen
 leena.valtonen@student.laurea.fi
 puh. [REDACTED]

Koulutusohjelma/korkeakoulu:

Rikosseuraamusalan koulutusohjelma, Laurea-ammattikorkeakoulu

Kampus:

Tikkurila

Opinnäytetyön ohjaaja:

[REDACTED]
 [REDACTED]
 [REDACTED]

Työelämän yhteyshenkilöt:

KRIS-Etelä-Suomi ry:n toiminnanjohtaja Miika Pettersson (miika.pettersson@kris.fi, puh: 0458951401)

Opinnäytetyön nimi:

Porttiteatteri - rikos- ja päihdetaustaisten kokemuksia voimaantumisen teatterin keinoin

Opinnäytetyön tavoitteet/tutkimusongelma:

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, kuinka teatteritoiminta on vaikuttanut Porttiteatteri-toimintaan osallistuneiden henkilöiden voimaantumiseen, identiteetin rakentumiseen ja omien kokemusten hyödyntämiseen vaikeiden asioiden käsittelyssä teatterin keinoin yhteisöllisyyden ja vertaistuen voimin. Porttiteatteri-hanke on KRIS-Etelä-Suomi ry:n alainen ja Kansallisteatterin kanssa yhteistyössä toteutettava teatteri-hanke. Ryhmä syntyi Suomen Kansallisteatterin Kiertuenäyttämön ja Kiasma-teatterin dokumentaarisessa Vapauden kauhu-taideprojektissa mukana olleiden henkilöiden ympärille. Ryhmän toiminta on käynnistetty keväällä 2015. Vapauden kauhu-projektin päätyttyä Porttiteatterin toiminta jatkuu KRIS-Etelä-Suomi ry:n alaisuudessa ja sille haetaan rahoitusta muista lähteistä. Opinnäytetyön aiheesta on sovittu yhteistyössä KRIS-Etelä-Suomi ry:n kanssa.

Tutkimuskysymyksenä on; *Mikä merkitys Porttiteatteri-toiminnalla on yksilön kokemukseen rikollisuudesta irrottautumisesta?*

Opinnäytetyön tutkimusote on laadullinen tutkimus, jossa aineisto kerätään haastattelemalla noin kymmentä (n=10) Porttiteatteri-toimintaan osallistuvaa rikos- ja päihdetaustaista henkilöä teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Haastatteluteemat rakentuvat teoreettisesta viitekehyksestä. Anomme täten lupaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä Porttiteatteri -hankkeeseen osallistuvien vankien haastatteluihin. Haastatteluihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja haastateltavilta kerätään kirjalliset suostumukset opinnäytetyöhön osallistumisesta ja

Laurea Hallinto
 1046216-1
 Ratatie 22, 01300 Vantaa

Puhelin (09) 8868 7150
 Faksi (09) 8868 7200

etunimi.sukunimi@laurea.fi
 www.laurea.fi

Y-tunnus
 Kotipaikka Vantaa

8.3.2016

haastattelumateriaalin käytöstä opinnäytetyössä. Eettisen näkökulmat on huomioitu opinnäytetyön toteuttamisen joka vaiheessa yksityisyyden suojasta huolehtivilla aineiston anonymisointitoimenpiteillä ja aineiston jatkokäytön säätelyllä. Haastatteluaineisto säilytetään asianmukaisesti, tunnistetiedot poistetaan aineiston litteraatiovaiheessa sekä aineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua. Empiirinen aineisto analysoidaan, johtopäätökset raportoidaan teoreettisin jäsenyksin sekä tutkimustulokset esitetään arvioivassa seminaarissa, työelämän tutkimustulokset oikeaksi todeten ja hyväksyen. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa sähköisessä muodossa.

Opinnäytetyössä tarvittavien tietojen/aineistojen määrittely:

Opinnäytetyössä ei tulla käyttämään asiakas- tai vankitietojärjestelmän tietoja.

Aikataulu:

Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua toukokuussa 2016. Valmiin opinnäytetyömme alustava aikataulu on seuraava: ilmoitus opinnäytetyön jättämisestä, seminaariversion jättäminen ja arvioiva seminaari huhtikuussa 2016 ja lopullisen työn jättäminen toukokuussa 2016. Haastattelut ja raportoinnin toteutamme kevään 2016 aikana.

Myönnän tutkimuslupan opinnäytetyön toteuttamiseen

Helsinki 8.3.16
Paikka ja aika

Miika Pettersson
Toiminnanjohtaja, KRIS-Etelä-Suomi ry

Liite 3 Tutkimuslupa: Porttiteatteri ry

Tutkimuslupahakemus

1

23.8.2016

Opinnäytetyön tekijät:

Ritva Nikkilä

ritva.nikkila@student.laurea.fi

puh. [REDACTED]

Leena Valtonen

leena.valtonen@student.laurea.fi

puh. [REDACTED]

Koulutusohjelma/korkeakoulu:

Rikosseuraamusalan koulutusohjelma, Laurea-ammattikorkeakoulu

Kampus:

Tikkurila

Opinnäytetyön ohjaaja:

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

Työelämän yhteyshenkilöt:

KRIS-Etelä-Suomi ry:n toiminnanjohtaja Miika Pettersson (miika.pettersson@kris.fi)

Opinnäytetyön nimi:

Porttiteatteri - rikos- ja päihdetaustaisten kokemuksia voimaantumista teatterin keinoin

Opinnäytetyön tavoitteet/tutkimusongelma:

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, onko teatteritoiminta vaikuttanut Porttiteatteri-toimintaan osallistuneiden henkilöiden voimaantumiseen, identiteetin rakentumiseen ja omien kokemusten hyödyntämiseen vaikeiden asioiden käsittelyssä teatterin keinoin yhteisöllisyyden ja vertaistuen voimin.

Tutkimuskysymyksenä on; *Mikä merkitys Porttiteatteri-toiminnalla on yksilön kokemukseen rikollisuudesta irrottautumisesta?*

Opinnäytetyön tutkimusote on laadullinen tutkimus, jossa aineisto kerätään haastattelemalla noin kymmentä (n=10) Porttiteatteri-toimintaan osallistuvaa rikos- ja päihdetaustaista henkilöä teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Haastatteluteemat rakentuvat teoreettisesta viitekehystä. Anomme täten lupaa Porttiteatteri Ry:ltä Porttiteatteri- hankkeeseen osallistuvien henkilöiden haastatteluihin. Haastatteluihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja haastatteltavilta kerätään kirjalliset suostumukset opinnäytetyöhön osallistumisesta ja haastattelumateriaalin käytöstä opinnäytetyössä. Eettisen näkökulmat on huomioitu opinnäytetyön toteuttamisen joka vaiheessa yksityisyyden suojasta huolehtivilla aineiston anonymisointitoimenpiteillä ja aineiston jatkokäytön säätelyllä. Haastatteluaineisto säilytetään asianmukaisesti, tunnistetiedot poistetaan aineiston litteraatiovaiheessa sekä aineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua. Empiirinen aineisto analysoidaan, johtopäätökset raportoidaan teoreettisin jäsennyksin sekä tutkimustulokset esitetään

Laurea Hallinto
1046216-1
Ratatie 22, 01300 Vantaa

Puhelin (09) 8868 7150
Faksi (09) 8868 7200

etunimi.sukunimi@laurea.fi
www.laurea.fi

Y-tunnus
Kotipaikka Vantaa

Tutkimuslupahakemus

2

23.8.2016

arvioivassa seminaarissa, työelämän tutkimustulokset oikeaksi todeten ja hyväksyen. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa sähköisessä muodossa.

Opinnäytetyössä tarvittavien tietojen/aineistojen määrittely:

Opinnäytetyössä ei tulla hyödyntämään asiakastietorekistereiden tietoja.

Aikataulu:

Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua marraskuussa 2016. Haastattelut ja raportoinnin toteutamme alkusyksyllä 2016.

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Myönnän tutkimusluvan haastattelujen toteuttamiseen Porttiteatteri Ry:n toimesta:

Aika ja paikka

Jouko Karjalainen, Porttiteatteri Ry:n puheenjohtaja

Laurea Hallinto
1046216-1
Ratatie 22, 01300 Vantaa

Puhelin (09) 8868 7150
Faksi (09) 8868 7200

etunimi.sukunimi@laurea.fi
www.laurea.fi

Y-tunnus
Kotipaikka Vantaa

Liite 4 Teemahaastattelun runko: teatterilaiset

Taustatiedot

- Nimi, ikä, sukupuoli
- Rikostausta (kertalaisuus)
- Päihdetausta

Porttiteatteri

- Mitä kautta löysit Porttiteatteri-toimintaan?
- Miksi halusit toimintaan mukaan?
- Kuinka kauan olet ollut toiminnassa mukana?
- Kuinka aktiivisesti olet toiminnassa mukana?
- Millaisena olet kokenut yhteistyön teatterialan ammattilaisten kanssa?

Vankilateatteritoiminta ja desistanssi

- Miten Porttiteatteri on vaikuttanut sinuun (rikollisuudesta irrottautuminen yms.)?
- Millaisia kokemuksia olet saanut Porttiteatteritoimintaan osallistumisesta?
- Mikä merkitys Porttiteatteriin osallistumisella on ollut sinulle? (Kerro esimerkkejä)
 - Siviiliin siirtymisessä?
 - Perhesuhteissa ja niiden muutoksissa/rakentumisessa?
 - Motivaation syntymisessä rikoksettomaan/päihteettömään elämään?
 - Uusien ihmissuhteiden syntymisessä?
 - Arjen rakentumisessa ja hallinnassa?

Vertaistuki & yhteisöllisyys

- Mikä merkitys vertaistuellalla on ollut sinulle Porttiteatterissa?
- Miten yhteisöllisyys näkyy Porttiteatterin toiminnassa?
- Miten olet kokenut Porttiteatterin yhteisönä?
 - voimavarat ja haasteet tällaisessa yhteisössä toimimisessa? (Vertaa esim. NA/AA)

Voimaantuminen ja identiteetti

- Mihin elämän osa-alueisiin Porttiteatteriin osallistuminen on vaikuttanut? Esimerkiksi miten lähipiirisi on suhtautunut?
 - mitä haasteita olet kohdannut?
- Millaisia muutoksia olet huomannut minäkuvassasi?
 - identiteetti
 - motivoituminen
 - toiseuden kokemus, itsensä toisin näkeminen
 - stigmatisaatio

- Mitä valmiuksia Porttiteatteri on antanut sinulle?
- Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?

-Vapaa sana

Liite 5 Teemahaastattelun runko: ammattilaiset

Taustatiedot

- Nimi, ammatti, rooli Porttiteatterissa

Porttiteatteri ja toiminnan organisointi

- Miten ja mihin tarpeeseen Porttiteatteri on perustettu ja miksi?
 - Miten/mitä kautta olette tulleet mukaan toimintaan?
 - Miksi olette mukana toiminnassa?
- Miten porttiteatterilaisten rekrytointi tapahtui/tapahtuu?
- Onko porttiteatterilaisten mukaan saamisessa ilmennyt onnistumisia/haasteita?
- Onko Rikosseuraamuslaitos tukenut Porttiteatteritoimintaa? (rekrytointi, vankilapajojen järjestäminen, vankien osallistumisen mahdollistaminen jne.)
 - Liittykö Porttiteatterin ja ulkopuolisten tahojen (esim. Rise) yhteistyöhön kehittämishaasteita? Millaisia?
- Mitä kokemuksia teillä on ollut aikaisemmin tämän tyyppisestä työskentelystä eri asiakasryhmien kanssa? Aikaisemmat projektit?
- Millaisena olette kokeneet yhteistyön rikos- ja päihdetaustaisten kanssa? Millaisia kokemuksia yhteistyöstä on syntynyt?
- Millaisena koette/näette Porttiteatterin merkityksen?
 - desistanssi
 - Miten toiminnalla on voitu tukea teatterilaisten rikollisuudesta irrottautumista?

Vertaistuki & yhteisöllisyys

- Millaisena näette vertaistuen merkityksen Porttiteatterin toiminnassa?
- Miten yhteisöllisyys näkyy toiminnassa?
- Miten yhteisöllisyyttä ja vertaisuutta voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta? (keinot, menetelmät, lähestymistavat?)
- Miten olette kokeneet Porttiteatterin yhteisönä?
 - voimavarat ja haasteet tällaisessa yhteisössä toimimisessa

Voimaantuminen & identiteetti

- Miten osallistujien voimaantumista ja identiteettiä voidaan tukea Porttiteatteritoiminnan kautta? Keinot, menetelmät, lähestymistavat?
- Oletteko huomanneet muutoksia Porttiteatterin toimintaan osallistuneissa?

- identiteetti, minäkuva
- motivoituminen
- toiseuden kokemus, itsensä toisin näkeminen

- Mikä merkitys Porttiteatterilla on stigmatisaation kannalta?
- Millaisena näette Porttiteatterin jatkon ja tulevaisuuden?

-Vapaa sana

Liite 6 Suostumuslomake haastateltaville

Haastatteluun osallistuvalle

Hei!

Opiskelemme Laurea -ammattikorkeakoulussa rikosseuraamusalaa ja teemme opinnäytetyötä liittyen Porttiteatteri - hankkeeseen. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kerätä kokemuksia Porttiteatteri-toimintaan osallistuneilta henkilöiltä. Keskiössä on Porttiteatteri-toiminnan merkitys voimaantumisessa ja rikollisuudesta irrottautumisessa. Keräämme aineiston haastattelemalla osallistujia. Haastattelu on yksilöllinen ja siihen kuluu aikaa noin puoli tuntia. Tulomme nauhoittamaan haastattelun, mutta nauhoite tulee vain omaan käyttöömme. Kaikki haastattelunauhoitteet tuhotaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Haastattelu on ehdottoman luottamuksellinen eikä henkilöllisyytenne tule ilmi valmiissa työssä. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastateltava voi halutessaan keskeyttää haastattelun missä vaiheessa tahansa.

Ystävällisin terveisin,

Ritva Nikkilä

ritva.nikkila@student.laurea.fi

Leena Valtonen

leena.valtonen@student.laurea.fi

Suostun siihen, että minua haastatellaan opinnäytetyötä varten. Suostun myös siihen, että haastattelu nauhoitetaan.

____.____.2016

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 7 Esimerkki luokittelutaulukosta

Haas- tatel- tava	Miten Portti- teatteri on vaikuttanut sinuun? (ri- kollisuu- desta/ päih- teistä irrot- tautuminen)	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka myönteinen kielteinen neutraali	Yläluokka
H1		"Se on oikeestaan sellanen henkireikä." "...et tää on paljon parempaa kun terapia." "Se on niin tiivis yhteisö ja se... Siin tehään yhdessä." "Se on hyvä."	-henkireikä -terapeuttista	Positiivinen vaikutus
H2		"...tottakai tässä on positiivisestihan on tommonen teatteri auttaa siinä, mutta jos sanotaan näin, että tuommonen rikollisuudesta jääminen pois, ni sehän täytyy lähtee itestä." "...se edesauttaa vaan sitä hommaa (...) ihminen saa niinku muuta elämään..." "Mä en osaa sitä sillain sanoa että se mun rikollisuuteen mitenkään vaikuttanu, mutta mä taas osaan sen, että miten mun henkisestä, henkistä puolta nostattanu." "Mä tavallaan lataan sillä itteäni (...) mä haen sitä hyvän olon tunnetta siellä."	-positiivisesti -ei ole vaikut- tanut desis- tanssiin, mutta on edesautta- nut sitä -lisännyt hen- kistä hyvin- vointia	Positiivinen vaikutus, tuki- tekijänä desis- tanssissa
H3		"No sil on ollu positiivinen vaikutus sikäläkin että... Mä oon ymmärtäny, että siellä kaikki viettävät melko päihtetöntä elämää..." "Siinä pysyy hyvin rikollisista piireistä erossa kun asioi sellasten ihmisten kanssa, jotka ei ite rötöstele." "Mä oon kokenu sen erittäin hyvänä itelle."	-positiivisesti -ei ole vaikut- tanut desis- tanssiin, mutta on edesautta- nut sitä	Positiivinen vaikutus, tuki- tekijänä desis- tanssissa
H4		"...musa ja tää näi, mulla oli pitkä aika et mä en oo tehny... Ni tavallaa sai niinku jonku pään taas auki, pääs tekee ja ja tollasta ja, kuitenkin tykkään tehä kovasti." "Varsinaisesti ei (ole vaikuttanut rikollisuudesta irrottautumiseen), koska mä oon tehny sen jo niinku, ni sen duunin, niinku valmiiks."	-ei ole vaikut- tanut, irrot- tautunut rikol- lisuudesta jo aikaisemmin	Ei ole vaikutta- nut desistans- siin
H5		"...kyllähä se oli niiku hyvänä tukena ja siis nimenomaan niinku ehkä motivaationa niiku pysyy sit siinä selvinpäin..." "...oli sit niiku motivaatioo tavallaan niinku jatkaa sitä raittiutta (...) jossai kohtaa oli tosi tärkeä tuki..." "Sai semmost niinku...elämänhalua siitä ja muuta et oli niinku, kiva nousta niinku aamulla ja lähtee (...) mielenkiinnost tekemistä et ei ois niiku mistää hinnast vaihtanu sitä mihinkää sekoiluu (...) tosi tärkeenä tukena se on kyl siin mieles ollu..." "...kyl mä koen jossai vaihees sen niinku vähintää yhtä tärkeenä kun oi toipumisryhmät..." "...tosi terapeutista (...) hyvä yhteishenki (...) puhuttiin kaikista, just fiiliskierrokset..."	-motivoinut ja tuenut päih- teettömyyteen -lisännyt elä- mänhalua -terapeuttista	Positiivinen vaikutus päih- teettömyyteen
H6		"...mähän olin irtautunu niistä jo ennen kun mä tulin tohon (...) se on tapahtunu ihan vertaistukiryhmien ja niitten avulla ja siteittein katkasemiseen kaikkialle." "...onhan se sillälailla edesauttanu että, että kun on lisää paikkoja, joissa olla ihmisten kanssa sillälailla ku jotka on sitoutuneet samaan kun ite, niin sillanhan se ei pääse ainakaan kasvamaan."	-desistanssi ta- pahtunut jo ai- kaisemmin -samankaltais- ten ihmisten seura edesaut- tanut rikok- settomuut- ta/päihteettö- myyttä	Ei ole vaikutta- nut desistans- siin, mutta ol- lut tukiteki- jänä